HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
17. rujna 1971.
godina I.
broj 22.
cijena 2 dinara

DRUGU VALENTINU HUZJAKU, SEKRETARU REPUBLIČKOG SEKRETARIJATA ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE SRH

OTVORENO PISMO DKH

Upravni odbor Društva književnika Hrvatske konstatirao je da je članstvo našega Društva žestoko ogorčeno takozvanim »karinskim incidentom«. Upravni odbor je isto tako konstatirao da to opravdano ogorčenje nije u javnosti našlo dovoljan odjek i reakciju — sudeći barem po sredstvima javnog obavještavanja — i zaključio je da Vam se obrati ovim otvorenim pismom.

Društvo književnika Hrvatske smatra da će jezoviti događaj u Karinu — to više što se čini da je samo najdrastičniji u nizu sličnih — ostati trajnom sjenom na cijelom našem društvu, a i na svakom pojedinom hrvatskom građaninu, ma koje narodnosti, ako se ti događaji nepristrano i otvoreno ne razjasne javnosti i krivci ne budu imenovani i po zasluzi kažnjeni.

Stoga Društvo književnika Hrvatske zahtijeva kategorički da istraga, koju ste Vi bez sumnje pokrenuli, ne bude samo energična i nepoštedna, nego i da se vodi pred očima cijele naše javnosti i da se njezini rezultati, ma kakvi bili, stave na uvid svakom građaninu ove zemlje, jer je u pitanju ne samo sigurnost građana jednoga kraja i jednog naroda, nego je u pitanju moral, savjest i odgovornost svakog pojedinca, ma kojem narodu ili narodnosti pripadao. Zataškavanje ili ublažavanje karinske sramote bilo bi sramnije i pogubnije od nje same.

**UPRAVNI ODBOR
DRUŠTVA KNJIŽEVNIKA HRVATSKE**

Zagreb, 11. IX. 1971.

PRIDRAGA TRAŽI ZAŠTITU

Poštovano uredništvo!
Na stranama 8 i 9 broja 20 od 3. rujna 1971. god. pročitali smo članke Joze Vrkića i Bruna Bušića. Ogorčeni na neljudske ispade milicionara iz Benkovca i pojedinih civila, odlučili smo da pošaljemo pismo Vašem listu.
Čitajući tekst napisa nije bilo niti jednog studenta koji nije suosjećao s narodom, a i ostali koji su pročitali ove članke, izrazili su negodovanje na takav neljudski i razbijački postupak milicionara i njihovih istomišljenika.
Ne znam kakvi su njihovi ciljevi, ali znam sigurno da oni nisu za bratstvo i jedinstvo naših naroda, da nisu na kursu X. sjednice CK SKH i da bi oni to isto najradije sutra napravili i u našemu Saboru.
Ne znam kome bi smetalo da Srbin u Srbiji i u Hrvatskoj kaže da je Srbin; sigurno nikome. Ali, zašto nekome smeta kad Hrvat u Hrvatskoj kaže da je Hrvat i pjeva hrvatske pjesme? Zašto i kome smetaju ta djeca od 10—15 godina koja su pjevala hrvatske pjesme, a kao nagradu za to došla su kući izubijanoga tijela i krvavih košulja? Zašto je Hrvat u isti mah i ustaša ako pjeva domoljubne hrvatske pjesme? Ne znamo zašto to prešućuje i dnevni tisak, zašto se s time ne upoznaju i naši politički oci?
Nalazimo se tu, daleko od svojih domova, na studiju, i gladni i siti, mučeći se po tuđim stanovima, da bi kad-tad pomogli našim očevima, rodacima, susjedima, jednom riječju — radnim ljudima. Svaku riječ koja stigne iz tog kraja proanalizaramo, želini svoje kuće: danas čujemo da nas »judi«, koje mi hranimo, tjeraju ih naših domova, s naših pučkih blagdana starih po nekoliko stoljeća, i na rad u Njemačku. Tko su ti ljudi, što oni žele, kakvi su njihovi ciljevi, koga oni zastupaju, čemu služi petokraka na njihovim kapama, kakav je njihov dosadanji rad na provođenju kursa i ideja SK, da li je te ljude itko dosad kontrolirao — i njih i slične njima?
Tražimo da se javnosti objelodani cijela situacija, da se iznese istina i nađe pravi krivac, inicijator toga nemilog događaja, jer se iz članka naslućuje da je sve to unaprijed smišljeno. Što se poduzelo protiv komandira koji je na riječi Slavka Viduke: »Druže Tito, što dozvoljavaš ovo?«, rekao: »J... majku i tebi i njemu!«?
Zahtijevamo da se ti ljudi za te postupke raspirivanja mržnje između naroda najstrože kazne!
Tražimo da se formira komisija od članova Sabora radi ispitivanja ovoga slučaja i svih njemu sličnih!

Studenti iz Osijeka
(slijedi 75 potpisa)

Molim vas da po Zakonu o štampi objavite ovo pismo.
U »Hrvatskom tjedniku« br. 20. od 3. IX. 1971. objavljen je na stranicama 9—10 članak Bruna Bušića, pod naslovom »Pridraga traži zaštitu«, u kojem je autor pomenuo i moje ime, ustvrdivši: da sam kao civil, naoružan palicom, napao goloruke omladince, psovao i vrijeđao Hrvate, govorio da su stanovnici Pridrage gamad koju treba poubijati, da su svi ustaše i da ću dovesti vojsku iz Knina, te ih sve pobiti. Autorove tvrdnje su neistinite. U Karinu sam u času incidenta bio prisutan, ali se nisam miješao niti sam ikoga vrijeđao. Da sam u pravu posvjedočit će velik broj svjedoka, hrvatske i srpske nacionalnosti.
Zbog članka u vašem tjedniku već sam doživio niz neugodnosti, prijetili su mi telefonom a moj ugled kod širokog kruga prijatelja i poznanika ugrožen je.
Stoga sam odlučio da autora tužim, neka se na sudu utvrdi istina. A vaš list morao bi voditi računa o člancima koje štampa i objavljivati istinite i provjerene činjenice, a ne klevete i dezinformacije, koje ozbiljno ugrožavaju ličnost nevinog čovjeka.

Slavko ŠIJAN
Zagreb

U mojem članku »Pridraga traži zaštitu« ime Slavka Šijana spominje se u citatu službenog dokumenta, tj. Izvještaja Republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove SR Hrvatske, kojega je na taj naslov uputila Mjesna zajednica iz Pridrage. Javnost sa zanimanjem očekuje javnu raspravu, na kojoj će se utvrditi istina o događajima u Karinu.
Bruna Bušića.

Sve što imam reći o vladanju Slavka Šijana prilikom događaja u Karinu spreman sam napisati i na sudu posvjedočiti. Želim iznijeti samo golu istinu. Ništa ne želim uveličati, ali niti umanjiti... S milicijom su se družili civili. Posebno su se isticali Šijan i Bučan. Oni su izazivali narod svojim izjavama. Šijana su zvali »majorem« i mislio sam da je stvarno vojni major. Ovaj Slavko Šijan je rekao: »Ako treba puk vojske ja ću ga istoga časa dovesti iz Knina da poubija ovu stoku, djecu i odrasle.« To je govorio milicionarima. Narod je na te njegove riječi reagirao na razne načine. Svima je bilo čudno što je rekao »vojsku iz Knina«, a ne iz Zagreba, ili Zadra. Ja sam stvarno mislio da se radi o majoru JNA, pa sam ga upozorio da nije dobar odgajatelj naše vojske. Taj Šijan je u međuvremenu pozvao k sebi i miliciji jednoga vojnika u uniformi, koji mu je odmah pristupio. Što su govorili ja ne znam. Kasnije se doznalo da Slavko Šijan nije major, već da je trgovački putnik iz Zagreba. Napominjem da su Šijan i Bučan odlučivali koga će milicija hapsiti. Mene je uhapsio Šijan uz pomoć jednoga šofera ili kondukterа, koji je imao palicu u ruci. Doznao sam da je on uhapsio i braću Škare. Oni ga terete. Šijan u rukama nije imao ni pendrek ni kolac. Bio je u kratkim hlačama i imao je šešir na glavi. Vidio sam ga ponovno prije nekoliko dana u Benkovcu. Došao je na saslušanje.

Milan Ujević, Perušić

Kroz posljednje vrijeme u domaćoj štampi učestali su napisi o ispadima nekih pripadnika policije (milicije). Slobodno obavješťavanje javnosti o tome može biti, van sumnje, značajan doprinos razvitku i jačanju naše Republičke državnosti. Samo, nužna je pri svakom takvom slučaju kršenja zakonitosti brza i nepristrana istraga, koja će izgrednike neumitno privesti ka odgovornosti. Ali i tada će se sve zataškati na štetu žrtava ako se rezultati traženja pravde budu i dalje tvrdoglavo i bahato krili od javnosti.

Ne može biti slučajnost da baš sada, kad su usvojeni ustavni amandmani i pokrenuta rasprava o našem novom Republičkom ustavu, te u prilikama pojačane i drskije djelatnosti emisara protiv naprednih promjena, bjesne pojedinci i njihove grupice i to baš među onima kojima je osnovna i gotovo jedina dužnost — čuvanje javne sigurnosti građana i njihove zajednice.

Slučajevi Karina, Zagreba i drugih mjesta neosporan su primjer. Svaki zdrav razum će poimati: kako ja mogu biti slobodan građanin i samoupravljač u jednom društvenom sistemu ako svaki čas pendrek nekog nekontroliranog silnika ima moći da me poklopi?

Ne samo da postoje primjeri gdje neki čuvari reda, pripadnici srpske nacionalnosti, batinaju Hrvate, nego i Srbe u krajevima s uglavnom srpskim stanovništvom i to se oteže već godinama, nitko nikom ne odgovara, jer tajanstveni moćnici u organima koji bdiju nad čuvanjem zakona i mira, još se nisu osjetili ni malo odgovornim pred narodom i njegovom ravnopravnom državom — Hrvatskom.

Također, opće je razumljivo da bi jedino u promijenjenim svojim uvjetima, naša policija vršila i obavljala dodijeljenu dužnost uspješno i na opće zadovoljstvo ogromne većine građana. Zato pored uklanjanja zasad zaista teške nacionalne nerazmjernosti broja službenika SUP-a, neophodna je i njegova reorganizacija od dna do vrha, od seoske ispostave do Republike.

Nemilosrdnim skidanjem tajanstvenosti i Rankovićevskog kulta s pripadnika policije, ona će pored ostalog, imati pomoć u svojem opravdanom i korisnom radu i od građana, od naroda, koji treba skladno razvoju samoupravljanja preuzeti i neke funkcije SUP-a, ukoliko one budu još potrebne, dok ne odumru.

Dakle, ne smijemo dopustiti »ni u malom« promicanje metoda Obrane. Smatram, da ni jedan pošteni građanin u našoj domovini, ma koje nacionalnosti bio, ne bi želio iskusiti već davno zarđali mehanizam Pere Živkovića.

Ja sam Srbin, i uvjerio sam se, da ovakve poglede dijeli velik broj našeg naroda.

Nedjeljko Vukadinović
kapetan JNA u rezervi
Titova Korenica,
Kompolje 6

HRVAT »IZNAD DUŠE«

Primite moje duboko poštovanje što ste mi omogućili da u prodaji svakoga petka mogu nabaviti »Hrvatski tjednik«.
Čitajući prvi broj koji je izišao iz štampe 16. travnja 1971. god., pa do izlaska broja 19 od 27. kolovoza 1971. god. nisam u stanju pronaći lošu kvalitetnu razliku u dosadašnjim brojevima. Ja kao Hrvat poslije svakoga pročitanog broja stječem novu spoznaju o kulturi i hrvatskom gospodarstvu, kao i o nizu drugih događaja što je od vrlo velikog značenja za sve radne ljude u Hrvatskoj. Kupio sam »Hrvatski tjednik« od 27. kolovoza 1971. g. br. 19 i kao obično pročitao sam prvu stranicu, a zatim nastavio redom s čitanjem. No ovaj puta sam se posebno zadržao na drugoj stranici i to na članku »Čemu hrvatsko ime?« s potpisom Ivana N. Perunića.
Dugo sam razmišljao o hrvatskom »intelektualcu«, tj. autoru dotičnog članka. Ne mogu shvatiti da čovjek koji sebe naziva Hrvatom iznad duše može tako nešto napisati. Ne može on sebe nazivati velikim Hrvatom, a u isto vrijeme negirati sve što je hrvatsko. Pretpostavljam da bi se svi narodi i narodnosti vjerojatno odrekli čovjeka koji negira svoju vlastitu naciju. Druže Peruniću vi se poigravate s nacionalnim osjećajem i to me kao Hrvata posebno vrijeđa. Vi niste Hrvat i nije potrebno da se brinete za sudbinu »Hrvatskog tjednika«, jer iz vašeg pera nije teško utvrditi koliko vi želite »dobra« »Hrvatskom tjedniku«, a mogu reći i svemu onome što se zove hrvatskim. Vidljivo je da vama nije jasna namjena jednog lista te ga stoga i nazivate čaršijskim listom, a riječ čaršija nije poznata u hrvatskom rječniku. Zar nije smiješno kada kažete: »Čemu nazivi — »Hrvatski list«, »Hrvatski tjednik«, »Hrvatsko sveučilište, Hrvatsko kazalište itd.«.
Druže »intelektualče« krije li se pod ovim itd. negiranje svega onoga što je hrvatski narod napravio prije rata, u toku rata i poslije rata predvođen Komunističkom partijom Hrvatske.

Gojko MIKECIN, Zagreb

HRVATSKI BRODOVI BEZ HRVATSKIH ZASTAVA

Štovano uredništvo!
Boraveći ljetos u Baški na otoku Krku, vidio sam i saznao za neke stvari koje vam zbog njihove zanimljivosti i značenja želim saopćiti.

Nedaleko od Baške, na cesti pred mjestom Jurandvor, u blizini crkvice Sv. Lucije godinama je stajao natpis u obliku putokaza s oznakom na hrvatskom i francuskom jeziku »POVJESNI SPOMENICI«. Prolazeći mimo, razmišljao sam o tom može li domaći, a pogotovu strani turist iz ovako šturog podataka zaključiti iz kojeg doba spomenici potječu i kojem narodu pripadaju. Međutim, u zadnje vrijeme nisam više mogao zamijetiti ni ovakav natpis. Smatram da bi na mjestu ovakove oznake trebalo staviti natpis na kojem bi na hrvatskom i stranim jezicima bilo napisano da se u crkvici Sv. Lucije nalazi odljev ploče poznate pod imenom Baščanska ploča, koja je najstariji jezični i pravno-povijesni spomenik u Hrvata pisan na hrvatskom jeziku, te da je to jedan od najstarijih spomenika ove vrste kod slavenskih naroda uopće. Ako se prije nije htjelo ili nije moglo reći, danas mora biti svakom vidljivo kojem narodu ova dragocjenost pripada i što ona za njega znači. Ugodno je vidjeti da u prospektu o Baški, iz novijeg vremena, piše na hrvatskom i stranim jezicima da je ime ovog ljetovališta poznato po spomenicima od kojih je Baščanska ploča najstariji lingvistički i juridički hrvatski spomenik. Hvale vrijedno jest također da se u prostorijama Turističkog društva u Baški nalazi minijaturni odljev te ploče.
U više kuća u Baški vidio sam modele ili slike jedrenjaka s hrvatskim zastavama na jarbolim, što je lijep ures domova, a pomorce podsjeća na dane minule slave. Uspoređivao sam to sa sadašnjim stanjem. Danas se na našim brodovima vije hrvatska zastava samo na dan 1. svibnja, na Dan borca 4. srpnja, Dan ustanka naroda Hrvatske 27. srpnja, i na Dan Republike 29. studenoga. Na gliserima, brodicama i jahtama stranaca koji borave ljeti na našem moru viju se strane zastave, a nerijetko i grbovi. Nikomu ne pada napamet da bi te simbole nacionalnosti i državnosti stranaca uklonio, nikomu oni ne smetaju i — ne smiju smetati. Samo je naša zastava na našem moru iznimka, ono se samo prigodice izvjesi.

Treba li ona biti samo spomenik kao što je na modelima jedrenjaka u našim pomorskim domovima? Smatram da bi se naša zastava trebala pored jugoslavenske stalno viti sve dok Hrvatska postoji kao zemlja i država! »Ili će se viti il' nas neće biti« — pjeva domoljubna pjesma. U Svicarskoj, u Luzernu, pored švicarske zastave kao simbola konfederacije na jarbolima brodova stalno je istaknuta kantonalna zastava. Na dimnjacima slovenskih brodova stoji oznaka slovenske nacionalnosti i državnosti: planina Triglav, i to ne samo na dan ustanka slovenskog naroda, nego kroz cijelu godinu.

Mirko Sunić, Velika Gorica

NISAM TO BIO JA

Od dana 10. rujna kada je izašao iz tiska 21. broj »Hrvatskog tjednika« mnogi moji mještani iz Primoštena i Zagrepčani počeli su me nazivati na telefon i zaustavljati na ulici pitajući me: »Zar ti Jure Luketa, imaš dva lica i zar ti kao takav možeš praviti takve izgrede i ispade?« U početku nisam znao o čemu se radi, dok me nisu upozorili na pismo Tomislava Horvata iz Zagreba objavljena u »Hrvatskom tjedniku« br. 21 pod naslovom »Primoštenska zbivanja«. Horvat u tom pismu opisuje istiniti događaj, koji se zbio u Primoštenu 20. kolovoza o. g. Međutim kako nije znao ime izgrednika koji se zove Jere Matošin zvani Bucalo, on je napisao samo Jere. Kako u Zagrebu radi mali broj ljudi iz Primoštena, mnogobrojni moji poznanici poistovjetili su me, iako s nevjericom, s izgrednikom Jerom Matošin. Tome je pridonijela i vremenska koincidencija, jer sam se baš u to vrijeme i ja nalazio u Primoštenu, pa sam bio nazočan kad je Jere Matošin napravio izgred, koji opisuje Tomislav Horvat...
Molim Vas da izvršite ispravak te objavite točno ime i prezime izazivača.
Drugarski Vas pozdravlja i unaprijed zahvaljuje

Luketa Jere, Zagreb

»ČEMU HRVATSKO IME?«

Dosad vam se nisam javljao, ali sada se osjećam ponukanim zbog dopisa Ivana N. Perunić — intelektualca iz Vukovara, koji ste objavili u 19. broju HT pod naslovom »Čemu hrvatsko ime«. Korijen svih njegovih primjedbi i »strahova« može se lako otkriti iz njegove »alergičnosti« prema nazivu HRVATSKI. Hvale je vrijedno što on voli sve narode i narodnosti drage Jugoslavije, ali za žaljenje je što mu kao Hrvatu i intelektualcu (ali ne i hrvatskom intelektualcu) smeta i sama pomisao da se ispred imena nekog glasila ili ustanove stavlja pridjev »hrvatski«. Duboko sam uvjeren da ne može iskreno poštivati i ljubiti tuđe onaj tko se stidi svoga. Doduše, točno je da Hrvatska neće propasti ako se ne budemo busali u prsa, ali je točno i to da može lako propasti budemo li »zaboravili« da smo Hrvati.
Također me je kao studenta povijesti veoma iznenadila »kategoričana« tvrdnju druga Perunića »da je o tome spomeniku (banu Jelačiću, op. p.) hrvatski narod poslije narodne revolucije rekao svoju završnu riječ jednom zauvijek.« Mislim da se on ipak malo prenaglio kad je one koji se zalažu za ponovno podizanje spomenika banu Jelačiću nazvao okorjelim nacionalistima i šovinistima. Time je zapravo pokazao da je njegova ideja vodiljica MRŽNJA i da, premda intelektualac, ne može trijezno i nepristrano razgovarati o tome problemu.

Mirko Kamenski, student
Zagreb

Imam sve brojeve »Hrvatskog tjednika« i nijedan me članak nije naljutio kao onaj u 19. broju: »Čemu hrvatsko ime?« Autor članka, Ivan Perunić iz Vukovara, duboko vrijeđa nacionalni ponos i osjećaj Hrvata.
Druže Peruniću, ti se zalažeš za jugoslavenstvo i za to svoje jugoslavenstvo spreman si žrtvovati Hrvatsku, njezino ime, jezik i kulturu. Smetaju ti hrvatski nazivi. Zašto? Tvrdiš da nisi unitarist ni etatist, a iz svake se tvoje riječi upravo to osjeća. Svi unitaristi imaju iste metode. Nisi uopće trebao isticati tko si, kad se samo po sebi razumije tko si. Kažeš da si Hrvat iz dna duše, a spreman si prodati ime hrvatsko za jeftine pare. Spreman si Hrvatsku zbrisati sa zamljopisne karte. Spreman si za svoju osobnu korist i ambicije prepustiti stihiji hrvatske spomenike i kulturu.
Doista, neće Hrvatska propasti ako se uvijek ne budemo lupali u prsa, nego će Hrvatska propasti ako od ovo malo Hrvata u domovini što ih je ostalo bude više onih koji misle kao ti i koji su spremni za »opće-jugoslavenske interese« prodati naše hrvatske krajeve i osnovati pet autonomnih pokrajina u bivšoj Hrvatskoj, dopustiti reeksporterima da pljačkaju radničku klasu, uništiti hrvatski jezik i kulturu — i na tom zgarištu graditi »opšte jugoslovensku« kulturu.

Ivan Gudelj, učitelj
Osnovna škola Vrpolje
Tijarica

PROTIV ZLODUHA PROŠLOSTI

Poštovani drugovi!
Pratio sam »Telegram« od prvih brojeva, pa je razumljivo što nestrpljivo očekujem njegovo ponovno izlaženje. Vjerojatno će izbjeći manjkavosti koje su mu opravdano upućivane u zadnje vrijeme njegovog izlaženja. Vi i niste imali ambiciju da zamijenite jedan takav jugoslavenski tjednik, pa, za list kakav ste se opredijelili, taj posao obavljate odgovorno, znalački, nadasve pošteno.
Braća se posvađaju oko podjele očevine, a mi oživotvorenjem državnosti naših republika imamo toliko toga dijeliti, da i nije čudno kako se poradi toga moramo s nekima svađati. Srbin sam, rođen u Hrvatskoj. Pratim vaša nastojanja — uprošćujući ih jezikom saobraćaja — da zeleno svjetlo očitovanju nacionalnih osobitosti dobije (što se u praksi i potvrđuje) plebiscitarnu podršku; da se onemoguće zlodusi prošlosti, kao i oni koji te utvare vide na svakom koraku. Kako pravo na slobodan nacionalni izričaj nije jednostavna stvar pokazuje i pad na tom ispitu jednog [illegible] pisca (mog miljenika), Dobrice Ćosića. A što je tek s uplašenim i neupućenim »dobronamjernicima«, istinskim i neuplašenim zlonamjernicima...! Mukotrpan je taj put, dio ste avangarde (uz napredne snage u SK i van njega), slijedite i njenu zakonitost: IZDRŽATI!
Drugarski vas pozdravlja —

Nikica Mrđen,
pomorac
m/b »Split«
Jadroslobodna — Split

ISPRAVAK
U prošlom broju »Hrvatskog tjednika« na str. 9 tiskarskom greškom pogrešno je napisano ime Augustina Papića, člana Predsjedništva SFRJ. Ispričavamo se našim čitateljima.

HRVATSKI TJEDNIK
Novine za kulturna i društvena pitanja
Naklada: Matica hrvatska Zagreb, Matice hrvatske 2, tel. 39-393
Uređuju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Lisinski, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić
Stalni suradnici: Stjepan Babić, Bruno Bušić, Ivan Cerovac, Dubravko Horvatić, Srećko Lipovčan, Franjo Marinković, Zlatko Markus, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Sercar, Krunoslav Šuto, Vladimir Vuković
Glavni urednik: Vlado Gotovac
Odgovorni urednik: Jozo Ivičević
Tajnik uredništva: Marija Funes
Tehnički urednik: Drago Cvrljak
Fotografija: Ranko Karabelj
Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartolić (Čakovec), Nikola Batušić, Vlaho Benković (Dubrovnik), Tihomil Beritić, Stjepan Cuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đodan, Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Igor Kulierić, Ivan Kušan, Tomislav Ladan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenka Munk, Ivan Mužić (Split), Stjepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ruždak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivan Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Šerif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Zidić, Bože V. Žigo.
Stranke se primaju srijedom i petkom od 10 do 12 sati
Rukopisi se ne vraćaju
Novine izlaze svakog petka
Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko štamparsko poduzeće, Zagreb, Ljubice Gerovac 1
Pretplata: godišnja 104,00 d; polugodišnja 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko
Cijene inozemnih pretplata: SR Njemačka godišnja 52 DM, polugodišnja 26 DM, USA godišnja 14$; polugodišnja 7$.
Dinarske doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Devizne doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-620/1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d, polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d, 1 cm² 25 d
Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI USTAV (II)

SUVERENITET NARODA I VLAST RADNIČKE KLASE

Proletarijat je potreban domovini, ali je i domovina potrebna proletarijatu

Započeti raspravu suverenitetom u smislu i m p e r i u m a, vrhovnog političkog prava, metodologijski je uvjetovano: govor je to o samoj pretpostavci, bolje — bezuvjetu egzistencije države. Buržoazija je, u svome revolucionarnom razdoblju, demokratizirala ovo pravo: ona je vlasti jednoga idejno — ne i realno — suprotstavila vlast svih: suverenitet naroda. Otada se utemeljuje istovjetnost naroda i države, ali s točno određenim odnosom: **DRŽAVA POSTOJI PO NARODU**, ne obratno. Država je politički i pravno organiziran narod.
Suverenitet se time odvojio od države i vladara. On nije posebna organska kvaliteta države, nego vrhovna politička odredba naroda kao cjeline. Ukratko, on nije inherencija države, nego konzekvencija egzistencije i volje naroda.
Na tome je utemeljena ideja z a s t u p s t v a (reprezentacije), koja je, sve do danas, ostala glavni element organizacije državnih konstitucija. Čini se kao da logika suvereniteta naroda upućuje na istovjetnost naroda i zastupstva. Međutim, time je zapravo iskazana samo pretpostavka: politička volja naroda principijelno i funkcionalno uvjetuje zastupstvo (originarna i instituirana vlast).
Zastupstvo se ne može shvatiti u apsolutnom smislu. Ono je samo relativno: bez obzira postoji li pravni institut opoziva ili ne. Zastupstvo je relativno već s **POLITIČKOG** gledišta, u ime principa suvereniteta naroda, koji je apsolutan. Konzekvencija je uvijek ista: narod određuje državu, njezinu stvarnu i pravnu valjanost. Kada se država ne obazire na volju naroda ili je izopačava, ona je nasilje (diktatura). **NARODNA VOLJA JE POLITIČKA I PRAVNA LEGITIMACIJA DRŽAVE.**
Ovi principi građanske demokracije postupno su prihvaćeni kao bitni principi moderne demokracije. Oni su, istina, bili klasno suženi, pa i izigrani zbog temeljne suprotnosti građanskog društva: socijalni apsolutizam privatnog vlasnika, a politički demokratizam javne vlasti. Ali oslobođeni ove svoje klasno-socijalne determinante, oni su sadržavali zdravu i pozitivnu jezgru demokratskog utemeljenja narodne volje.

Da je tome tako, primjer su gotovo sve suvremene revolucije, socijalističke bilo po karakteru, bilo po intenciji. Jednako je bilo i u našoj revoluciji. Tako se, na primjer, Deklaracija II. zasjedanja AVNOJ-a također pozivala na princip suvereniteta naroda. On je proglašen i u prvom saveznom ustavu naše zemlje, donesenom odmah po njezinom oslobođenju, a zagovara ga i hrvatski ustav (čl. 7) iz 1947. godine. Međutim, ustavni zakon iz 1953. godine ne sadrži ga više u načelnim odredbama. Od ustava iz 1963. godine pa sve do nedavno usvojenih saveznih ustavnih amandmana napušta se princip suvereniteta naroda, a utvrđuje se ustavna odredba o »vlasti radnog naroda«. Tek usvojeni savezni ustavni amandmani ponovno afirmiraju suverenitet naroda, i to, što je veoma značajno, isključivo ga vezujući za republiku.
Nema nikakve dvojbe da naši ustavotvorci nisu bili definitivno riješili dilemu: suverenitet naroda — vlast radnog naroda. Ustavi, koji su bili bliži razdoblju NOB-a, isticali su još suverenitet naroda. Međutim, što se više odmicalo od toga doba, ovaj princip se gubio, a etatistička vladavina i prevlast pokrivali su se odredbom o »vlasti radnog naroda«. To je bilo očita potvrda **DA JE TRAJNO POSTOJALA DILEMA OKO ODNOSA KLASNOG I NACIONALNOGA** i da shvaćanja oko ovih strategijskih komponenti NOB-a i socijalističke revolucije u nas nisu bila razjašnjena. Ili, preciznije, da nacionalno pitanje nije bilo izvedeno do svoje pune političke i ustavne konzekvencije: **DO NACIONALNE DRŽAVNOSTI, IZRAZA PRAVA NA SAMOODREĐENJE, KAO ESENCIJALNOG TEMELJA FEDERATIVNOG SISTEMA NAŠE ZEMLJE.** Istodobno je to impliciralo i uvjerenje da je klasni princip nadnacionalan, tj. da nije u dijalektičkoj vezi s nacionalnim principom. Bila je to, za konkretne uvjete naše višenacionalne zemlje, štetna teza: **ONA JE ODVAJALA KLASU OD OSTALOG, VELIKOG DIJELA NACIJE**, u smislu krivo tumačene i primijenjene Marxove misli: radnici nemaju domovine (zaboravljalo se da se Marx obraćao buržoaziji u ime proletera). Šteta je bila dvojaka: klasa se upućivala na sektašku poziciju, a neproleterski, golemi dio nacije lišavao se revolucionarne perspektive. Takav unitaristički stav anticipirao je stvarnost koje nije bilo. Posljedica toga bilo je presijecanje procesa nacionalne emancipacije, koja je sastavni dio programa socijalističke revolucije u konkretnim uvjetima naše višenacionalne zajednice a poticanje opasnih procesa nacionalne frustracije.

Za hrvatski narod i njegovu državnost razdoblje prevlasti ovog j e d i n j e n j a pod firmom »vlasti radnog naroda« bilo je istovjetno s politikom unitarizma. VIII. kongres utvrdio je njezin zbiljski temelj: ekonomski odnosi koje određuje sistem birokratsko-centralističke akumulacije. A on se skrivao iza toliko potrebne ideje jedinstva, ponajviše obrazlaganog vanjskopolitičkim razlozima — a da se nikada nije pitalo ni o njegovoj osnovi a ni o njegovu sadržaju. Činjenica da nacionalna borba naših naroda, prije svega onih koji su se, zbog ranijeg povijesnog iskustva, osjećali tlačenima, nije bila, za ovo razdoblje, tematizirana u neposrednom značenju vlastitog prava na samoodređenje, tj. u značenju nacionalne državnosti, djelovala je na njih nepovoljno. Na hrvatski narod posebice. U njegovoj dubokoj osjetljivosti za svoju nacionalnu slobodu i stoljetni državnopravni kontinuitet, u njegovoj snažnoj svijesti o svojoj dugotrajnoj i mukotrpnoj borbi za nacionalnu opstojnost, sistem birokratsko-centralističke unifikacije, u ime apsolutizacije klasnog principa, doživljava se **KAO NOVI OBLIK REPRODUKCIJE POLITIČKOG KONTINUITETA STARE JUGOSLAVIJE**, sa svim ekonomskim, političkim i kulturnim posljedicama. Postupno su neki senzibilniji duhovi svoj doživljaj grubosti unitarističke politike počeli racionalizirati u stav da je borba hrvatskog naroda, koji se tijekom NOB-a odlučno i nepovratno razračunao s ustaškom fašističkom tvorevinom, ponovno izigrana. Na toj podlozi realnih zbivanja a i proizvoda imaginacije odvijao se, u dugom razdoblju, duboko fermentni i nerijetko opasni proces frustracije hrvatskog naroda. Ali, srećom, ne samo frustracije. Bilo je to, istodobno, razdoblje sazrijevanja hrvatske revolucionarno-emancipatorske nacionalne fronte, koja će u sebi sabrati sav progresivni hrvatski živalj, kao i sve revolucionarne i demokratske pripadnike drugih naroda koji zajedno s njim žive u hrvatskoj domovini. Povezivanje razvoja samoupravljanja na klasnoj osnovi radničke emancipacije i razvoja federacije na nacionalnoj osnovi vlastite državnosti u jedinstven i revolucionarni i demokratski proces socijalističkog progresa naše zemlje definitivno je rješenje dileme klasno-nacionalno u smislu njihove dijalektičke međusobne uvjetovanosti i nerazdvojnog jedinstva. Prijenos suvereniteta naroda na nacionalne države, kako to utvrđuje savezni amandman XX., točka 3., pozitivan je i nedvojben dokaz za to.

Upravo ta nerazdvojna povezanost i međuuvjetovanost klasnog i nacionalnog principa zahtijeva konkretnu **KLASNU** odredbu suvereniteta naroda u nas. »Vlast radničke klase«, kako je, pored suvereniteta naroda, određen temelj nacionalne državnosti, nije prazna riječ ni puka ustavotvoračka izmišljotina. Ona je jednako fundamentalna odredba, kao i suverenitet naroda, socijalističkog karaktera i sadržaja promjene u nas — posljedice NOB-a i revolucije. Jer pred proletarijatom, nakon završene oružane borbe, stoje dva jednako važna zadatka koje je Marx formulirao još u Komunističkom manifestu: **PROLETARIJAT SE MORA KONSTITUIRATI U VLADAJUĆU KLASU i PROLETARIJAT SE MORA KONSTITUIRATI U NACIJU**, što je, u biti, jedan i isti proces. U prvom slučaju, on se konstituira kao politički vodeća snaga **DRŽAVE** (princip represije) a u drugom kao politički vodeća snaga **ZAJEDNICE** (princip consensusa). Drugim riječima, kada proletarijat, nakon oružane borbe, stupa na javni plan, onda on klasno djeluje **POLITIČKO-ORGANIZACIONOM** funkcijom državnog ustrojstva i **MORALNO-IDEOLOGIJSKOM** funkcijom svoga revolucionarnog vodstva.

Proletarijat, prema tome, nije nešto izvan države i nacije. On je njihova realno-politička i moralno-ideologijska jezgra. Po svom **ODLUČUJUĆEM, VODEĆEM, VLADAJUĆEM** položaju i u jednoj i u drugoj, on je Država i on je Nacija. Jednako kao što je to, s drugih osnova, ranije bila buržoazija.
Naravno, korektna analiza mora, osobito s obzirom na očite birokratističko-degenerativne procese u suvremenim socijalističkim revolucijama, istaći da odnos proletarijata prema državi, a tako i naciji, nije jednosmjeran.

Najprije se mora konstatirati da se proletarijat, nakon oružanog razdoblja, nigdje nije konstituirao u svome zbiljski socijalno i politički vladajućem položaju. Svagdje je on najprije politički reprezentiran u licu svojih političkih stranaka. Tamo gdje se to početno stanje definitivno ustaljuje i gdje etatizam postaje konačna forma razvoja (»revolucija odozgo«), stvara se birokratizam kao društveni i politički sustav. Radnička klasa je ponovno pretvorena u klasu izrabljivanih, postupno se kida prvotna, organska veza između nje i birokratske klase, koja se sastoji od njezinih nekadašnjih revolucionarnih predvodnika, a klasni odnosi i sukobi neizbježno se reproduciraju.

Ta razvojna tendencija očitovala se i u nas i ona je još uvijek opstojna i djelotvorna. Jednosmjernost takvog razvoja znatno se i bitno poremetila samoupravljačkom orijentacijom i praksom od 1950. godine, uz različiti tempo, razinu i intenzitet.

Ako bismo htjeli ukratko odrediti što se postiglo na tom antibirokratskom putu, onda se pojednostavljeno može reći: globalni odnosi i na socijalnom i na političkom planu čvrsto su još u etatističkim birokratističkim okvirima, a samoupravljanje je, nakon mnogih muka, osvojilo mnoga parcijalna, reklo bi se gerilska uporišta.

Zato je **ANTIBIROKRATISTIČKA** borba radničke klase, s onima na njezinom čelu koji hoće odigrati progresivnu revolucionarnu ulogu, za socijalnu i političku dominaciju, za vlast u socijalističkoj državi konkretno, prvenstveni, dugotrajan i konfliktni historijski zadatak. Dobro je, veoma dobro, da postoji i načelna ustavna odredba o vlasti radničke klase kao principu nacionalne državnosti, jer time ta antibirokratistička borba radničke klase dobiva ustavnu potvrdu: **ONA JE PROGLASENA LEGALNOM.** Ili drugim riječima, **PROTUUSTAVNA JE BIROKRATSKA KLASA**, koja se oslanja na etatističke pozicije, a proturadnička je po svojoj osnovi, djelu i svrsi.
Što se tiče drugog zadatka proleterijata: konstituirati se kao nacija, on se, u početku, ostvaruje snagom vlasti. Državna disciplina socijalističke države prvi je, ali i najslabiji faktor njegova ostvarenja. Ona je to zbog svoga političko-represivnog instrumentarija i mehaničke solidarnosti do koje on, najviše, može doseći.
Ali se bez toga ne može. I to ne samo zbog toga što proletarijat ne može bez države, nego prije svega zbog malograđanske strukture društva koja, obvezatno, zapada u zanos privatističkog prisvajanja i postaje zatočenik statičkog, tradicionalističkog mentaliteta.
Etatistički birokratizam definitivno obezvređuje državni faktor pretvaranja proleterijata u naciju. Ali on, upravo zbog toga, sudbinu proleterijata i sudbinu ostalog dijela nacije čvrsto povezuje. Izlaz iz socijalno-političke patologije, što je apsolutna posljedica etatističkog birokratizma, a koja podjednakom snagom pogađa i proletarijat i ostali, najveći dio nacije, moguć je samo na liniji **REVOLUCIONIRANJA DRUŠTVA**. U suvremenom svijetu — o tome bar ne treba dvojiti — to je moguće preko proletarijata i njegove revolucije. **SVE NACIJE U POSTAJANJU ILI RAZVOJU U MODERNOM SMISLU RIJEČI VEZUJU SVOJU SUDBINU ZA PROLETERSKU REVOLUCIONARNU ORIJENTACIJU.** Tako se proletarijat pojavljuje kao prirodni politički i moralno-ideologijski vođa nacija koje su na razvojnom pravcu suvremenosti.
Ali, da bi on mogao to biti, nije mu dostatno postavljati samo svoje klasno pitanje. Više od dvije trećine suvremenog svijeta tek je u procesu svoga nacionalnog konstituiranja ili razvitka u modernom smislu riječi. U takvim uvjetima, čista proleterska revolucija nema šanse. To je Lenjinu bilo jasno već od 1912. godine. Ona se svagdje mora povezati sa svim progresivnim, demokratskim i revolucionarnim snagama, pokretima i idejama. A glavna snaga koja danas drma svijetom jest **ANTIIMPERIJALISTIČKA** plima narodne žudnje za slobodom, **KOJOJ JE BIT BORBA ZA NACIONALNO OSLOBOĐENJE**. Jer imperijalizam, bez obzira odakle potjecao i u ime kakvih se uzvišenih principa primjenjivao, znači uvijek samo jedno: **GRUBU USPOSTAVU VELIKODRŽAVNOSTI**, tj. nasilje, tlačenje, prisilnu kolonizaciju, kojom se velike nacije služe protiv malih i manjih nacija.
Tako u suvremenim uvjetima proleterska revolucija ima šanse jedino u nerazvijenim i ugnjetenim zemljama svijeta. A to su upravo zemlje u kojima nije bilo buržujske revolucije ili u kojima je, pak, bila nedosljedna i gdje nije ostvaren demokratski program slobode naroda, tj. **KONSTITUIRANJE NACIONALNE DRŽAVNOSTI NA TEMELJIMA DEMOKRATSKIH PRAVA I SLOBODA.** Proleterska revolucija koja bi se usmjerila ili protiv ovog programa nacionalne emancipacije ili koja bi ga zanemarila i potcijenila, neizbježno mora završiti u hegemonističkom sistemu velikodržavnosti.
Zato je danas, za najveći dio suvremenog svijeta, a za konkretne uvjete naše višenacionalne zemlje posebno, **BORBA ZA SOCIJALIZAM U NJEGOVOM KLASNO-EMANCIPATORSKOM PROGRAMU POTPUNO NEODVOJIVA OD BORBE NARODA ZA SVOJU NACIONALNU EMANCIPACIJU.** Proleterijatu ne preostaje drugo do stati na čelo demokratskog pokreta nacionalne emancipacije i voditi ga u realno-političkom i moralno-ideologijskom smislu. Demokratskom pokretu nacionalne emancipacije, međutim, ne preostaje drugo do opredijeliti se za socijalizam i njegovu humanu svrhu. Tako prvi postiže masovnu osnovu, a drugi — suvremenu perspektivu.
Antibirokratistička volja i borba radničke klase naše zemlje, koja znači obnovu humane biti socijalne emancipacije, nemoguća je s oslonom na unitarističko-hegemonističku političku orijentaciju i praksu. Ne može se biti progresivan na socijalnom, a reakcionaran na nacionalnom planu. Ne može se, drugim riječima, biti protiv staljinističkog principa, a za staljinističku metodu. **DEMOKRATSKI POKRET NACIONALNE EMANCIPACIJE, A ON ĆE POSTOJATI DOTLE DOK OPSTOJI NACIONALNO TLAČENJE, PRIRODNI JE SAVEZNIK RADNIČKE BORBE PROTIV BIROKRATIZMA.** Jer birokratizam, zbog svoje nasilne naravi, metode i svrhe, uvijek je udružen s nacionalnim hegemonizmom.

Zato je sasvim razumljivo i opravdano, korisno i humano sagledati i tumačiti društveno-ekonomsku i političku promjenu naše zemlje na pravcu razvoja samoupravljačkog socijalizma kao konačno shvaćenu i ostvarivanu dijalektičku nerazdvojivost socijalne emancipacije radničke klase i nacionalne emancipacije naših naroda. Valja pozdraviti što se ta duboka i teško plaćena intuicija i spoznaja ustavno sankcionira u nerazdvojivost odredbe o suverenitetu naroda i vlasti radničke klase. Jer, velika je istina i pouka naših dana: proleterijat je potreban domovini, ali je i domovina potrebna proletarijatu.
(SLIJEDEĆI NASTAVAK: SAMOUPRAVLJANJE I VLAST)

RUJAN 1971	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
	6	7	8	9	10	11	12

Smrt zaslužnog umirovljenika

Piše glosator

Doživotna kazna na koju je Nikita Sergejevič Hruščov osuđen od strane svoje Partije samo je na čas i djelomično ublažena neposredno nakon njegove smrti, ali svi su izgledi da mu neće biti ukinuta ni u godinama koje će slijediti njegovu fizičkom nestanku. Ta je kazna: posvemašnja šutnja o njemu i njegovu djelu, prešućivanje kao pouzdani put u zaborav. Zato i prva vijest da je 11. rujna podlegao trećem infarktu nije došla iz Moskve, nego iz Londona (kamo ju je uputio bizarni Victor Louis, jedinstvena figura među sovjetskim novinarima), zato je i prošlo više od 36 sati prije nego što su se službeni sovjetski izvori opredijelili za oznaku »zaslužni umirovljenik« u lakonskom saopćenju o smrti čovjeka koji je preko jedne decenije odlučujuće utjecao na sudbinu SSSR-a, pa i čitavog svijeta. Zato je, napokon, i njegov pogreb obavljen tiho, privatno, gotovo neopazice, na groblju Novodjevičjeg samostana prema kojemu su prilazne ceste bile blokirane od policije.

Bezbojna uloga umirovljenika dodijeljena je Hruščovu 14. listopada 1964. Kad su ga – u obliku »ostavke« – smijenili njegovi najbliži suradnici (i nasljednici), osudivši ga na muk koji je bio i ostao toliko potpun da čak ni optužbe na temelju kojih je uklonjen nikada nisu izravno i javno izrečene. Sovjetskoj javnosti ostala je tako nepoznata službena ocjena o Hruščovu, isto kao što joj nikada nije učinjena dostupnim Hruščovljeva ocjena o Staljinu, jer njegov »Tajni referat« podnijet XX. kongresu – politički čin koji pokojnom prvom tajniku KPSS osigurava trajno mjesto u povijesti – nikada nije objavljen u Sovjetskom Savezu.

Umjetno potiskivanje u zaborav, može imati nekog učinka samo unutar granica posvemašnjeg monopola nad sredstvima obavještavanja. U svijetu je ovih dana ispisano bezbroj riječi u kojima suvremenici oživljavaju svoja sjećanja, a povjesničari nastoje odmjeriti format čovjeka koji je ispraćen sa simpatijama, premda je – ili upravo zato što je – zapamćen kao ličnost protuslovnih osobina i postupaka. Biografija ukrajinskog seljačkog sina koji se uspeo do najviših partijskih funkcija, na koje je došao u vrijeme najokrutnijih Staljinovih »čistki« (prvi tajnik KP Ukrajine postaje u siječnju 1938. da bi već 1939. ušao u svesavezni Politbiro), pokazuje da je riječ o karijeri čovjeka koji je proizvod staljinističkog sustava, no svakako bio je to vanserijski proizvod. Obdaren izrazitom osobnošću, seljačkim zdravim razumom, intuicijom, maštom, hrabrošću, spontanošću, temperamentom i humorom – bio je u prvome redu praktičar i empirik koji je već po svom karakteru upućen na smjele, neočekivane, ali i protuslovne postupke. Odatle njegova politika poboljšanja životnog standarda usporedno s povećanim pritiskom na seljake; odatle njegovo bahato sprdanje s apstraktnim i modernim slikarstvom usporedno sa stvaranjem mnogo slobodnije atmosfere za umjetnost, u kojoj su došle do izražaja zapretane darovitosti u raznim područjima, od Čuhrajevih filmova do pojave Solženicina. Slična protulovlja, mnogo presudnija, mogu se nanizati u vanjskoj politici: Beogradska deklaracija kao priznanje postojanja različitih putova u socijalizam i ravnopravnih odnosa među socijalističkim zemljama, ali i krvava vojna intervencija u Mađarskoj; austrijski državni ugovor s jedne i podizanje berlinskoga zida s druge strane; opća ofenziva miroljubive kongzistencije i uvažavanje nesvrstanosti, ali i provokativna megatonska eksplozija dan uoči prve konferencije nesvrstanih u Beogradu, najava gospodarske utakmice i smanjenja napetosti s Amerikom, koja ga ipak nije spriječila da uputi rakete na Kubu i da u onom dramatičnom listopadskom tjednu 1962. iskuša živce čitavoga svijeta dovedenog na sam rub nuklearne katastrofe.

Sva ta zbivanja, od kojih je svojedobno svima zastajao dah, neopozivo pripadaju povijesti u kojoj se Hruščov već nalazi kao čovjek koji je srušio mit o Staljinu, premda nije uspio – a vjerojatno ni htio – razbiti staljinističku strukturu partije i vlasti. Novi politički stil u vrijeme Hruščova bio je kratkotrajan: činilo se da je to bio početak nove ere, a ispostavilo se da je brzo prošao poput epizode. Mnogi znaci govore o oživljavanju elemenata jednog »staljinizma bez Staljina«, no prilike su ipak bitno različite nego u vrijeme osuđenih bezakonja. Neprolazna je to Hruščovljeva zasluga, koji je bio vlastodržac nevjerojatno velike moći, pa ipak čovjek koji – za razliku od svog prethodnika – nije želio samo izazivati strah, nego i pobuđivati ljubav. Na taj je način unio u režim nešto humano, čega je moralo ostati, barem u stanovitoj mjeri, i nakon njegova pada. Uostalom, ni njega samoga nije progutao mrak, nego mu je namijenjeno da utone u zaborav. Inozemni su novinari javljali ovih dana iz Moskve kako su obični ljudi na ulici ostali osjetno ravnodušni na vijest o smrti »zaslužnog umirovljenika«. Za razliku od Staljina koga su se bojali, Hruščov im je bio previše sličan. Sovjetski ga je puk zavolio, ali je od njega u jednom trenutku previše očekivao. A neispunjena obećanja najteže se praštaju. Osuda na zaborav izrečena Hruščovu možda stoga i neće biti sasvim bez učinka.

POBOLJŠANJE ODNOSA S GRČKOM

Neki grčki listovi ne shvaćaju ustavne promjene u SFRJ

Prošloga tjedna u Beogradu su vođeni razgovori između saveznog sekretara za vanjske poslove Mirka Tepavca i državnog podsekretara u grčkom ministarstvu vanjskih poslova Kristijana Ksantopulosa-Palamasa. Ovo je bio prvi posjet jednog visokog grčkog funkcionara SFR Jugoslaviji nakon što su pukovnici preuzeli vlast u Grčkoj državnim udarom 21. travnja 1967.

Premda je novi grčki režim raspustio sve demokratske ustanove i zauzeo posebno oštar stav prema komunistima i drugim lijevim snagama, u vanjskoj politici Grčka je u više navrata pokazala želju za stabilnim i dobrosusjedskim odnosima ravnopravne suradnje na Balkanu. Tako je vlada pukovnika Papadopulosa okončala ratno stanje i uspostavila diplomatske veze s Albanijom, a došlo je i do osjetnog poboljšanja odnosa s Bugarskom i Rumunjskom. S obzirom da u posljednje vrijeme s nekih strana ponovno počinju tretirati Balkanski poluotok kao nemirnu ili nesigurnu zonu, a neke balkanske zemlje — među kojima i SFRJ — doživljavaju i znake stanovitih pritisaka, svako afirmiranje dobrosusjedskih odnosa između pojedinih zemalja ovog područja mora biti korisno.

Susret u Beogradu promatrači ocjenjuju kao »realistični dijalog« u kojemu se otvoreno i konstruktivno razgovaralo o svim temama iz međusobnih odnosa (pa i o onim delikatnim, kakva je makedonska) te o nekim pitanjima međunarodne situacije. Zajedničko saopćenje jasno pokazuje da su odnosi između Grčke i SFR Jugoslavije poboljšani i da obje strane žele unapređivati međusobnu suradnju. Potvrda za to je i najavljeni posjet saveznog sekretara za vanjske poslove Ateni.

Pozitivni razvitak odnosa između Grčke i SFRJ uočili su i pozdravili mnogi svjetski listovi, među njima i grčki. To čudnije zvuči nervozno reagiranje vodećih atenskih listova na jedan komentar Radio-Skopja u kojemu je izraženo nezadovoljstvo zbog nijekanja opstojnosti makedonske manjine u Grčkoj, nadovezujući na to činjenicu da grčki ambasador nije do sada posjetio Skopje i vladu SR Makedonije. Ovakav razumljiv interes makedonske Republike za položaj svojih sunarodnjaka u susjednoj državi atenski su listovi nazvali »brbljanjem«, a službena grčka novinska agencija nije u svom komentaru pokazala ni malo dužnog obzira prema ustavnom poretku SFR Jugoslavije:

»Grčka priznaje i ima kontakte s federativnom vladom i ne tiče je se unutarnja struktura jugoslavenske države kojoj pripadaju etničke skupine koje nemaju međunarodni personalitet. Što se Grčke tiče, centralna vlada u Beogradu jedina je odgovorna vlast u pogledu vanjske politike ove susjedne zemlje.«

Još je dalje u tom tonu otišao vladi bliski list »Nea politia«: »Ova skopska disonanca bila je nedopuštena iz dva razloga: prvo, zbog toga što Skopju ne pripada da se miješa u razgovore jedne strane zemlje sa centralnom beogradskom vladom, koja je jedino odgovorna za vanjsku politiku Jugoslavije; drugo, zbog toga što kao lokalna vlada unutar jugoslavenske federacije ne može imati bilo kakve kompetencije miješanja u odnose federalne vlade s vladama drugih država.«

Ovo, blago rečeno, potpuno neshvaćanje biti ustavnih promjena u SFRJ (po kojima savezna nadležnost u vanjskoj politici nikako ne isključuje suverena prava republika da se brinu za svoje interese i u međunarodnim odnosima) poslužilo je grčkim listovima kao hrana iluzijama da postoje šanse za sporazumijevanje s »centralnom vladom« preko leđa naroda o čijim je opravdanim interesima riječ. Toga u SFRJ neće i ne može biti!

Premda je poboljšanje grčko-jugoslavenskih odnosa u interesu svih kojima je do mira i stabilnosti na Balkanu (znači: i svih republika u SFRJ) i premda nedavni razgovori u Beogradu nisu ni imali za svrhu rješavanje postojećih razlika u gledištima (a to je na prvom mjestu pitanje Egejskih Makedonaca) — dobro bi bilo da kolege novinari u Grčkoj, kao i u svim zemljama gdje se javljaju slična neshvaćanja, dobro prouče novo ustavno ustrojstvo federacije šest jugoslavenskih republika i dviju autonomnih pokrajina. Bit će to njihov osobni doprinos poboljšanju međusobnih odnosa i odbacivanju neostvarivih iluzija. Dobro bi bilo da im u tome pomognu i kompetentni savezni organi SFR Jugoslavije.

NOVOSTI U POLJSKOJ

Prosinca prošle godine Poljska je došla u središte zanimanja svjetske javnosti kad je, nakon krvavih sukoba vojske i policije s radnicima-štrajkašima u baltičkoj industrijskoj zoni, smijenjena vodeća garnitura u partiji i vladi. Tadašnja eksplozivna situacija postupno se smirivala, a novi je glavni tajnik Poljske ujedinjene radničke partije Edward Gierek postupno učvršćivao svoju vlast (što se najzornije potvrdilo ljetos smnjenjivanjem generala Mieczyslava Moczara, nekadašnjeg moćnog ministra unutrašnjih poslova i vođe tzv. »nacionalističke« krute struje) i stjecao povjerenje radnih masa.

U zadnje vrijeme malo je vijesti iz Poljske koje bi pobuđivale pozornost, ali svi su znaci da Gierek i njegova ekipa ustrajno nastoje odstraniti uzroke koji su svojedobno izazvali nezadovoljstvo radnika i tragično krvoproliće. Tako je kongres partije sazvan za 6. prosinca, gotovo godinu dana prije statutarnog roka: bit će to prilika Giereku i novome vodstvu da izvrše i neophodne kadrovske izmjene na nižim razinama, tamo gdje jedan prilično moćan sloj ljudi, koji svoju vlast duguje ranijem Gomulkinom vodstvu, po svoj prilici — pasivno ili aktivno — ometa provedbu nove političke linije, više okrenute potrebama i htijenjima naroda. Zapažen je i Gierekov stav da Poljska mora samostalnije djelovati u vanjskoj politici, premda je istom prigodom podcrtao punu vjernost socijalističkom lageru i Varšavskom ugovoru.

Epizoda s poljskim novinarom Adamom Strugom — koji je u vanjskopolitičkom komentaru kritizirao pretjerane gospogarske zahtjeve talijanskih lijevih štrajkaša i time navukao na sebe gnjev talijanskih komunističkih i lijevih listova — pokazuje delikatnost položaja novinara koji bi u tuđoj zemlji morao hvaliti ono što u vlastitoj podvrgava kritici. Novo Gierekovo vodstvo s dosta uspjeha apelira na radništvo da u svojim zahtjevima bude strpljivo, jer poboljšanje plaća i životnih uvjeta mora biti u skladu s općim jačanjem privrede. To isto je novinar Strug poručio talijanskim sindikatima — ali tamo, očito nije bilo dovoljno sluha za poljske unutarnje probleme. Po starom dobrom običaju, incident se nastojalo prevladati svaljivanjem krivnje na nepreciznost prijevoda . . .

Publicitet je dobila i vijest da je poljski pisac Anrzej Brycht skupa sa suprugom zatražio azil u Belgiji za vrijeme jednog turističkog putovanja. Taj se čin objašnjava kao još jedan znak da novo Gierekovo vodstvo nije za sada uspjelo premostiti provaliju nepovjerenja između intelektualaca i vlasti koja je nastala u vrijeme Gomulke, a maksimalno se produbila prilikom sveučilišnoga štrajka u proljeće 1968.

ODNOSI KINA – SAN MARINO

Legenda kaže da je prije šesnaest stoljeća kamenorezac Marin s otoka Raba utemeljio grad San Marino na strmoj hridi Monte Titano u Apeninskom gorju. Historija točno bilježi da je San Marino nezavisna država još od 885. godine, što ispunja razumljivim ponosom 18 tisuća žitelja najmanje države na svijetu. Ove su godine oni bili posebno obradovani »toplim čestitkama« koje je prigodom nacionalnog blagdana dvojici kapetana-regenata, Luigiju Lonferiniju i Attiliju Montaraniju, brzojavno uputio osobno Ču En Laj, predsjednik vlade pučanstvom najveće države na svijetu, koju je pokojni de Gaulle nazvao »starijom od povijesti«.

S punim uvažavanjem Ču En Laj je izrazio »svoje duboko uvjerenje da će se s uspostavom službenih odnosa između Kine i San Marina prijateljski odnosi između dviju zemalja dalje razvijati na temelju pet načela miroljubive koegzistencije.«

Tijekom svoje mnogostoljetne povijesti i Kina i San Marino zatvarali su se od vanjskoga svijeta debelim kamenim zidinama. Danas su očito druga vremena.

ATLANTSKI PAKT I JUGOSLAVIJA

SFR Jugoslavija, kao nesvrstana zemlja na strategijski važnom položaju u Sredozemlju, ne prestaje zanimati zastupnike politike vojno-političkih blokova, koji se koji put prepuštaju i glasnim kombinacijama oko zamišljenih situacija (do kojih, nadajmo se, nikada neće doći).

Oglasio se u tom smislu ovih dana bivši nizozemski ministar vanjskih poslova Joseph Luns, koji će 1. listopada preuzeti položaj glavnoga tajnika Atlantskog pakta. U sklopu intervjua francuskom mjesečniku »Vision« on je rekao kako je — po njegovu mišljenju — »sovjetska prijetnja u Sredozemlju znatna i vjerojatno veća nego što se općenito misli«. Zatim je nadovezao:

»Jugoslavija nikada nije potpuno sigurna. Ali sjetimo se, kako je rekao Dean Rusk, da postoji mogućnost da NATO ne ostane nepokretan.« Novinar je nastojao dobiti određeniji odgovor, pa ga je pitao: »Hoće li Sovjeti ozbiljno shvatiti ovo upozorenje? U vrijeme Čehoslovačke NATO ni prstom nije maknuo.« »Točno«, odgovorio je Luns, »i oni su upravo to i očekivali. Ali ne znaju što bi se dogodilo ako bi upali u Jugoslaviju. Faktor vremena bio bi od velike važnosti: budući da Jugoslavija nema zajedničkih granica sa Sovjetskim Savezom, ne postoji mogućnost iznenađenja praškoga tipa.«

Nadamo se da Joseph Luns dobro znade što bi se dogodilo u slučaju bilo čijeg upada: narodi SFR Jugoslavije borili bi se protiv stranih zavojevača.

Novo lice Imotske krajine

Kada neupućen čovjek čuje poziv Imotska krajina, u njemu se rađaju asocijacije koje su posljedice raznih govorkanja, poluistina ili još gore — neistina, pa onda misli: o užarenom kamenjaru, o leglu i poskocima, o kuli i buntovnicima, o siromaštvu, o vječnim pečalbarima, tim tragičnim romantičarima naše ekonomske migracije.

Imoćanin — pečalbar

Imotska krajina nalazi se svega pedesetak kilometara od mora, a s njime je veže moderna asfaltirana cesta. Geografski položaj Krajine, razni ekonomski i politički režimi, gonili su Imoćane da traže koru kruha izvan nje, pa se tradicija pečalbarenja vuče još, od prošlog stoljeća, čak i prije. Zanimljivo je spomenuti predratno sitno trgovanje-torbarenje »galanterija«, što je odvodila Imoćane, naročito one iz neplodnih brdskih sela, u sve krajeve Evrope. Ali ti isti ljudi obilazeći svijet vraćali su se u zimske dane svojim kućama s teško stečenom zaradom.

Danas Imotska krajina broji 48000 žitelja, a po gospodarskom razvoju nalazi se među pet najnerazvijenijih općina u SR Hrvatskoj. Posljedice ovakvom gospodarskom siromaštvu valja tražiti u zabrinjavajuće malom broju zaposlenih u Krajini (oko 3000 u privatnom i društvenom sektoru) i velikom broju ekonomske migracije. Taj broj tako je poražavajući da dovodi u pitanje samo imotsko gospodarstvo.

Krajina ima oko 9000 radnika na »privremenom« radu izvan naše zemlje, a računajući i djecu koju su roditelji odveli sa sobom, taj se broj penje na 10.000. SFRJ po najnovijim statističkim podacima o ekonomskoj migraciji (no svakim danom broj se mijenja!) ima 670.000 radnika u inozemstvu, to jest, u postocima, 3,35% ukupnog stanovništva. Imotska pak krajina »daje« čak 20% od ukupnog broja žitelja koji je nastavaju. Dakle, svaki je peti stanovnik Krajine na »privremenom radu«. Pojavu migracije prate, uz »blagodati«, i vrlo ozbiljne posljedice. Prvenstveno pojava sve većeg broja socijalnih problema. Npr. kada su jedan ili oba roditelja vani, a iza sebe su ostavili stare roditelje i nejaku decu, koja pri liječenju i školovanju padaju na teret općine. Nekima se čak mora davati i socijalna pomoć. Učestale su i pojave rastave brakova. Postavlja se ozbiljno pitanje odgoja jedne i druge djece. Sigurno je da je njihov sustavni odgoj izvan i u školi poremećen i zato polučuju slabe rezultate.

Smjena generacija

Tijekom posljednjih nekoliko godina u Imotskoj krajini odvijale su se krupne političke borbe, koje su uvjetovale i promjene, osobito u smjeni generacija, (inače sasvim oprečno orijentiranih). Kako je poznato, prošle godine legalno je smijenjeno staro rukovodstvo i izabrano novo. (vrijedno je spomenuti da su članovi novog rukovodstva odreda fakultetski naobraženi ljudi). Novo političko rukovodstvo reklo je starom rukovodstvu i njegovim »šurama«, da narod Imotske krajine i imotska omladina nikada nisu bili proustaški, orijentirani, kao što su ih neki, uz pomoć raznoraznih emisara, etiketirali. Ti isti emisari po raznim su stranama lijepili Krajini naljepnicu »ustaške kule«. Krajini, koja je dala 52 španjolska borca i 4000 partizana za vrijeme NOB-e. Krajini, iz koje ljudi ginu po zemljama Zapadne Europe i po južnoameričkim pampasima zarađujući koru kruha svojoj obitelji ostavljenoj na goletima podbiokovskog krša. Nova mlada politička ekipa prihvatila je kurs X. sjednice CK SKH, dajući mu najprije apsolutnu podršku, a kasnije, osobito pak sada, praktično ostvarujući njezine nacionalne i klasne odrednice.

Takav je Imotski bio jučer. A kakav je danas i kakav će biti sutra, saznat ćemo od predsjednika Skupštine općine Imotski, ing. Ante Znaora.

Imotski na liniji X. sjednice

— Politička bitka u ovom dijelu Hrvatske je dobivena. Mi smo ovdje prošlih godina imali krupnih političkih obračuna. Krivo smo bili tretirani. Ipak smo uspjeli kazati javnosti da Imotska krajina nije nikakva »ustaška kula« niti je bila i niti će ikada biti. Imotski je zemlja radnih ljudi koji pošteno — gdje bilo — zarađuju kruh i koji izgrađuju tekovine socijalističke revolucije. Na našem terenu sve smo učinili s domaćim snagama, politizacijom radnih ljudi ove općine, koja je 99% pristala uz kurs SKH. Od Četvrte plenarne sjednice i X. sjednice CK SKH krenuli smo s njima dosljedno u revoluciju. Održavamo otvorene rasprave na svim zborovima. Naša omladina, o kojoj se svašta govorilo, jedna je od najprogresivnijih. Od nas je otpao jedan dio starijih drugova koji su zagazili u strane vode, nisu bili sposobni za rad. S njima smo potpuno obračunali. X. sjednica stavila je točku i kazala da su Imoćani u pravu.

U našem kraju jednak je neprijatelj unitarist, nacionalist, neoinformbirovac. Sudimo ih i mjerimo istim aršinom. U javnosti, preko tiska i drugih sredstava informiranja, htjele su nas neke snage blokirati i usporiti, i politiku SKH. Htjeli su više vjerovati onima protiv kojih smo se borili nego nama, legalnom rukovodstvu, nama koje je izabrao narod ove Krajine. I sada jedan dio tiska napada ovo rukovodstvo, podvaljujući mu s određenim smicalicama. Od naših malih grešaka pokušavaju napraviti senzacije. Tako nedavno piše sarajevsko »Oslobođenje« da »sve« u Hercegovini dolazi iz susjedstva, misleći na Imotski.

Perspektive

◇ Koji su danas najvažniji problemi u vašoj općini?

— Svakako migracija. Postavlja se problem kako zadržati ove koji su ovdje i kako vratiti one koji su vani. Da je bar zadržati ove koji su ovdje. Ali kako, kad je gospodarstvo nerazvijeno? Nedavno smo dobili spoj s Jadranskom magistralom. Potrebno je asfaltirati još dvanaest kilometara, pa ćemo dobiti spoj i s bosanskom transverzalom. Perspektivu vidimo u razvoju turizma. Za to imamo izvanredne uvjete s prirodnim ljepotama kraških jezera. Oživljavanjem turizma javile bi se i tercijalne djelatnosti: kućna radinost, razni servisi, ugostiteljstvo. Velika je perspektiva ovog kraja i u povrtlarstvu, jer smo svega jedan sat udaljeni od turističkih mjesta na Jadranu, gdje bismo mogli plasirati svoje proizvode. Od bitnih problema ostaje pitka voda. Građani Imotskog još piju vodu iz austro-ugarskog vodovoda. Trebali bismo rekonstruirati gradsku mrežu, a morali bismo dovesti vodu i u pripolja sjeverozapadna mjesta, gdje obitava 10.000 žitelja. Vode se razgovori i s nekim gospodarstvima iz Hrvatske da nam otvore neke svoje pogone u našem kraju. Tako su vođeni razgovori s »Agrokombinatom« iz Zagreba, koji namjerava otvoriti jedan pogon za nesilice, a proizvodili bi se ovdje i pilići, u vlastitoj kooperaciji. U te poslove dio bi kapitala uložili i naši radnici. »Agrokombinat« nudi neke pogone i za uzgajanje cvijeća. Razgovori s građevinskim poduzećem »Tehnogradnja« iz Splita završeni su. Oni će otvoriti jedan građevinski pogon u gradu, koji će zapošljavati oko 150 ljudi. Tekstilne industrije »Primorka« i »Biokovka« reorganiziraju svoje pogone; u svakoj će se moći naći mjesta za još 250 radnika. Ako dođe do realizacije ovih planova, a pomoć bi trebala pružiti i Republika i Fond za nerazvijene krajeve, ukupno bi se moglo uposliti 1500 radnika.

Devize onima koji ih zarađuju

◇ Kakve su posljedice velike migracije s vašeg područja?

— Polja su ostala neobrađena, i od njih nema nikakvih katastarskih prihoda. Općina još mora voditi brigu za nezbrinute starce i ostavljenu djecu rastavljenih brakova. Devize ljudi iskorištavaju za obnovu gospodarskog standarda, elektrifikaciju kuća, kupovinu zemljišta u većim priobalnim središtima. Velik dio deviza uzimaju i centralne banke i reeksporteri. Prije no što su izglasani ustavni amandmani, predlagali smo SIV-u, što je sasvim i normalno, da se barem jedan dio deviza vraća na područja ljudi koji su ih zaradili; tako bi općina mogla rješavati probleme nastale zbog migracije. Imamo šamo štetu od naših radnika, jer nam ništa ne privređuju. Devize bi trebale pripadati onima koji ih zarađuju. Naša država pomoću njih vraća međunarodne dugove, kao da je društvo stimulirano za izvoz radne snage! — iako središta financijske moći oporezuju naše radnike, a ni dinara ne ulažu na područje odakle ih besplatno dobivaju. Nadam se da će se pitanje deviznog sustava sad sustavnije i korjenitije rješavati. Našeg čovjeka ubiju i veliki porezi na duhan i vino. Ljudi bi ipak u većem broju ostajali ovdje, ali kako, kad kilogram duhana košta 1000 starih dinara, a proda se po sedamnaest puta više. Porez je isti kao što je bio prije deset godina, po 1 kg. 82%. To su također neriješene stvari u poreznom sustavu. Pred 5 godina u Krajini se uzgajalo oko 66 vagona duhana, a danas svega 5 vagona. Više se ne isplati; kutija cigareta srednje vrijednosti stoji 350 starih dinara. S tim društvo automatski gubi. Ljudi bi ostajali, ali trebalo bi mijenjati porezni sustav. Nešto je slično i s vinom.

Ne odriču se svog imena

◇ Kakve odnose održavate s vašim radnicima privremeno zaposlenima u inozemstvu?

— Uvijek su u vezi s rodnim krajem. Čitavog su života po svijetu za zaradama, ali se nikad ne odriču svog imena ni svog kraja. Svugdje se njime ponose. Oni društvu, kad je od njih potrebna pomoć, npr. za zdravstvo, školstvo, elektrifikaciju — uvijek rado pomažu. Ne možemo biti s njima u stalnom kontaktu. Trebala bi Republika biti malo više s njima. Učinili smo sve što smo mogli. Osnovali smo list »Imotska krajina« u kojem ih stalno izvještavamo što se događa kod nas, prenosimo želje, pozdrave ... Preko zime, kad su kod kuće, razgovaramo s njima, upoznajemo ih sa svim društveno-političkim akcijama u općini. Skupa s njima planiramo određene akcije — završio je ing. A. Znaor.

U Imotskoj krajini nema kuće, da iz nje nije netko otišo. Iz kuće Šalića otišlo ih je šestoro. »Bolje da idu nego da ostaju u ovoj bijedi« — kaže Luca Šalić. Iko Rupčić već je šest godina u Zapadnoj Njemačkoj. »Otišao sam od kuće u svijet da djeci dam bolju budućnost. Moja je domovina ostala ovdje ...« Isti stopama za njima su pošli Todorići, braća Gudelji, Babići, i stotine drugih iz Lovreća, Ciste Provo, Zmijavaca, Runovića ...

Lice Imotske krajine sutra će, najvjerojatnije, izgledati drukčije. Podići će se novi pogoni. Nužno će se morati mijenjati i porez na vino i duhan. Tako će se otvoriti nova radna mjesta, pa Imoćani neće morati ići u pečalbu — bar ne u tako velikom broju.

Jozo Danolić

ODGOVOR ODBORA ZA PROSLAVU MARIJANSKIH KONGRESA

Na pitanja »Kardinalu dr. Franji Šeperu, predsjedniku rimske Kongregacije za nauk vjere, i dr. Franji Kuhariću, nadbiskupu i metropolitu zagrebačkom« postavljena u »Hrvatskom tjedniku« od 27. kolovoza 1971. br. 19. radi povijesne istine smatramo potrebnim odgovoriti slijedeće sa zahtjevom da se taj odgovor objavi u cijelosti:

G. Kardinala Suenensa, koji je doputovao istim avionom zajedno s Kardinalom Šeperom, dočekali su na zagrebačkom aerodromu crkveni predstavnici na čelu s nadbiskupom Kuharićem. Doček je na adrodromu bio s crkvene strane za obojicu Kardinala jednak i jednostavan. Obojica su kasnije pozdravljena i u kongresnoj dvorani na Šalati, i u Katedrali, i na Mariji Bistrici. Na aerodromu nije s crkvene strane posebno pozdravljan govorom nijedan naš gost.

G. Kardinal Suenens odvezen je u svoje boravište u pratnji biskupa Škvorca i ravnatelja naše inozemne pastve preč. g. Vladimira Stankovića privatnim automobilom s uvjerenjem da to neće povrijediti njegove jednostavnosti. U prevoženju svojih gostiju služili smo se privatnim automobilima jer nismo htjeli odbiti pažnju onih koji su time s radošću pomogli u organizaciji kongresa.

Nadbiskupni dvor nema konfornih stanova za više gostiju. G. Kardinalu Šeperu, Papinom Izaslaniku, bio je stavljen na raspolaganje njegov bivši stan. Papinskom Pronunciju njegov stan s dvije sobe bez konfora. Preostale su još samo dvije sobe bez konfora. Tu nismo mogli smjestiti nijednoga kardinala s njegovim pratiocem. Stoga je Kardinal Suenens imao na raspolaganje konforni appartement u župnom dvoru sv. Petra, gdje je bio dolično smješten on i njegov pratilac. Kardinal Carberry platio si je appartement u Esplanadi. Kardinal Wright bio je smješten u samostanu sestara Sv. Križa na Vrhovcu. Kardinal Oddi kod OO. Lazarista u Vrapču. Iako za te kardinale nije nitko postavio pitanja, smatramo da je radi ilustracije čitave situacije potrebno i to navesti.

U četvrtak, 12. VIII. poslije koncelebracije svi su Kardinali i biskupi bili primljeni u nadbiskupskom dvoru i svi su bili na ručku. Ponovno su bili svi kardinali i neki biskupi na ručku u nadbiskupskom dvoru u subotu 14. kolovoza.

Žao nam je da govor Kardinala Suenensa nije bio preveden odmah u Katedrali. To je bio propust organizacije koji se u zadnji čas nije mogao popraviti. Kardinal Suenens bio je na večeri u Esplanadi za prvim stolom s Kardinalom Carberryem, sa zagrebačkim nadbiskupom i s još nekim nadbiskupima. Na primanju kod predsjednika Haramije Kardinal Suenens je sjedio s desne strane Kardinala Šepera, kojemu je s lijeve strane sjedio predsjednik Haramija. Drugih primanja u vrijeme boravka Kardinala Suenensa u Zagrebu nije bilo. Kardinal Suenens srdačno je zahvalio i predsjedniku i tajniku Odbora za pripremu Kongresa za osobitu pažnju kojom je bio posvuda susretan. Na raspolaganje mu je dan nadbiskupski auto da u pratnji biskupa Škvorca pregleda zagrebačku okolicu i sam grad. Osobito mu je veselje bilo kad je posjetio kapelu »Kraljice Hrvata« na Sljemenu. Na Mariju Bistricu Kardinal Suenens je putovao u nadbiskupskom autu zajedno s Kardinalom Carberryem i zagrebačkim nadbiskupom. Zagrebački nadbiskup pratio ga je i na aerodrom u nadbiskupskom autu.

Kardinal Suenens rekao je biskupu Škvorcu, tajniku Odbora, da nije spremio govora za Mariju Bistricu. Zato ga nismo stavili u program. Bilo bi nam drago da je želio govoriti i sigurno mu toga ne bi nitko spriječio.

U koncelebraciji je bio velik dio koncelebranata stranih naroda. Svi koncelebranti mole kanon zajednički. Latinski jezik bila je jedina tehnička mogućnost da se ostvari skupna molitva i ostvari znak našeg zajedništva. Taj kratki dio kanona svojim sadržajem vjernicima nije nepoznat makar se molio na latinskom. Jedan strani novinar prigovorio je da je u liturgiji bilo premalo latinskog a previše hrvatskog jezika u ovom međunarodnom susretu.

Sv. Otac je našem Kongresu poslao svog osobnog Izaslanika, Kardinala Šepera. Njemu je uputio posebno pismo, svoju poruku Kongresu, koje je bilo pročitano u Katedrali 12. kolovoza. Priznajemo da je šteta da toga pisma nismo pročitali na Mariji Bristrici. Riječi izgovorene toga dana u Castelgandolfu, kojima se apostrofira Marijanski Kongres, samo su dodatak Papinoj poruci prije toga nama upućenoj.

Na prigovore Kardinalu Šeperu mi ne možemo odgovarati. Napominjemo ipak to da Pročelnik Kongregacije za nauk vjere ima pravo upozoriti na neke važne točke suvremene katoličke problematike.

Međunarodni mariološko-marijanski Kongresi naše su prvo iskustvo, stoga će svi dobronamjerni rado ispričati naše manjke što ih i sami priznajemo, a Bog nam je svjedok da smo imali najbolje nakane.

Odbor za pripremu Mariološko-marijanskog kongresa

Post scriptum HT-a

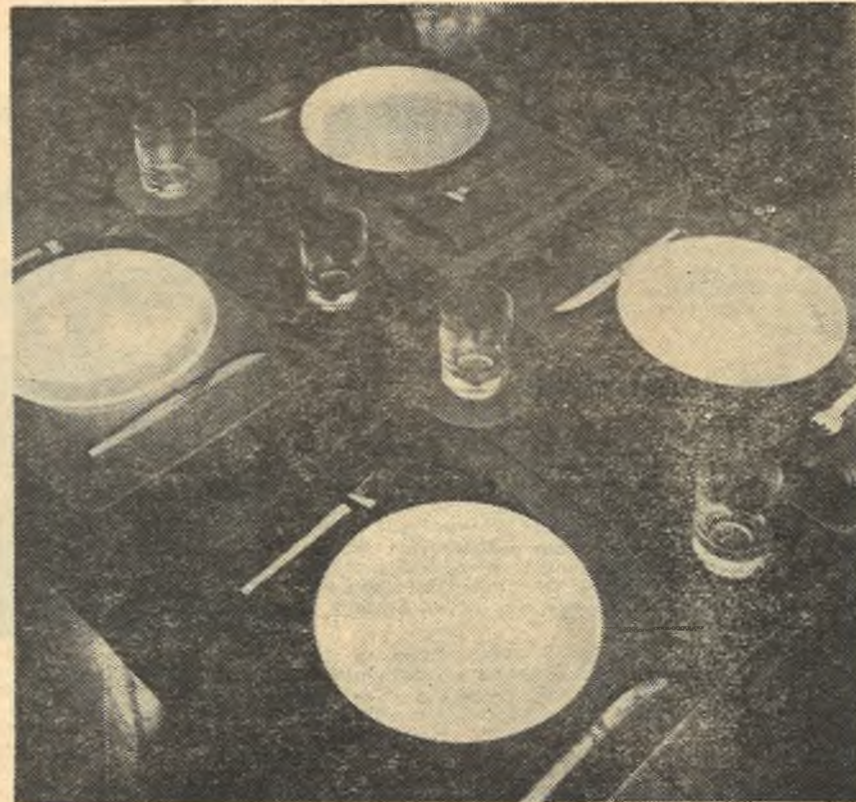
Sa zadovoljstvom moramo zabilježiti da je Nadbiskupski duhovni stol — odnosno Odbor za pripremu Marijanskih kongresa u njegovo ime — jedna od rijetkih ustanova koja je na javno pitanje našega lista dala i javni odgovor.

Što se činjenica o ukazanom gostoprimstvu kardinalu Suenensu tiče, drago nam je da Nadbiskupski duhovni stol uvjerljivo otklanja da bi u bilo čemu nejednako ili nepovoljno tretirao uglednog belgijskog gosta. Naše nedovoljno poznavanje mogućnosti i običaja ugošćenja inozemnih dostojanstvenika u zagrebačkoj nadbiskupiji utjecao je da smo nekim točnim činjenicama u vezi s kardinalom Suenensom pridali tumačenje koje se u sklopu tretiranja ostalih gostiju svakako mijenja. Ostaje ipak istina, koja proizlazi i iz ovog demantija, da je određenih propusta u odnosu na kardinala Suenensa bilo (posebno se neugodno dojmio izostanak prijevoda u katedrali). Sve to ipak ne bi moralo izazvati reakciju dobronamjernih promatrača — kakvi smo mi svakako bili — da uočene činjenice nisu dobile posebne dimenzije u svjetlu neugodnog incidenta koji se zbio u Mariji Bistrici, kad je kardinal Šeper onako neprikladno napao naprednu pokoncilsku stajališta nazočnog primasa Belgije.

Zašto je kardinal Šeper smatrao potrebnim tako postupiti, te zašto Sv. Stolica nije pridala, po našem mišljenju, dovoljno važnosti crkvenim kongresima koji su se održavali u Hrvatskoj — na ta pitanja (koja vjerojatno postavljaju i mnogi u Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj) nismo ni očekivali odgovor iz Zagreba.

PRIVATNI RAD U RAZVITKU HRVATSKE (3)

Jače aktiviranje može znatno ubrzati razvoj proizvodnih snaga

SR Hrvatska treba stvoriti originalni instrumentarij i strategiju razvitka osobnog rada kojim će se postići da osobni rad postane značajan izvor dopunske akumulacije, povećanja zaposlenosti i povratka naših radnika iz inozemstva

Prema najnovijim podacima Hrvatska je imala oko 1.050 dolara društvenog proizvoda po stanovniku 1970. g., iako se u posljednje vrijeme sporije razvijala od Grčke, Španjolske i Italije. Glavni razlog usporenog razvoja Socijalističke Republike Hrvatske jest smanjenje stope investicija u narodnom dohotku, koncentracija financijske moći u drugim republikama, što je suprotno ekonomskim kriterijima i ravnopravnosti naroda Jugoslavije, zatim neadekvatan vanjskotrgovački i devizni sustav, neadekvatna struktura investicija i relativno nizak nivo društvene organiziranosti hrvatskog gospodarstva kao i relativno trome kadrovske kompozicije koje se nalaze na ključnim, upravljačkim pozicijama u hrvatskoj ekonomiji. Iako je Hrvatska u posljednjih pet godina u odnosu na jugoslavensko kretanje postigla zadovoljavajuću stopu rasta, zahvaljujući prije svega većoj rentabilnosti investicija, ona ipak ima veoma ozbiljne probleme u budućem gospodarskom razvitku. Kao posljedica niske stope investicaja u društvenom proizvodu Hrvatske, došlo je do visokog stupnja zastarjelosti oruđa rada, do zaostajanja energetske osnove proizvodne i društvene infrastrukture u odnosu na potrebe privrednog razvitka, kao i do toga da se u posljednje vrijeme u Hrvatskoj ne grade jači proizvodni kapaciteti koji bi mogli izvršiti ozbiljnije revolucioniranje proizvodnih snaga i privredne strukture Hrvatske i time otvoriti proces bržeg porasta produktivnosti rada i strukturnih tansformacija u hrvatskoj privredi i u ukupnoj socijalno-ekonomskoj strukturi. Zbog toga, problem stope razvitka, a tako i povezanost volumena i strukture akumulacije, postaje za budući srednjoročni i dugoročni razvitak Hrvatske značajno strateško pitanje.

Pretpostavke zadovoljavajućeg razvitka

Prema nacrtu društvenog plana Hrvatske, osobito bi trebalo povećati investicije u industriji, jer su one (prema cijenama od 1966. godine) 1970. bile samo za 7% veće nego u 1964. godini. Svaka nacija, ako se želi brzo razvijati mora ipak razvijati propulzivne dijelove industrijskog sektora, od kojega u znatnoj mjeri ovisi globalna produktivnost rada nacionalne ekonomije. U tom pravcu nacrt društvenog plana smatra da bi udio brutto investicija u društvenom proizvodu trebalo povećati sa 4.165 milijardi st dinara u razdoblju 1966—1970. na 6.272 milijarde st. dinara u razdoblju 1971—1975.

Isto tako trebalo bi, mnogo brže nego što je petogodišnji plan predvidio, izgraditi prometnu i drugu infrastrukturu Socijalističke Republike Hrvatske. Bez toga se ne može valorizirati njezin geopolitički položaj u jugoslavenskoj, evropskoj i svjetskoj podjeli rada. Prioritetan je zadatak izgradnja prometnica koje bi povezale kontinentalnu i jadransku Hrvatsku i dovele s jedne strane do mnogo većeg stupnja njene gospodarsko-političke homogenizacije, a s druge strane do stvaranja elementarnih tehničko-tehnoloških i gospodarsko-socijalnih pretpostavki za ekonomsku valorizaciju hrvatskog prostora. Hrvatska nema neku osobitu sirovinsku osnovu sa stajališta klasične teorije komparativnih prednosti, ali sa stajališta modernih shvaćanja privrednog razvitka i strukture svjetskih potreba za pojedinim robama i uslugama, Hrvatska ima velike prednosti i ona može u budućem periodu ostvariti jednu od najvećih stopa privrednog rasta u Evropi pod pretpostavkom da stvori prometnu i drugu infrastrukturu, bez koje se ne može zamisliti njezin caljnji razvitak. Osnovni limitirajući faktor za ovo kretanje jest veličina akumulacije do koje treba doći, a ona je u ovim uvjetima privređivanja i odnosa između društveno-političkih zajednica veoma ograničena. Prema kalkulaciji Zavoda za plan da bi privreda Hrvatske mogla postići stopu rasta između 7 i 8%, morala bi osigurati gore navedene brutto investicije, ali bi ona tek sa vlastitim sredsvima privrede i bankarskim sredstvima mogla pokriti 72% predviđenih sredstava. S obzirom na to da ova stopa rasta i ovaj volumen i strukture investicaja ne mogu riješiti povratak ni jednog radnika iz inozemstva, to znači da stopu rasta treba pokušati dignuti na barem 10% i povećati volumen investicija, u tom bi se slučaju moglo vratiti u slijedećem srednjoročnom periodu 15 do 20% radnika zaposlenih u inozemstvu iz SR Hrvatske.

Treba omogućiti brži i snažniji razvitak osobnog rada

Iz ovoga proizlazi da bi u budućoj hrvatskoj gospodarskoj strategiji, sa stajališta izvora akumulacija, trebalo omogućiti jači razvitak osobnog rada, za koji postoje svi ekonomski i društveni uvjeti. Karakteristika brzog razvitka suvremenih privreda, pa prema tome i hrvatske privrede — koja bi trebala 1975. godine postići oko 1500 dolara društvenog proizvoda po stanovniku — jest brz razvoj tercijarnog sektora na osnovi sve većih i razvijenijih društvenih potreba, koje proizvodi visoki nacionalni dohodak i osobni dohoci na osnovi brže transformacije primarnog i sekundarnog sektora. U tom smislu stvaraju se uvjeti za pojavu čitavog niza djelatnosti u kojima bi privatni rad mogao postići veliku djelotvornost, a to su: proizvodni i uslužni obrt, ugostiteljstvo, kućna radinost, prometne usluge, građevinarstvo, razvitak čitavog niza poljoprivrednih aktivnosti vezanih za visoki životni standard i razvoj turizma. S druge strane, specifična privredna struktura Hrvatske, koja omogućuje brzu ekspanziju turizma, još više potencira razvoj ovih djelatnosti, jer je turizam najveće tržište za tercijarni sektor. Dosadašnji razvitak turizma pokazao je da izgradnja skupih objekata koji se eksploatiraju svega 60 do 100 dana u godini, a u njih su uložena golema investiciona sredstva s dosta nepovoljnim rokovima otplate i okupacijom retencione kvote, ne daje povoljne ekonomske efekte, pa bi prema tome veći naglasak trebalo dati izgradnji minikapaciteta u kućnoj radinosti, koji nisu tako skupi a postoji mnogo veća fleksibilnost privatnog rada nego što je to slučaj sa stalno zaposlenim u društvenom sektoru.

Važan izvor dopunske akumulacije

U tom bi se smislu najznačajniji dio tercijarnog sektora mogao financirati iz sredstava naših građana, i to onih koji su ostali u zemlji, a posebno pak onih koji su iz čitavog niza razloga napustili domovinu. Prema proračunima Republičkog zavoda za plan, građani SR Hrvatske posjeduju oko 1.400 milijardi st. dinara neangažiranih sredstava, koja bi se drukčijom strategijom i taktikom u odnosu na privatni rad i drukčijom bankarskom financijskom organizacijom mogla mobilizirati i biti važan izvor dopunske akumulacije za ubrzanje globalne stope privrednog razvitka Hrvatske, a onda i većeg stupnja zaposlenosti. S druge strane, naši građani vani imaju preko jednu i pol milijardu dolara u zapadnoevropskim bankama, koje su za hrvatsku privredu potpuno sterilne. Znatan dio naših građana vani vlasnik je ugostiteljskih radnji, a bavi se i drugim djelatnostima u kojima je stekao veliko iskustvo i organizacijske sposobnosti, pa bi ih mogao vrlo uspješno organizirati i u Hrvatskoj. Isto tako, velik broj KV i VKV radnika mogao bi svojim sredstvima otvarati servise trajnih potrošnih dobara (automobila, televizora, kućanskih aparata, sitne polj. mehanizacije, itd), to jest svojim ušteđevinama. Trebalo bi, dakle, ponovno napraviti detaljne proračune oko stvarnih izvora akumulacije koja postoji u stanovništvu u domovini i izvan domovine i uočiti pomoću kojih mehanizama, organizacionih formi i novih zakonskih propisa tu potencijalnu financijsku masu pretvoriti u suvremenu proizvodnu strukturu Hrvatske, koja će se pojaviti kao važan dopunski faktor ukupnog porasta narodnog dohotka Hrvatske i važan čimbenik u kanalizaciji gotovo čitave očekivane društvene akumulacije Hrvatske na velike zahvate u primarnom i sekundarnom sektoru i u proizvodnoj i društvenoj infrastrukturi Hrvatske, a to zahtijeva golema investicijska sredstva i predstavlja limitirajući faktor daljnjeg razvoja Hrvatske i regeneracije njenog cjelokupnog proizvodnog i ljudskog potencijala.

Opća mobilizacija snaga i sredstava

Ukoliko bi se uspjelo podići stopu rasta od 8 na 10-12%, s potpunom mobilizacijom financijskih sredstava koja postoje u stanovništvu, u tom slučaju Hrvatska bi mogla vrlo brzo prebroditi stagnantne tendencije u razvoju proizvodnih snaga, zaustaviti odlazak proizvodno najvitalnijih radnika u inozemstvo, zaposliti čitav kontigent školovanih ljudi i smanjiti privremenu nezaposlenost čitavog kontingenta koji čeka zaposlenje, a jednako bi tako povoljnijim uvjetima stjecanja dohotka, sjecanja stanova i većom socijalno-gospodarskom stabilnošću mogla zaustaviti nepovoljne demografske tendencije, jer Hrvatska ima jednu od najnižih stopa nataliteta. Kao što je poznato, ove djelatnosti ukoliko bi se angažirala privatna sredstva i stvorio veći prostor privatnoj aktivnosti, ne samo da bi dala početne impulse razvoju moderne industrije i infrastrukture nego bi i sredstva koje će odbacivati privatni sektor stvorila nove preduvjete za tržišnu i proizvodnu ekspanziju, te bi dale novi izvor akumulacije za magistralne zahvate u budućem hrvatskom gospodarstvu.

Ovakav razvoj privatnog rada i mobilizacija financijskih sredstava i energija koja postoji u njemu — posebno je važna za mladu generaciju Hrvatske, jer ona, ukoliko se ne ostvare potrebne stope rasta, mora i nakon velikih investicija u njihovo školovanje i unatoč ljubavi za domovinom — odlaziti na rad u inozemstvo. Nacrt društvenog plana na stopi privrednog rasta od 7 do 8% kalkulira sa stopom zaposlenosti od 2,8% godišnje, što bi dovelo do apsolutnog povećanja zaposlenosti od 143.516, dok bi stopa rasta od 10%, pod pretpostavkom da se dođe do potrebnog volumena akumulacije, dovela do porasta zaposlenosti od 180 do 200 tisuća u cijelom petogodišnjem razdoblju, ili 36 do 40 tisuća na godinu, a to bi moglo apsorbirati potpun priljev školovanog kadra od 190.000 i smanjiti našu zaposlenost u inozemstvu od 15 do 20%. Međutim, uzimajući u obzir veličinu prirodnog odljeva i zaposlenost zbog umirovljavanja, broj novozaposlenih povećao bi se za daljnjih 125.000.

Sve ovo zahtijeva da se potpuno izmijeni odnos prema osobnom radu i da on u novom Ustavu Hrvatske, i u zakonskoj regulativi nakon toga dobije druge okvire i instrumente za svoj razvitak. U tom smislu naša Republika u budućim rješenjima privrednog sistema mora posebno izboriti da sve devizne doznake naših radnika iz inozemstva ostanu u Hrvatskoj, da se stvore adekvatne carinske i druge poreske olakšice, da se u okviru republičke regulacije stvore urbanističko-stambeni i drugi preduvjeti za razvitak ovih djelatnosti. Vjerojatno bi u okviru Izvršnog vijeća Hrvatske i nove organizacije republičke uprave trebalo formirati posebne organizme i stručne službe koje bi se bavile pravnom regulacijom ovog pitanja i njegovim ekonomskim tretiranjem, te prezentiranjem Saboru i drugim mjerodavnim organima kakvi konkretni akti da se donose i kakve adekvatne društvene akcije provode. Isto tako, naša javnost preko sredstava javnog informiranja i preko znanstveno-stručnih savjetovanja treba ovom pitanju posvetiti maksimalnu pažnju i demaskirati sve one snage koje iz ovih ili onih razloga sprečavaju objektivno potrebnu ekspanziju privatnog rada. Dalje, potrebno je izgraditi modernu poresku politiku koja mora biti stumulirana i odmjerena, a tako i moderne inspekcijske službe koje će spriječiti neopravdano bogaćenje privatnika i otkrivati malverzacije općinskih i drugih organa. Također je potrebno stimulirati i poticati izgradnju razvojnih programa pojedinih općina i regija u kojima će privatni rad s obzirom na veliko značenje turizma imati važnu ulogu u pokrivanju potreba što ih nameće turističko tržište. Dalje, neophodno je izvršiti organizaciju bankarsko-financijskih institucija i formirati nove tipove privrednih organizacija koje će se baviti ovim pitanjima i koje će, u okviru propisanih i racionalnih društvenih standarda, razvijati privatnu inicijativu povezujući je s društvenim potrebama i interesima, dajući joj sigurnije sondaže i parametre za njeno vlastito kretanje i programiranje. Također je potrebno u okviru fakulteta razraditi ovu problematiku i unijeti je u nastavne programe pojedinih znanstvenih disciplina, a pomoću seminarskih i diplomskih radova i simpozija osposobiti jedan dio visokonaobraženih stručnjaka za ozbiljnije tretiranje ove problematike i njeno praktično rješavanje u okviru globalne hrvatske strategije (i na terenu).

Iz svega ovoga proizlazi da se životna inicijativa i privatni rad na određenim segmentima privatne strukture, a u konkretnoj situaciji kratkoročnog i dugoročnog razvitka SR Hrvatske, pojavljuje kao jedan od prvorazrednih faktora njenog ubrzanog razvitka. U promijenjenim gospodarsko-političkim uvjetima, SRH ima pravo i obvezu da na sasvim originalan način stvara instrumentarij i strategiju razvoja osobnog rada pomoću kojega se može doći do znatnih izvora dopunske akumulacije za razvoj Hrvatske i do povećanja zaposlenosti i povratka naših radnika iz inozemstva. Ukoliko se stvore stimulativni uvjeti za razvoj privatnog rada tamo gdje je on neophodan i gdje ga ne može uspješno zamijeniti društveni rad na društvenim sredstvima za proizvodnju, onda će taj rad postati ne izvor antisocijalističkih tendencija i restauracije kapitalizma, nego važna dopunska energija za još brži razvitak proizvodnih snaga Hrvatske, za razvoj hrvatskog naroda i ostalih koji žive u Hrvatskoj.

(Svršetak)

Marko Veselica

NEZAKONITOSTI U PRIMOŠTENU

O stanju u Privrednom poduzeću u Primoštenu već je pisano u »Hrvatskom tjedniku«. Direktoru Skorinu neposredno je postavljeno i pitanje što će poduzeti da se revidiraju ugovori s »Genexom«, koji su jedan od glavnih razloga teškog stanja poduzeća u kojemu je »Genex« mnoga neotuđiva samoupravljačka prava prenio u ruke po njemu postavljenih managera. Ni obustava rada nije pomogla da se stvari riješe. U nedostatku odgovarajućih samoupravnih nadzornih organa radnici su sami počeli da otkrivaju nezakonitosti uz čvrstu odlučnost da pomognu organima društvene kontrole da stvari dovedu do kraja. Evo nekoliko primjera grubog kršenja zakonitosti koji organima društvenog nadzora trebaju biti putokaz.

SKORIN DUGUJE 11,615.820 ST. DIN

Suprotno našim propisima direktor Skorin uzima si pravo podizanja velikih svota novca ne samo iz blagajne nego i neposredno sa recepcija hotela. Tako je 25. kolovoza 1971. njegov dug u knjigovodstvu na kontu (računu) 2789 za podignutu gotovinu iznosio 11.615.820.- st. din. Kada bi ovaj dug i obračunao u cijelosti direktor Marko Skorin bi ipak povrijedio nekoliko propisa.

INVESTICIJA U IZGRADNJI ANKE SLADIĆ 39,147.055 ST. DIN

U knjigovodstvu Privrednog poduzeća Primošten na kontu 0860 vodi »investicija u toku« Anke Sladić u iznosu od 39,147.055.- st. din. Anka Sladić žurnalistica je poduzeća.

U vezi s ovom investicijom mnogo je toga nejasno a neposredno vezano i za direktora Skorina i njegov način »poslovanja«. Jasno je jedino da je zgrada u upotrebi i da je katkada koristi pored Anke Sladić i sam Skorin.

Kada bi sve bilo u redu nezakonito je da se kao investicija u toku vodi zgrada koja je u upotrebi.

Navodno se kao investitor javio Marko Skorin koji je na račun Anke Sladić za izgradnju kuće položio 16 milijuna st. din a Ante Žaja iz Zagreba, od kojega je poduzeće iz Primoštena otkupilo njegovu kuću uplatio je 8 milijuna.

Zgrada Anke Sladić po aproksimativnoj procjeni navodno vrijedi preko 100 milijuna st. din. Za razliku su navodno terećeni hoteli »Adriatic« Primošten i zgrada samoposluživanja poduzeća. Kako konačne obračunske situacije za zgradu Anke Sladić nema valjalo bi ovo provjeriti. Utoliko više što se čini da nema niti ugovora o kreditu a niti drugih potrebnih dokumenata za izgradnju. Pitanje je kako bi A. Sladić vraćala kredit čija bi rata iznosila 300.000 st. din mjesečno kada ima osobni dohodak 85.000 st. din. **Anka Sladić je dobila i vodu i struju za zgradu koja se vodi kao »investicija u toku« dok su mnogi domoroci koji su samodoprinosima izgradili i vodovod i dalekovod godinama čekali i vodu i struju ili još čekaju.**

Na račun duga Anka Sladić nije otplatila još niti dinara.

MILIJUNSKE AKONTACIJE

Mnoge se isplate vrše kao akontacije i tako krši više propisa a prikriva stvarna rentabilnost poslovanja. Momčilo Dimitrijević primio je u vidu akontacije 6.083.950.- st. din. u jednoj godini. Kako su i kada plaćeni doprinosi valjalo bi provjeriti.

BESPLATAN STAN I HRANA ZA OBITELJI SAVJETNIKA

Poduzeće ima sedam (7) savjetnika (umirovljenika ili ljudi u radnom odnosu u drugim privrednim organizacijama) s osobnim dohocima 300.000 do 400.000 st. din mjesečno. Pitanje je zakonitosti da li pored toga pripada njima i njihovim obiteljima besplatan stan i hrana, a za radnike Primoštena bitno da to njihova radna organizacija ne može financijski izdržati.

KUĆA I KAZNA ŠPIRE MATOŠINA I PUTOVANJA NJEGOVE ŽENE

Na kontu 0860 vodi se kao »investicija u toku« kuća tehničkog direktora Špire Matošina u iznosu od 6,390.655.- st. din iako u njoj stanuje već tri mjeseca. Oni koji su je vidjeli i izvana i iz unutra procjenjuju je čak na 200 milijuna st. din. Koliko god da je procjenili s obzirom na stvarne troškove izgradnje, dolazi se do sume vrijedne provjere, koja je neophodna već i zato što nije po zakonu izvršen obračun i kolaudacija i stoga ne može biti niti govora niti o ugovoru u kreditu. S ovom kućom u koju je uvedeno centralno grijanje mogu imati veze i putovanja tehničkog direktora i njegove žene koja nije službenik poduzeća, radi kupnje rashladnih uređaja i uređaja za zagrijavanje hotela. U isto vrijeme odgovorna osoba za održavanje tih instalacija u poduzeću ne odlazi u posjet firmi koja ih iporučuje. Na kršenje zakonitosti svakako utiču i rodbinske veze, bez kojih bi mnogošta bilo teže ostvariti. Matošin je navodno rođak Skorina što može utjecati na to da u Italiju putuje i sekretarica poduzeća Šima Čuka, inače kćerka generalnog direktora Marka Skorina.

Da po ugovoru s »Genexom« mnoga prava nisu oduzeta organima upravljanja možda ovaj splet rodbinskih veza ne bi bio toliko značajan u kršenju zakonitosti. Ovako stvari valja još potpunije provjeriti. Za provjeriti je i sumnja da li je novčanu kaznu Špire Matošina od 200.000 st. din. platilo poduzeće.

NAMJEŠTAJ NA NARUDŽBENICU PODUZEĆA

Ante Lasan, električar poduzeća na bianco narudžbenicu za nabavku elektro materijala za poduzeće kupio si je navodno namještaj za 3 milijuna st. din. Pored pitanja što je stvarno bilo u ovom slučaju važnije je pitanje kako se nabavlja i razdužuje materijal u milijunskim iznosima za privatne nabavke od građevinskog materijala do namještaja.

NEPOKRIVENE INVESTICIJE BLIZU 2 MILIJARDE

Poduzeće »Izgradnja« Šibenik kao izvođač radova na izgradnji hotela »Marina lučica« opominje Privredno poduzeće Primošten da je bez konačne situacije u prekoračenju investicija od 1 milijardu i 700 milijuna st. din. Unatoč tome Skorin ishoduje od radničkog savjeta odluku radničkog savjeta za kupnju jedne stambene zgrade u Primoštenu za 100 milijuna st. din i jednog petorosobnog stana za predstavništvo u Zagrebu za 150 milijuna s time da će **isplatu tih 250 milijuna izvršiti iz utrška iz blagajne** (!?!).

Skorin očito računa na pomoć »Genexa« koji bi sredstva za ova prekoračenja dao pod takvim uvjetima koji bi zapečatili za mnogo godina sudbinu Primoštena.

ZAHTJEV ZA REVIZIJU I ISTRAGU

Radnici Privrednog poduzeća Primošten pitaju se što rade organi društvenog nadzora. Kako se izdaju građevinske dozvole, odobravaju lokacije, kontroliraju propisi o novčanim isplatama i manipuliranju novcem, kako se vrši nadzor nad izgradnjom građevinskih objekata, kontrolira osiguranje financijskih sredstava za izgradnju, izdaju uporabne dozvole za zgrade i kako se kontroliraju i isplaćuju situacije za izvršene radove? Dakle što rade nadležne inspekcije i Služba društvenog knjigovodstva? No pored ovog pitanja **ovime postavljaju nadležnim organima zahtjev za najhitniju reviziju, provjere i istragu.**

Neoborivi dokumentirani dokazi o nezakonitostima iznose se javno kako više nitko ne bi mogao tražiti opravdanje za nepoduzimanje potrebnih mjera u izgovoru da se nije znalo što se radi u Privrednom poduzeću Primošten. To se ujedno čini i kao prvi korak da se ubrza akcija za vraćanje samoupravnih prava radnika u Primoštenu.

P. R.

EKSKLUZIVNO ZA »HRVATSKI TJEDNIK«

VICE VUKOV: Ako je netko uvrijeđen kad pjevam hrvatske pjesme, onda je greška u njemu...

Popularnost što je VICE VUKOV uživa u ljubitelja zabavne glazbe takva je da i nije potrebno govoriti o »najpopularnijem« hrvatskom pjevaču te glazbe, o prvom ili možda »drugom« mjestu na ljestvici primljenih priznanja. I možda baš to što se ime Vice Vukova u nas ne mjeri tek »ljestvicama« i »listama«, što je često isticao da svoj poziv ne smatra isključivo profesijom za sebe, ponukalo me je da ga jednog vrućeg srpanjskog dana u Dubrovniku zamolim za nevezani razgovor, koji će zabilježiti magnetofonska vrpca. Taj se razgovor u svojim glavnim dijelovima objavljuje, eto, sada, u trenucima kad je opet njegovo im »potegnuto« s razina i stajališta koja malo ili nikako ne vode računa o onome što doista jest. U tom smislu, vjerujem, mnogo od onoga što ovaj razgovor donosi jest ujedno i odgovor na nove klevete. I ujedno je tu, vjerujem, u mnogim aspektima, prisutna jasnoća stavova što ih zastupa.

Po nekima, pjevač bi trebao samo pjevati, ne misliti i ne govoriti

◇ Kad smo već u prilici da razgovaramo ovdje, u Dubrovniku, nakon Vašeg koncerta, recite nešto o svojim nastupima u ovom gradu.

— Ovo je već treći put kako sam ove godine u Dubrovniku. Svaki put je dvorana puna i prijem izvrstan, iako, moram priznati, s obzirom na brojnost

mojih nastupa ja i ne stignem obnavljati repertoar tako da bih uvijek iznova mogao biti interesantan. Potaknut svim onim što se ovih dana događa u nas, meni se nekako čini da možda nije suvišno da sebi kao pjevač dopustim da tu i tamo publici nešto i kažem. Neki misle da bi pjevač trebao samo pjevati, a ne bi trebao ni misliti ni govoriti.

◇ Što u tom smislu možete reći o svome pozivu?

— U početku sam mislio da je to neka linija manjeg otpora što sam pjevanje prihvatio kao životnu šansu, šansu da steknem neka materijalna sredstva, popularnost, da postanem nešto. Niz sam godina i patio od kompleksa da je to bila linija manjeg otpora: da sam pobjegao od važnih stvari. Kasnije su mi godine pokazale — na moju veliku radost — da to nije bilo sasvim slučajno. Nisam, dakako, to unaprijed »izračunao«, ali nekakav pozitivni instinkt me ipak kod toga vodio, jer činilo mi se u jednom trenutku da ću najlakše biti pošten čovjek kao pjevač, da pjevajući mogu biti najiskreniji, pa po tomu i najčišći pred samim sobom — a u kasnijoj perspektivi da možda mogu i više učiniti no da se bavim nekim drugim poslom.

◇ Poznato je da ste, osim u većim središtima, mnogo nastupali i u malim mjestima ...

— ...ne zato što malih ima više, nego zato što to ima jedan drugi smisao. Vidite, u Hrvatskoj ima danas osam festivala zabavne glazbe. Ta činjenica već dovoljno govori sama za sebe. U jednoj tako maloj zemlji! No, svaki je od njih, na svoj način, specifičan. Naša je povijest bila takva da su nas uspjeli rascijepati na čitav niz malih regija, a sve su nehrvatske politike to podržavale i u tome — prilično uspjele.

Nin, svibanj 70. – Poslije priredbe u korist Odbora za obnovu Nina.

Na postoji »svjetska« zabavna glazba, nego samo nacionalne — svjetski afirmirane

◇ Međutim, očito je da ne stoji baš svih osam festivala na čvrstim nogama ...

— Naravno. Uzmimo, na primjer, Opatiju, prvi naš festival koji je do danas ostao nekako saveznoga značaja. Baš je ove godine on pred svojim odumiranjem: pitanje je hoće li se uopće održati. Zagrebački festival — koji je još 1962. ili 1963. objavljivao u svojim natječajima da svi stihovi moraju biti napisani na srpskohrvatskom jeziku (tih se godina usred Zagreba nije govorilo ni o hrvatskosrpskom, a kamoli o hrvatskom jeziku!) — taj, dakle, festival danas također proživljava krizu, koja se najviše očituje u večeri tzv. šansona. Šansone su, mislim, klimaks odnarođivanja tog festivala. On će, mislim, vraćajući ga na svoje izvore, u temelju morati promijeniti koncepciju. Pošto se počelo s popijevkama, vrlo je brzo pobijedila struja koja je bila za »europeiziranje«, za preskakanje bržim koracima nekakvim »svjetskim temama«. Naravno, kod toga smo zaboravili da uopće ne postoji nekakva »svjetska« zabavna glazba, nego samo nacionalne glazbe afirmirane u svjetskim okvirima ... I ti koji su se, odbacivajući naše kolorite i specifičnosti, htjeli »prebaciti naglo u svijet« — napravili su kardinalnu djetinjariju. Kad su me pitali kako će doći do »svijeta«, uvijek sam odgovarao: Ne trebamo ništa drugo nego — biti iskreni.

◇ Kako u tom kontekstu gledate druge festivale u nas?

> **Vice Vukov naše gore grana, on bi piva, ne smi od organa**
> (Narodna iz Hercegovine)

— Istodobno kad je »Zagreb« odustao od popijevaka, osnovao se 50 km od Zagreba festival u Krapini. U tišini provincije, da tako kažem, počela se skladati neka naša, hrvatska pjesma. Imam ovaj dojam: kako je na neki način i hrvatska politika morala bježati iz urbanih središta, tako je na neki način i hrvatska kultura, pa tako i hrvatska pjesma, morala sebe ponovno tražiti u Hrvatskoj, u »provinciji«; zato i nije čudo da se hrvatska pjesma potražila u Krapini, Slavonskoj Požegi, u dalmatinskim klapama, kvarnerskom području ... Ona nije nalazila tla tamo gdje je trebala biti »osmišljena« na višem, urbanom jeziku.

Vidite, međutim — kad je »Krapina« osnovana, vladalo je načelo: »Nećemo na taj festival nikoga tko nije kajkavac«. Mene je to osobito ljutilo, jer to je bio krivi put, ono što hoće oni koji nam ne žele dobro.

Sjećam se kao danas: kad sam pjevao »Vužgi« i primao nagradu za taj uspjeh, uzurpirao sam mikrofon — to je bilo 1967. godine — i rekao: »Hvala vam, meni kao dobrom Dalmatincu bilo je neobično drago da sam mogao obući ovu našu divnu hrvatsku, hoću reći zagorsku nošnju.«

Mislim da sam time izrazio dvije najteže, neuralgične točke našeg postojanja: da nas netko neprestano nastoji razdvojiti na Južnu i Sjevernu Hrvatsku; drugo spominjanje hrvatskog imena toliko je »neugodno«, neouobičajeno da sam brže-bolje morao naći »zamjenu«. Svi su u dvorani, dakako, shvatili taj »lapsus«.

Vidite, ja stvarno nisam ni do danas »naučio kajkavski« kako treba. Svaki pravi kajkavac zna da »to nije to«. Ali, to ipak nije zapreka. Kad me pitaju, kako to da sam uspio u Zagorju, imam samo jedan odgovor: ja taj kraj volim jednako kao i onaj iz kojega sam rodom. Ta moja ljubav, činjenica da sam Hrvat, bila je dovoljna da ne bude nikakvih zapreka da se razumijemo.

◇ U tom smislu, vjerujem, na gotovo svakom Vašem koncertu pjevate popijevke iz svih krajeva Hrvatske ... Bio sam svjedokom s kolikim su oduševljenjem u jednom mjestu našeg hrvatskog krša slušatelji prihvatili popijevke iz Hrvatskog zagorja i Slavonije. U tome kontekstu zabavna glazba koju Vi interpretirate prestaje biti pukom lagodom, zabavom ... S druge strane, upravo stoga što ste upoznali bilo puka u nizu malih mjesta, zanima me kako biste ocijenili sadanji trenutak Hrvatske?

Učiniti sve da narod bude svjestan da sam stvara svoju sudbinu

— Kad bih govorio o tomu kako taj narod postoji i živi, morao bih ustvrditi da je taj narod neuništiv: samo ga velika nesreća, katastrofa, jedan veliki teror može fizički uništiti. Međutim, koliko sam ja vidio, pod pretpostavkom da sam dobro gledao, vjerujem da se ne bi smjela propustiti ni jedna prilika da se ovome narodu sugerira da je njegova snaga u njemu samome. To znači, najjednostavnije i konkretno: on mora znati da mu nitko, pa ni neki njegovi iskreni predstavnici,

Tokio, studeni 70. – S g. Kišićem i g. Sablićem u restoranu »Tempura«

O svom pozivu, nacionalnom osjećaju, o klevetama...

ne mogu puno pomoći; naša je zadaća učiniti sve što možemo da narod bude svjestan da sam kreira svoju sudbinu.

Svaki korak koji će nam pružiti dokaze da je tomu tako, da **možemo** vlastitom snagom utjecati na svoju sudbinu, ustostručuje naše moralne snage, pa prema tomu stvara iznova stostruko veću osnovu za veće pothvate.

Inače, vidite, ja sam to osjetio putujući: stav našega čovjeka spram vlasti. Kad on spomene riječ vlast, onda kaže ONI. Još uvijek nema razvijen osjećaj da bi vlast trebala biti, ili da jest — od njega samoga; da bi trebala izvirati iz njega samog. On vlast još uvijek smatra kao nešto što je došlo sa strane, nametnuto sa strane. Stoga, bez obzira što je osjećaj ljubavi prema domovini, jeziku, rodnoj grudi stotinu puta potvrđen, taj njegov racionalni pristup poimanju vlasti malo je zakržljao. Naš čovjek, nadalje, stalno misli da mora od nekog trećeg nešto očekivati . . .

◇ Kako, dakle, gledate sada na svoj vlastiti poziv?

— Nisam ništa posebno učinio, to je važno ustvrditi. Ništa ja nisam učinio što bi se u jednoj drugoj situaciji moglo ocijeniti kao nekakav važan društveni, politički korak. Sve što sam učinio bilo je to da sam u jednom trenutku bio iskren, spontan, da nisam krio da sam Hrvat. Našem čovjeku je to bilo dovoljno.

Moj nacionalni ponos uključuje poštivanje tuđega

◆ Klevete da ste izazivali »nacionalističke ekscese« nisu novoga datuma. Povlače se već nekoliko godina. Pogotovu je u sjećanju ostao »slučaj« s »Pesmom leta«.

Ljudi se često pitaju kako je došlo do tog spora. Kad sam sklapao ugovor s takozvanom »Pesmom leta« iz Beograda, suglasio sam se sa svim klauzulama ugovora, samo sam tražio da se unese još nešto: da se meni posebno napravi amblem (svi su imali uniforme s amblemom), to jest, nekoliko amblema na jezicima i pismima onih krajeva kroz koje je »Pesma leta« prolazila. Tako sam bio jedini od stotinu sudionika koji je brižljivo mijenjao ambleme: na Kosovu sam jedini imao dva amblema: pisalo je »Pesma leta« i »Kanga everes« — na albanskom; u Crnoj Gori, Hercegovini i Hrvatskoj imao sam »Pjesma ljeta«, u Sloveniji »Pesen poletja«, poštivajući krajeve kroz koje smo prolazili. Prema tome, to je s moje strane mogla biti samo afirmacija ravnopravnosti i južnoslavenskog međusobnog poštivanja. Vjerujem da se iz toga nije moglo zaključiti da je moj stav zatvoren, isključiv, a kamoli nacionalistički . . . Dakle, moj nacionalni ponos uključuje poštivanje tuđega. A ipak je godinu dana nakon toga uslijedila hajka, kampanja . . .

Toronto, siječanj 71. – Posjet hrvatskoj školi

◇ Vaša otvorenost, i to što nemate »dlake na jeziku«, nije tek jednom zasmetala — onima kojima to smeta, dakako. No niste zašutjeli. U tom smislu, odgovorite sami na pitanje koje Vam dosad nisam postavio.

— Vjerujem da se nikad nećemo osloboditi problema ukoliko ne postavimo stvari onako kako one jedino mogu biti postavljene: da svaki narod ima pravo na svoj jezik, svoje ime, svoj teritorij i na raspolaganje plodovima svoga rada, a to je **jedini preduvjet da se o bilo kakvoj suradnji može govoriti**. Uostalom, to je toliko banalno da je smiješno i isticati . . .

Bez kompleksa krivnje

◇ Na žalost, u nas se to načelo uvijek iznova mora afirmirati.

— Ja sam, recimo, doživio mnoge susrete s ljudima raznih nacionalnosti i jako me raduje ako je posebno zadovoljan, ako se raduje netko tko nije iz moga naroda. Ja ne vjerujem da sam bilo kada i bilo gdje uvrijedio bilo koga — kao pripadnika neke druge nacionalnosti. I mislim, **ako je netko uvrijeđen kad ja pjevam hrvatske pjesme, onda je greška u njemu**, a ne u nama. Pa, ne samo da nije rješenje problema u tome što ćemo mi prestati pjevati te pjesme, ili govoriti i misliti tako, nego upravo moramo na tomu inzistirati: to je jedini način da ozdravimo situaciju. Jer, povlačenje s te pozicije značilo bi da imamo neki kompleks krivnje: kao da pjevajući hrvatske pjesme, govoreći hrvatskim jezikom, kao da razmišljajući i vodeći računa o interesima hrvatskog naroda — zakidamo nekog drugog, kao da time činimo nešto što nije u redu. Prema tome, ne samo da ne moramo nego se i ne smijemo s takvih pozicija povlačiti, ako želimo ostvariti baš zdrave međunacionalne odnose . . .

Recimo, može to netko smatrati pretencioznim razmišljanjem, ali, eto, dopustit ću si to: što se tiče Srba u Hrvatskoj, ja ne mislim da je njihov interes drukčiji nego što je naš. Oni tu žive u ovoj hrvatskoj zemlji, i ja ne mogu zamisliti bogato hrvatsko selo pokraj siromašnog srpskog ili obratno.

◇ Osim priča o šovinizmu, kakve su se još priče pojavile?

— Zlobnici su brzo »zaboravili« na teškoće koje sam imao i imam. Počeli su govoriti: lako je tebi hrvatovati. Htio bih, vidite, upozoriti ljude na nekoliko temeljnih istina. Mnogi moji najveći pjevački uspjesi bili su **prije** svih hajki i priča o šovinizmu. Tako sam npr. na Splitskom festivalu četiri godine zaredom, od 1965. do 1968., bio pobjednikom! Dakle, prije nego je uopće bila riječ o tomu da sam ja »veliki Hrvat« ili, kako su neki drugi htjeli, šovinist (što unaprijed odbacujem, jer to niti jesam, niti mogu, niti hoću biti). No, u godini kad je bila podignuta optužnica protiv mene, 1969. godine — pa bih, eto, po takvoj »liniji« morao te godine uživati najveću popularnost — te godine prvi je u Splitu bio Claudio Villa s pjesmom »Nono«. To ljudi zaboravljaju, a time krivo čine meni.

Sydney, listopad 70. – Doček na uzletištu

U studiju

krivo čine publici, koja, bez obzira na svoje sklonosti, ipak ostaje toliko svjesna da glasajući za određene pjesme glasuje doista za pjesme, a ne za ljude ili politiku, ne za šovinizam, i tako dalje . . . Svi koji takve teorije šire nedobronamjerni su. Osim toga, 1968 godine, na onoj famoznoj »Pjesmi ljeta«, na svim sam koncertima u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Sloveniji bio prvi, u Srbiji drugi. Zar je meni, dakle, trebao neki izmišljeni šovinizam da postanem još popularniji? Sigurno nije. Svi ti ljudi, međutim, zlobno zaboravljaju da sam ja s tim »šovinizmom« izgubio velik dio teritorija. Ne žalim se, jer sam moralno dobio. Meni nije krivo da je moj narod ocijenio da sam netko, netko tko ipak neće — da bi imao »veći teritorij« — zaboraviti na neke puno važnije stvari. Očito je da nisam proširio »teritorij«. Eto, dva puta zaredom ne mogu nastupiti u Mostaru i Sarajevu.

◇ Vi ste, primjerice, u sva tri bosansko-hercegovačka grada, Mostaru, Sarajevu i Banjoj Luci, na »Pjesmi ljeta« osvojili prvo mjesto. Očito, dakle, to nije do puka koji tamo živi; to valja jasno reći.

— Kad bi oni koji meni zabranjuju dolazak znali da bih tamo bio »isfućkan«, onda bi me pustili da dođem. Međutim, kako vjeruju u suprotno, nije im drago da njihova teorija o tomu kako sam ja tamo, kod puka nepoželjan — doživi fijasko, demanti.

Razgovor vodio: Srećko Lipovčan

JEDAN PROSVJED

Zabrinuti smo odlukom Radio-Sarajeva koji je »na zahtjev svojih slušatelja skinuo sa svojih programa sve pjesme u izvedbi Vice Vukova. Znači, da je Vice Vukov kojim slučajem pisac, njegove bi knjige vjerojatno bile uklonjene iz knjižara i knjižnica, a možda po istim metodama i spaljene; da je kojim slučajem likovni umjetnik, možda bi mu slike čak i gorjele na lomačama. A ovako, kad se ništa drugo ne može, »samo« je uklonjen iz programa jedne od najvećih jugoslavenskih radio-postaja, s dušobrižničkom napomenom da će mu se glas opet čuti — kad se preodgoji!

Prosvjedujemo protiv ovakva »obračuna« s javnim radnicima, protiv inkvizitorskih metoda koje su nespojive s društvom u kojem živimo i djelujemo.

U Metkoviću, na Trećem neretvanskom skupu mladih pisaca Jugoslavije, dne 2. rujna 1971.

Boris Lukšić
Jakša Fiamengo
Bože V. Žigo
Vladimir Gajšek
Dubravko Horvatić
Ljerka Mifka
Milorad Stojović
Stanko Škunca
Jozo Vrkić
Marija Peakić-Žaja
Stojan Vučićević
Vladimir Pavlović
Petar Simunić
Goran Babić
Pavao Pavličić
Strahimir Primorac
Vojislav Mataga
Drago Jančar
Stjepan Šešelj
Nikola Pulić
Nada Pintarić

...I JEDNA MALA ANKETA

S pitanjem — kakvo je vaše stajalište spram očite grube diskriminacije koja se vrši prema Vici Vukovu, posebice spram zabrana da nastupa u pojedinim mjestima na pojedinim priredbama, odnosno radio postajama? — obratili smo se nekolicini renomiranih stvaralaca hrvatske lake glazbe. Evo njihovih odgovora:

Zvonimir Golob, pjesnik:

Neotuđivo je pravo jednog naroda da i pjesmom izgovara ljubav prema domovini, kao i pojedinca da takvu pjesmu pjeva. Rodoljubne pjesme izražavaju osjećaje pripadništva jednoj zajednici koja nije samo zajednica živih već mnogo više od toga. Domovina je, znamo to, ukupnost mnogih stvari, ona postoji od davnina, njena je biografija i od povijesnih datuma i zemljopisnih odrednica, ona je od kulture i civilizacije, u njoj su i ljudi i događaji. Ona ostaje domovinom i u porazu i u pobjedi, mi smo njen dio u oba slučaja, ona je u svemu što su nam preci namrli u baštinu i u svemu što stvaramo danas kao baštinu budućim generacijama. Nije moguće mrziti domovinu, a ljubav prema njoj nije obveza već prirodno ljudsko osjećanje u kome postoji i potreba da se ono izrazi. Povijesni nacionalni simboli nisu i ne mogu biti izrazom neraspoloženja prema drugim narodima i narodnostima slobodnom voljom ujedinjenih u našoj federativnoj zajednici. Govorim o tome zato što još uvijek saznajemo o grubom osporavanju prava jednom narodu da se ponosi svojim imenom i da ga, sa svime što ono predstavlja, između ostalog slavi i pjesmom.

Slučaj Vice Vukova, kompletiran, poslije nekoliko zabrana nastupanja, skidanjem njegovih snimaka sa sarajevske radiostanice, čini mi se da je samo karika u jednom lancu na čvrstinu kojega ne možemo biti ponosni, jer nas veže za mnogo toga što smo napustili ili odlučili napustiti kao suvremenom društvu i njegovu razvoju neprikladno. To se skidanje snimaka tumači kao posljedica revolta nekih slušalaca koji toga pjevača smatraju nacionalistom. Koliko ja znam, Vice Vukov nije suđen za grijehe koje mu pripisuju i nije izgubio građanska prava, a s njima i pravo da nesmetano obavlja svoju profesiju. Ima napisa u dnevnom i tjednom tisku koji nastupe tog pjevača tumače na svoj način, kao što ima i onih koje njegovo hrvatstvo smeta. Da ima dovoljno prostora razmislio bih, zajedno s čitaocem, o tome tko su ti ljudi koje rodoljubna pjesma može uvrijediti i u ime čega se vrijeđaju? Voljeti svoje, biti na svoje ponosan, ne znači istodobno mrziti i omalovažavati tuđe i, ako to znamo, što nas u tom slučaju zapravo boli? Nedovoljno hrabri da javno ospore vrijednost određenih društvenih promjena mnogi od onih koji su alergični na te pozitivne promjene, ustaju protiv izražavanja odanosti tim promjenama putem pjesme, koja nije i ne može biti jedini već samo jedan od načina izraza te ljubavi. **Stoga mi se čini da je Vice Vukov ne cilj već sredstvo i da su ponegdje u pitanju mnogo ozbiljnije stvari. Da odmah kažem: nisam od onih koji će pjevača zabavne glazbe pozdraviti kao narodnog tribuna. Zabava i politika najčešće ne mogu da idu pod ruku, a da u toj vezi i jedna i druga ne budu na neki način kompromitirani. Zabavna priredba ne može i ne treba da bude politička manifestacija, a himnu ne možemo pjevati u krčmi. Ali ja ovdje želim braniti njegovo ustavom garantirano pravo da obavlja svoj profesionalan posao. Redakcija radiostanice nije dvorana sudnice i ne može uzimati zakon u svoje ruke, jer — živimo u pravnoj državi. I, braneći njega od samovolje, ustajem protiv svake buduće nepravde, bez namjere da pogađam tko će biti slijedeći. Etiketiranje, na žalost, više nije usamljena pojava.**

Arsen Dedić, pjevač i skladatelj:

Ne radi se više ovdje jedino o Vici Vukovu. Njegov slučaj samo pokazuje što se sve može dogoditi i zabrinjava nas. Da je bilo kojem kolegi oduzeto pravo na rad, da je on bilo od kuda i da sam s njim u bilo kakvim odnosima — jednako bih postupio.

Već nekoliko godina ne pratim Vicine koncerte, pa poznajem samo ono što on PJEVA (prema snimcima), a ne i što GOVORI. O tome sam kao i drugi polovično i kontradiktorno informiran iz jednog dijela tiska i isto takvih prepričavanja. Sve je to oko njega još uvijek fama, pristrano objašnjenje svih vrsta, anegdota (nikakva službena i konačna potvrda), a to su podaci po kojima ga ja ne mogu osuđivati ni braniti.

To me dovodi do drugih razmišljanja.

Mnogi od nas iz popularnijih zanimanja izvedeni smo na brisani prostor i osvijetljeni dvostrukom svjetlošću, pa je i naša sjenka tamnija. Svakodnevno nam se svaka riječ i kretnja uvelike i na svoj način publicira.

S prevelikom nas se pažnjom gleda čim zinemo i osluškuje dok dišemo. Ono što je u razgovoru »običnih« ljudi vic — u našem se slučaju već prerađuje u odgovornu izjavu. Priču oko nas stvara svatko proizvoljno, a onda je pod utjecajem vlastite priče.

U vremenu kada su mnoge druge profesije bile nedodirljive, ljudi iz zabave bili su jedina svačija zemlja, po kojoj se moglo gaziti.

Način na koji smo bili predstavljeni javnosti često nema mnogo od istine. Sve je to pomalo razdražilo i publiku i druge oko nas, i mi već na svakom mjestu i u svakom trenutku doživljavamo izazov, vrijeđanje, provokaciju, poniženje. Jedan vrući temperament lako može u takvim slučajevima reći težu riječ, poslije koje se, na žalost, više ne može natrag.

Oduzeti pravo pjevaču, koji je isključivo reproduktivac, da javno pjeva — znači oduzeti mu sve. Slikar može i dalje slikati, a skladatelj skladati. Zabranom Vici Vukovu da pjeva i skidanjem njegovih snimaka s programa Radija i Televizije, zbrisana su za taj dio zemlje i djela svih autora, koja on izvodi.

A oni su to saznali iz tiska.

Loš je kod nas običaj da se uglavnom samo u jednoj verziji snimaju domaće skladbe, pa je već teško nabrojiti koji će sve autori hrvatski i jugoslavenski tom odlukom biti oštećeni i povrijeđeni.

Zvonko Špišić, pjevač i skladatelj:

Meni je sasvim nejasno kako se netko usuđuje nešto takvo učiniti. Javno djelovanje bilo kog građanina ove zemlje može zabraniti ili osporiti jedino sud. Postavljam pitanje direkciji RTV Sarajevo, da li je svijesna činjenice da su kroz tu stupidnu zabranu, u stvari skinuli sa svoga repertoara djela čitavog niza hrvatskih kompozitora, i to djela koja spadaju među njihova najbolja ostvarenja?

Pero Gotovac, skladatelj:

»Bijesna konja u trku ne može zaustaviti roj muha«
(L. v B.)

Ovo se, dakako, ne odnosi samo na fenomen Vukov.

U POVODU DOGAĐAJA U ŠUJICI

TKO I ZAŠTO PIŠE U »OSLOBOĐENJU«

POKUŠAJ OŽIVLJAVANJA PREDBRIJUNSKIH ODNOSA I PRAKSE KOJI NIJE USAMLJEN

Preko svog »običnog« čitatelja Lazara Majstorovića iz Tuzle sarajevsko »Oslobođenje« od 21. kolovoza o. g. obavještava i upozorava javnost da »Hrvatski tjednik« — »svojim nekorektnim pisanjem, ne doprinosi rješavanju onih pitanja kojima je namijenjen«, te da se njegovo »znanstveno obilježje« svodi »na negiranje svega onoga što je izraslo, što postoji i čemu se teži u BiH — ravnopravnoj i samoupravnoj zajednici Hrvata, Srba, Muslimana i ostalih naroda i narodnosti.« Zabrinut za sve ono »što je izraslo, što postoji i čemu se teži u BiH«, Lazar Majstorović ne oklijeva javno pokazati kako on zamišlja ravnopravnost u samoupravnoj zajednici Hrvata, Srba i Muslimana.

Vidi, a ne vidi

Duboko osjetljiv za sve što je humano, on ne može a da ne prosvjeduje što je »Hrvatski tjednik« — »u jednom broju i na istom mjestu dvojici građana BiH ustupio prostor, koji se sadržajno puno ne razlikuje od istupa pojedinih ekstremnih šovinističkih elemenata iz sredine klera i sredine potučenog klasnog neprijatelja«. S poletom i srčanošću bojovnika, koji osim izoštrenih ćutila za pronalažejne »ekstremnih šovinističkih elemenata« ima iza sebe i dugogodišnje bogato iskustvo iz mukotrpne i opasne borbe za ravnopravnost i ljudsko dostojanstvo, Lazar Majstorović se okomljuje na »klasnog neprijatelja« Miju Stipića, sveučilištarca iz Šujice. Siguran da i ostali čitatelji »Oslobođenja« dijele njegove nazore i shvaćanja o ravnopravnosti i ustavnim pravima građana, on zamjera Miji Stipiću što »nadugo i naširoko (pa i u stilu isledničkom) opisuje događaj u kome su, navodno, organi Milicije iz Duvna, tobože 'bez ikakvog razloga i objašnjenja', na mrtvo isprebijali Miru Krstanovića iz Sujica.« Odmah potom, Lazar Majstorović, taj neustrašivi borac za ravnopravnost i bratstvo među narodima, da bi pokazao čitateljima »Oslobođenja« kakav se zadrti šovinist krije u liku sveučilištarca Mije Stipića, citira slijedeći odlomak iz njegova pisma objavljenog u »Hrvatskom tjedniku« br. 17 od 13. kolovoza o. g.: »Dokle će se ovakve i slične anomalije ponavljati u našem društvu, tim više što ovo nije jedini slučaj, bar kod nas u Šujici, da se na ovakav način čuvari javnog reda i mira iživljavaju nad nedužnim građanima? Pitamo se da da li ovaj i slični slučajevi ne potiču iz dubljeg korijena? Svako je prebijanje našeg čovjeka bilo od strane milicionara nehrvatske nacionalnosti, nitko ne pamti ni jedan ovakav slučaj da je to učinio milicionar hrvatske nacionalnosti, a možda se tako nešto nije moglo ni dogoditi, jer je veoma teško sresti milicionara koji bi odgovarao svojom nacionalnošću nacionalnoj strukturi Šujice u kojoj je 98% Hrvata«. Očito, Lazar Majstorović prosvjed protiv neljudskog postupka trojice pijanih i podivljalih milicionara i zabrinutost zbog anomalije u nacionalnoj strukturi redarstva, koju su tako često izražavali i ugledni bosanskohercegovački rukovodioci smatra drskim šovinističkim istupom i negiranjem »svega onoga što je izraslo, što postoji i čemu se teži u BiH«. Srećom, većina žitelja BiH ima nazore o ravnopravnosti, te bratstvu i jedinstvu bitno različite od onih koje ispovijeda i za koje se zalaže tankoćutni Lazar Majstorović. »Vjesnik« od 12. kolovoza o. g. donosi izvještaj svoga dopisnika iz Duvna u kojem se između ostalog kaže: »Na sjednici osnovne organizacije SK Šujica, održanoj 9. kolovoza, raspravljalo se o nedozvoljenim i samovoljnim postupcima duvanjskih milicionera Drage Nenadića, zamjenika komandira, Miloša Vukovića i Budimira Stanišića. Sjednici su pored gotovo svih članova šujičke organizacije prisutni bili i sekretar Općinske konferencije SK Duvno Mile Krišto i komandir Stanice javne sigurnosti Duvno Nikola Stanić... Sudionici te sjednice jednoglasno su osudili takvo fizičko maltretiranje nedužnih ljudi, tim više što su i Miro i njegov otac Stipe Krstanović poznati kao veoma mirni ljudi. Još je više za čuđenje takav postupak trojice duvanjskih milicionara kad niti jedan nije bio ni u službi niti u uniformi. Na sjednici je istaknuto da toj trojici to nije prvi slučaj i da bi tome trebalo stati na kraj. Zato je jednoglasno i predloženo Općinskoj konferenciji SK Duvno da se sva trojica milicionara isključe iz SK i da se o tom nemilom slučaju povede sudska istraga. Komandir Stanice javne sigurnosti u Duvnu Nikola Stanić izjavio je da će krivci biti pozvani na odgovornost i složio se sa zaključcima sjednice.«

Nemoćan bijes

Zaključci osnovne organizacije SK Šujica jasno pokazuju da narodi BiH nemaju naziranja i težnje kakve bi im htio podvaliti Lazar Majstorović, odgovorni službenik u tuzlanskoj banci i član sekretarijata Općinske konferencije SK Tuzla. Jasno je, za njega su sigurno i zaključci osnovne organizacije Šujica drski atak na ravnopravnost u samoupravnoj BiH, ali on to dakako, ne će reći, već se okomljuje na »Hrvatski tjednik«: »Žitelji BiH ne mogu biti ravnodušni kad se otvoreno nasrće na bratstvo i jedinstvo, pa makar to bilo i naoko 'bezazleno' pismo jednog studenta iz Šujice.« Lazar Majstorović ne zna ili neće da zna, da je bratstvu i jedinstvu onakvom kakvo on ispovijeda odzvonilo na Brijunskom plenumu g. 1966. Poradi toga se okomljuje i na dr. Željka Puratića, docenta Filozofskog fakulteta u Sarajevu, te mu s neskrivenim čuđenjem i osudom predbacuje što je u svom pismu objavljenom u »Hrvatskom tjedniku« napisao, da je dubrovačka i dalmatinska književnost u biti oznaka za hrvatsku književnost. Za tankoćutnog Lazara Majstorovića, kojega, usput budi rečeno, u Tuzli nazivaju »muhurom sekretara Općinske konferencije SK Tuzle« to je ipak previše. On ne može povjerovati da netko u BiH može biti toliko drzak i bezobrazan poput dr. Željka Puratića koji se usuđuje tvrditi i napisati i ovo: »Poznato mi je da neki predstavnici beogradske škole izdvajaju iz cjeline hrvatske književnosti staru dubrovačku književnost (pa i staru bosansku književnost!). Ja se s tim gledištem ne mogu nikako složiti i smatram sve to opsesijom.« Majstoroviću se, izgleda, pričinja da vidi bijele miševe, pa da bi sebe oslobodio privida, a čitateljima »Oslobođenja« pokazao kakve to šovinističke i razbijačke stavove zastupa i širi »Hrvatski tjednik« i dr. Željko Puratić, s neskrivenim užasom citira gornji odlomak iz pisma dr. Puratića. Odmah potom nadodaje: »Negiranje bosanske stare književnosti, a ima nasrtaja i na novu bosansku književnost metodom dijeljenja bosanskih pisaca po nacionalnosti, nije nešto nepoznato.« Što o nedjeljivosti bosanske književnosti, pa i one najnovije, misle pisci iz Bosne i Hercegovine, tuzlanski će muhur Lazar Majstorović najbolje vidjeti ako prolista »Panoramu mlade hrvatske književnosti«. Za tu »Panoramu« svoje su priloge dali i slijedeći mladi pisci koji žive i djeluju u Bosni i Hercegovini: Irfan Horozović, Mario Šuško, Filip Roje, Ibrahim Kajan, Džemaludin Alić, Zdravko Vrnoga, Gojko Sušac, Mile Pešorda, Avdo Mujkić. Rahmetli Mehmedaliju Maka Dizdara, te Zaima Topčića i druge živuće i mrtve pisce iz Bosne i Hercegovine koji čitavim svojim životom i djelom pripadaju ili su pripadali ne samo hrvatskom narodu nego i hrvatskoj književnosti nećemo ni spominjati. To i tako ne bi koristilo bar što se tiče Lazara Majstorovića koji u »Oslobođenju« »zasniva produbljuje i razvija bratstvo i jedinstvo i bosansku državnost« na sebi svojstven način. Da 1966. nije održan onaj »nesretni« Brijunski plenum Lazar Majstorović bi imao podosta mogućnosti da »pronalazi« i nesmiljeno progoni tobožnje »ekstremne šovinističke elemente« i »klasne neprijatelje«. Sad mu je preostalo tek to da plačljivo zapomaže i nemoćno bjesni u »Tribini čitalaca« sarajevskog »Oslobođenja«. Nadamo se da će uskoro i urednici toga lista spoznati kakvo bratstvo i jedinstvo propovijeda i promiče tuzlanski muhur Lazar Majstorović.

A što »Oslobođenje« nije objavilo

Mjesna organizacija SK iz Šujice uputila je 10. kolovoza o. g. »Oslobođenju« svoj javni prosvjed povodom nezakonitog postupka trojice milicionara iz Stanice javne sigurnosti u Duvnu. Iz nebrige zaborava ili straha da se ne bi poremetila ustaljena praksa nekih nadobudnih i nikom potrebnih »čuvara« bratstva i jedinstva, kakvi su neki milicionari iz Duvna, »Oslobođenje« nikada nije objavilo taj prosvjed. Kako smo uvjereni da ono »što je izraslo, što postoji i čemu se teži u BiH« nije ono što zastupa i promiče Lazar Majstorović i njemu slični, mi taj prosvjed objavljujemo u cjelini:

Na svojoj sjednici od 5. kolovoza 1971. godine pored ostale problematike raspravljalo se i o nemilom incindentu nekih članova javne sugurnosti, što se desio 18. srpnja 1971. godine u ovome mjestu. Slučaj drskog i barbarskog napada vd. komandira Drage Nenadića i milicionara Miloša Vukovića, Budimira Stanišića i Ilije Popovića zaslužuje najoštriju osudu. Stoga u interesu prave informiranosti želimo našu javnost upoznati sa slijedećim:

Pomenuti drugovi predvođeni svojim starješinom Dragom Nenadićem su inkriminiranog dana pijančili do iznemoglosti u mjestu Volarice iznad Šujice. Bili su u civilu, znači nisu bili u službi, ali su ovamo došli službenim kolima. Kad su se već ponapili za metu su postavili pivsku bocu i gađali je iz pištolja. Po pričanju očevidaca meci su se rasturali u raznim pravcima. Poslije toga orgijanja kreću prema Šujici gdje su u gostionici Sejfe Huseinagića naišli na sitno prepiranje Krstanović Mirona i Novalić Fajke. Oni uskaču u gostionicu i počinju »nervozno« izvršavati svoju dužnost. Palicom udaraju po leđima i glavi Mirona Krstanovića, koji se iznenađen ovakvim postupkom pokušava braniti. Ubacuju ga u kola, istina on se opire. Voze ga jedan kilometar pa počinje batinanje njega i 72-godišnjeg mu oca koji je pošao sa sinom u nadi da će svojim prisustvom umiriti bijes pomenutih drugova. No, ni njemu ne manjka batina. Ponovo nastavljaju put u pravcu Duvna. Nakon prijeđenog puta od 2—3 km milicionari opet zaustavljaju kola i nastavljaju batinanje. Opet kola kreću i zaustavljaju se na devetom kilometru na polovici puta Šujica — Duvno. Tu je finale ovog barbarskog postupka. Ponovo ih batinaju te ih nakon toga onako isprebijane i iskrvavljene izbacuju iz kola u gluhoj noći i nastavljaju »pobjedonosni put«.

Mijo Stipić

Blagodareći činjenici da je naišao svojim kolima Slipčević Duško Miron Krstanović i njegov otac uspijevaju doći kući. Drugoga dana poslije ovoga Miron ide u Zdravstvenu stanicu Duvno da se liječi. Tu ga dočekuju isti milicionari s namjerom da ga uplaše, vjerojatno svjesni svoje pogreške, prijete mu te im on jedva uz pomoć jedne medicinske sestre uspijeva umaći u bolesničku postelju, gdje ostaje na liječenju 10 dana.

Eto to su samo fragmenti iz toga nemilog slučaja. Mi se ne stavljamo u poziciju suca, ali uzimamo sebi za pravo da osudimo ovakav postupak tim više što je došao u momenat koji podgrijava i pothranjuje šoviniste, nacionaliste i sve ostale neprijatelje našeg samoupravnog socijalizma. Nacionalisti likuju dajući svemu ovome nacionalnu boju jer se radi o drugovima srpske nacionalnosti. No, mi nismo njihovi istomišljenici, ali smo kategorični u osudi ovoga postupka. Ovo tim prije jer nije prvi slučaj Drage Nenadića da svoj bijes iskali na nedopušten način i kada za to ima najmanje potrebe.

Isto smo kategorični, svakako u interesu ovoga poštenog seljaka i cijele javnosti, da drugovima Dragi Nenadiću, Milošu Vukoviću, Budimiru Stanišiću i Iliji Popoviću nema mjesta među nama. Predlažemo da se Drago Nenadić i njegovi sudionici isključe iz članstva SK-a, te da se po hitnom postupku adekvatno kazne.

Ovo svakako nije atak na službu javne sigurnosti, nego samo osuda pojedinih članova te službe koji svojim ponašanjem krnje ugled te službe i bude revolt kod građana. Mi smo za suradnju i svesrdnu pomoć članovima javne sigurnosti, za suzbijanje kriminaliteta i svih prekršitelja naših pozitivnih zakona, ali zato s punim pravom tražimo da ti ljudi trebaju biti uzor, ako žele uspjeh, kakvih već u našem društvu ima.

Još jednom javno protestiramo i molimo redakciju vašega lista da u jednom od narednih brojeva objavi ovo naše pismo.

Šujica, 9. 8. 1971. godine.

MOSK-a Šujica

Sve češća maltretiranja i prosvjedi

Protiv neljudskih postupaka pojedinih milicionara u svom mjestu Duvnjaci sve češće prosvjeduju. Filip Bagić, sveučilištarac iz Duvna u svojoj pismenoj izjavi tvrdi: »U posljednje dvije godine u duvanjskoj općini nije rijetko ni neobično čuti kako je nekog čovjeka ili nekoliko ljudi milicija prebila zato što su pjevali hrvatske pjesme, kao što su: »Ustani bane Jelačiću«, »Marjane, Marjane« i sl. Čak i zbog prometnih prekršaja milicionari su šakama, nogama ili pendrecima zadovoljili 'pravdu'. Većina isprebijanih ljudi (Hrvata) završila je u bolnicama s težim tjelesnim povredama. Polovicom mjeseca svibnja ove godine započeta je akcija skidanja hrvatskih grbova, koje je nosila duvanjska omladina na rukavima ili ostalim dijelovima odjeće. Tu akciju je organiziralo nekoliko milicionara sa zamjenikom komandira milicije na čelu. Akciji su se ponekad priključivali poneki civili. Osobe kojima su grbovi skidani bile su nacionalno vrijeđane, tučene, kidana im je odjeća i sl. Protiv nekoliko milicionara vodi se kazneni postupak. O tim događajima obaviještena su i upućen je prosvjed nekim republičkim tijelima BiH, a nijedne novine to nisu objavile, iako su im poslane informacije o tom. Kada je na saboru sveučilištaraca i omladine duvanjske općine, održanom 1. kolovoza 1971., osuđeno ovakvo djelovanje milicionara nad hrvatskim življem, oni su nastavili sa zastrašivanjem osoba koje još uvijek nose hrvatski grb tako što su ih zapisivali i uzimali im osobne podatke.«

Kao što vidimo, Lazar Majstorović, zagovaratelj i bojovnik odnosa i prakse koja je osuđena na Brijunskom plenumu 1966, g., još uvijek nije osamljen, ali njemu i njegovim istomišljenicima odzvanjaju posljednji trenuci javnog djelovanja. Oni su toga svjesni, hvata ih očaj, postaju sve nervozniji, pa se nemoćno prepuštaju pijanstvu i nepromišljenim postupcima.

OKO JOŠ JEDNE ZABRANE NASTUPA VICI VUKOVU

ANATOMIJA »SLUČAJA« POSUŠJE

U Posušju ono što može u svibnju, ne može u kolovozu!

Sarajevsko »Oslobođenje« počelo je sve češće brinuti brigu za pojedina mjesta zapadne Hercegovine, čiji je mir tobože ugrožen od kojekakvih emisara iz susjedne Hrvatske.

Verzija »Oslobođenja«

Tako u broju od 19. kolovoza »Oslobođenje« donosi opširniji izvještaj svoga mostarskoga dopisnika Dragana Bartolovića o događajima u Posušju koji su uslijedili neposredno prije i nakon odluke nadležnih organa tog mjesta da ne dopuste nastup Vici Vukovu u vrijeme vjerskog praznika (Velika Gospa) 15. kolovoza. U tom napisu stoji i ovo:

»Riječ je i o narodu Posušja koji se nije dao navući na tanak led i koji je organizatorima neprijateljskog djelovanja okrenuo leđa.«

Objašnjavajući o kojim je to neprijateljima riječ, »Oslobođenje« dalje piše: »Počelo je, u stvari, još 10. augusta, kada se pred nadležnim organima u Posušju pojavio diplomirani inženjer tehnologije Želimir Crnogorac tražeći dozvolu za organiziranje koncerta Vice Vukova upravo na sam dan vjerskog praznika. Kada je rukovodstvo komune donijelo odluku da se takav koncert ne održi, Crnogorac je počeo da gradom širi glasine, tvrdeći da rukovodstvo ne dozvoljava boravak Vice Vukova u svojoj sredini zato što je Hrvat te je stoga vrijeđao sve rukovodioce komune. Upozorenja nisu pomogla pa je Crnogorac u glavnoj ulici plakatirao sastanak đaka i studenata koji je održan 12. augusta. Ali kako? Pojedinci su na tom sastanku vrijeđali i omalovažavali predsjednika Skupštine općine, predsjednika Općinske konferencije SSRN, komandira stanice milicije i druge najodgovornije ličnosti ovog mjesta. Po završetku sastanka Želimir Crnogorac je pred zgradom Skupštine općine održao govor i sugerirao prisutnima kako da vrijeđaju i omalovažavaju prve ličnosti Posušja. Slijedilo je dalje okupljanje grupa i grupica po ulicama Posušja, što je izazvalo zgražavanje poštenih građana. Konačno o takvoj djelatnosti Crnogorca raspravljao je i politički aktiv komune i osudio njegove nekorektne postupke...«

Izvještaj omladinaca

U razgovoru pak s predsjednikom nepostojeće (o tome kasnije) omladinske organizacije u Posušju, Antom Karamatićem, i sa studentima Vladom Jukićem, Jerkom Crnogorcem, Antom Ramljakom, Franom Šušnjarom, Zvonimirom Šušnjarom i Milanom Crnogorcem saznali smo slijedeće: Želimir Crnogorac dobio je ponudu u obliku ugovora od menadžera Vice Vukova. S tom ponudom Želimir Crnogorac, Ante Karamatić i Vlado Jukić otišli su predsjedniku SSRN-a i tajniku SK-a da se dogovore za pokrovitelja gostovanja. U SSRN-u i SK-u rekli su im da o tom gostovanju mora odlučivati politički aktiv. Odlučeno je da se koncert ne može održati, jer »pada u nezgodno vrijeme vjerskog praznika i specifične političke situacije za Zapadnu Hercegovinu«. Potom su đaci, studenti i drugi omladinci obavijestili Posušane o toj odluci, nakon čega je Inicijativni odbor studenata, đaka i omladinaca najavio skup (Inicijativni odbor sastavljen je prije nekoliko mjeseci i za sada je zamjena za omladinsku organizaciju, koju Odbor po dužnosti treba formirati). Inicijativni odbor bio je i potpisnik plakata, a Želimir Crnogorac samo je njegov član. Obrazloženje odluke skup nije prihvatio, a na onaj dio iz obrazloženja u kojem se govori o mogućnosti nereda, skup je odgovorio da će se omladinci brinuti o redu i da će se šezdeset omladinaca pismeno obvezati za njegovo održavanje. Skup je zahtijevao da pokrovitelj gostovanja bude Narodno sveučilište grada Posušja. Narodno sveučilište prihvatilo se pokroviteljstva, no SUP je zabranio koncert, a nakon toga, saznavši za takvu odluku, pred zgradom Općinske skupštine okupila se grupa studenata koji su žučno raspravljali i protestirali..

Očito, o posuškim »organizatorima neprijateljskog djelovanja« posuški omladinci i »Oslobođenje« imaju dvije posve različite verzije.

Koliko ovo »socijalističko glasilo« vodi brigu o istini, pokazuje još jedan, za cijeli ovaj slučaj manje važan detalj. U »Oslobođenju« stoji da je »predsjednik Općinske organizacije SO Ante Karamatić, revoltiran odlukom da se Vukovu ne dozvoli koncert u Posušju, demonstrativno donio ključeve omladinskih kancelarija sekretaru Sekretarijata Općinske konferencije Saveza komunista, tvrdeći da više ne želi da bude predsjednik«. Međutim. Savez omladine u Posušju ne postoji, ne postoji dakle ni predsjednik, ne postoje dakle ni prostorije, pa prema tome ni ključeve. (Službeno novinarska mašta obično ne premašuje kancelarije i ključeve.) Ante Karamatić poslao je »Oslobođenju« demanti, navodeći da je predao dokumentaciju i pečate, i to ne zbog Vice Vukova. no »Oslobođenje« demanti nije objavilo. Tako je »socijalističko glasilo« kružić igre oko istine o ključevima zatvorilo posljednjim — šutnjom, dakle onim u čemu je sve moguće, a to užasava, rekao bi Lec.

Kao u vrijeme Turaka

»Oslobođenje« dalje piše: »Na sam dan vjerskog praznika, kada je, u stvari, trebalo da gostuje Vice Vukov, Crnogorac se nije nalazio u Posušju, a isto tako ni neki njegovi vrlo bliski istomišljenici. Po svemu sudeći, akcija je bila unaprijed dobro organizirana i Crnogorčevi eksponenti su pokušali da iskoriste okupljanje naroda i vjernika i da tokom dana plasiraju svoje ideje. Jer, u Posušju se u nedjelju, 15. augusta, okupilo nekoliko hiljada ljudi. Takva akcija međutim je propala. Vjernici i građani su pokušaje ekstremista odlučno odbacili pa su ovi potonji, vjerojatno razočarani ovakvim stavom naroda, okupili oko 40 istomišljenika i 60-ak promatrača i oko 22.30 sati, na glavnom raskršću grada, organizirali javne demonstracije protiv rukovodstva komune koje nije dozvolilo nastup Vice Vukova. Tom prilikom pjevane su i neke pjesme neprijateljskog sadržaja, vrijeđani rukovodioci komune i milicioneri koji su pokušali mirnim putem da rasture demonstrante. U toku noći neki od kolovoda su uhapšeni ali ih je dobar broj pobjegao.«

Posuški pak studenti i drugi omladinci izjavili su nam slijedeće: »Na dan vjerskog praznika u gradu je bio neobično velik broj milicajaca. Mještani su komentirali da ih nikada poslije rata nije toliko bilo. Došla su pojačanja iz susjednih općina. Znali smo da svaka naša i najmanja pogreška može izazvati teške posljedice. Navečer su gostionice radile i poslije deset sati, što inače nije dopušteno. Pretpostavljali smo da je milicija sugerirala gostioničarima da ostave otvorene gostionice kako bi mogućnost nereda bila veća... Grupa od pet Sovićana počela je pjevati hrvatske pjesme, na što su se ljudi počeli okupljati oko njih i pljeskati im. Na jednom raskrižju okupilo se tridesetak milicajaca s dvojim kolima, pa su se i tu počeli okupljati ljudi, ne osjećajući se baš ugodno, jer toliki broj milicajaca izravna je uvreda za Posušane, način da se pod svaku cijenu Posušju prilijepi već dobro nam znana etiketa ustašluka. Unatoč takvoj situaciji nije bilo incidenata. Jedino su prisutni izviždali miliciju kada je ova napuštala raskrižje. Iste te noći milicija je po kućama pokupila osam ljudi i odvela ih u stanicu milicije. Ljudi su silom dizani iz kreveta, odvođeni u gaćama, žene su padale u nesvijest, u milicijskoj stanici ljudi su ispremlaćivani, nazivani ustaškom bandom, prijetilo im se, milicajci su u bijesu spominjali kako imaju nove automatske puškomitraljeze, bombe i eksploziv i kako su ih, da su htjeli, mogli sve poubijati... Šestorica su osuđena na po dva, a sedmi na jedan mjesec zatvora. Sutradan je u Imotskomu Vice Vukov održao koncert za Posušane. Imotsko »Autopoduzeće« dalo je svoje autobuse, koje su platili Posušani. Što osobnim kolima, što autobusima, na koncert je došlo 400 Posušana! Jedan Imoćanin duhovito je ovo prokomentirao rekavši da Posušani moraju bježati u Imotski kako su to činili i za vrijeme Turaka.«

Predsjednik »pere kola«

Omladinci s kojima smo razgovarali smatraju Antu Budimira, predsjednika Općinske skupštine Posušja, najvećim krivcem za sve ono što se dogodilo. Naveli su nam i podatak da je posuška organizacija SK relativno najmalobrojnija u zemlji i rekli da neće ulaziti u SK dok god se u rukovodstvu mjesne organizacije SK nalaze ljudi kakvi su sada. Kako smo htjeli čuti i drugu stranu, posjetili smo predsjednika Budimira. Bio je četvrtak. Našli smo ga pred zgradom u kojoj stanuje, oko pet sati poslije podne. Sa ženom je prao kola. Zamolili smo ga za razgovor. Predsjednik nam je rekao da nema slobodnog termina do ponedjeljka.

Kad smo ga podsjetili da pranje kola nije tako žuran posao, i da se, uostalom, može prati kola i razgovarati, drug predsjednik nam je ne baš umiljato odbrusio: »Ne mogu, perem kola!« Time je naš razgovor s Antom Budimirom bio završen.

Prijava, zatvor, svjedoci, obrana

U prijavi posuške milicije na osnovu koje je Želimir Crnogorac osuđen na šezdeset dana zatvora Crnogorcu se pripisuje mnogo onoga što se zapravo ima pripisati omladincima Posušja. U prijavi stoji da je Crnogorac »organizovao pisanje oglasa ispred đaka i studenata za sastanak«, no, po riječima omladinaca kao organizator sastanka nastupao je i potpisivao se Inicijativni odbor, to jest omladinska organizacija. U prijavi dalje stoji da je Crnogorac »12. 8. organizovao jednu neformalnu grupu od 60 lica«. No, radi se o već spomenutom skupu koji je, budući da ga je organizirao Inicijativni odbor, imao sva obilježja legalnog omladinskog sastanka. U prijavi stoji da su na tom sastanku »pojedinci grubo vrijeđali« neke općinske rukovodioce, no omladinci to demantiraju. U prijavi dalje stoji da je »istoga dana u zgradi SO Posušje prijavljeni maltretirao Ivu Lovrić, radnicu SO, govoreći da je on osobno ne mrzi ali da je slaba Hrvatica i da se ne zalaže za hrvatska prava. Bez obzira što ni po kojim postojećim kriterijima ovakvo »maltretiranje« nema obilježja krivičnog prijestupa, **ako samo zalaganje za hrvatska prava već ne znači prijestup**, Iva Lovrić, kada je čula za ovaj navod iz prijave poslala je Vrhovnom sudu BiH podnesak u kojem između ostalog piše i ovo:

»U Posušju sam doznala da je ing. Željko Crnogorac po sucu za prekršaje kažnjen kaznom od 60 dana zatvora pored ostaloga i zato, da bi meni navodno kazao da me on ne mrzi ali da nisam dobra Hrvatica... Prema tome je ova stvar o navodnom apostrofiranju ing. Crnogorca u odnosu na mene potpuno izmišljena, kao što je izmišljeno da su na sastanku omladinci nekoga vrijeđali, jer dok sam ja bila prisutna nitko nikoga nije vrijeđao, već se sjedilo u grupicama i čekalo. Smatram da imam pravo zahtijevati da se moje ime izbriše iz ove montirane afere. S poštovanjem. Iva Lovrić.«

Krivična farsa

Crnogorčevi odvjetnici uputili su žalbu Republičkom vijeću za prekršaje no, Republičko vijeće usvaja žalbu samo djelomično, a kazna ostaje ista. U rješenju Republičkog vijeća kao dva jedina grijeha zbog kojih je Crnogorac kažnjen navode se organiziranje spomenutog skupa te vrijeđanje i omalovažavanje rukovodioca i Ive Lovrić. Kako znamo, skup je organizirao Inicijativni odbor a Iva Lovrić je uputila demanti. U rješenju Republičkog vijeća kao jedan od svjedoka u naknadnom postupku navodi se i Zdravko Marić. No, Zdravko Marić šalje Vrhovnom sudu BiH podnesak u kojem stoji i ovo: »Međutim, mene prvostepeni sudac uopće nije saslušavao, a niti bi me kao svjedoka mogao saslušavati jer nisam bio na Posušju već na otoku Pagu, pa mi nije ništa poznato što se dogodilo u Posušju prilikom pripremanja koncerta Vice Vukova... Ističem da sam komunista. odan Partiji i dušom i tijelom... Ali kao takav sam u prvom redu i za našu socijalističku zakonitost, a to znači da, ako se netko okrivljuje, njegovu krivnju, treba u zakonito preovedenom postupku dokazati. To nije bio slučaj s okrivljenim Crnogorcem za čiju »krivnju« bi eto i ja bio svjedok, iako nisam ni bio u Posušju«.

U zahtjevu za sudsku zaštitu Vrhovnomu sudu BiH koji je u Crnogorčevo ime uputio njegov odvjetnik, čitamo: »Iako se obzirom na ustanovu čl. 53 OZP okrivljeni u prekršajnom postupku ne može staviti u pritvor, ja sam lišen slobode u 0.3 sata i predveden sucu za prekršaje. Iako nisam ni osoba koja ne može dokazati svoj identitet a niti osoba bez stalnog boravišta ja sam od suca za prekršaje zadržan u pritvoru i određeno je izvršenje rješenja odmah! Sudac za prekršaje nije proveo nikakav dokazni postupak, nije izveo niti jedan jedini dokaz da bi utvrdio činjenično stanje već je naprosto prijavu kao jedini osnov za odluku smatrao neprikosnovenom. Nakon uložene žalbe sudac je — kako to proizlazi iz drugostepenog rješenja — dopunio postupak i saslušao neke svjedoke, ali ova dopuna nije provedena zakonito, budući da saslušanju svjedoka nisu prisustvovali ni okrivljeni ni njegov branitelj. Uostalom, i ne zna se što su ti svjedoci kazali, budući da drugostepeno rješenje ne reproducira njihovo kazivanje.«

Uvod u zaključak

Posušje je stari hrvatski grad u kojem živi isključivo hrvatsko pučanstvo. Vice Vukov je hrvatski pjevač, profesionalac, slobodni građanin, popularan, rado slušan. Isti pjevač gostovao je u Posušju 1. svibnja ove godine, kada je primljen s oduševljenjem i kada nije bilo ničega što bi moglo »uznemiriti građane«. To vrlo dobro znaju i posuški općinski rukovodioci, koji su bili na prvosvibanjskom koncertu. Isto je tako dobro poznato da je Vukov cijeli honorar s tog koncerta dao za izgradnju spomenika fra Grgi Martiću, hrvatskom pjesniku iz Posušja, kojega novinar »Oslobođenja«, Dragan Bartolović, naziva »nekakvim franjevcem«.

Shodno tome, njegovo gostovanje u Posušju ni po čemu ne bi bilo mimo prirode odnosa Vice Vukova i njegovih obožavatelja. Mimo te prirode stoji zabrana njegova nastupa. Ona se ne osniva niti se može osnivati ni na jednom valjanom razlogu.

Utoliko postupci takve prirode ne stoje izvan konteksta dobro nam znanih metoda.

Milan Ivkošić

Pismo gradonačelniku

Ovo je pismo upućeno predsjedniku Skupštine grada. Drug Kolar posjetio je Zavod 6. II. 1969. No, ni nakon toga posjeta ništa se nije promijenilo.

Poštovani druže predsjedniče,

Oprostite što Vam se izravno obraćamo, ali to je jedini način da pokrenemo s mrtve točke rješavanje jednog teškog i žalosnog slučaja o kojem naša javnost još ništa ne zna, a i bolje bi bilo da ništa ne sazna jer bi se sigurno zgrozila nad nemarom i ravnodušnošću među djecom Zagreba i Hrvatske — prema malim invalidima obuhvaćenim zdravstvenom njegom i školskom obukom u Zavodu za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize u Zagrebu, Goljak br. 2.

Spomenuti je Zavod jedini takve vrste, po zadacima i kadrovima, ali bez sumnje i jedinstven u svijetu po zapuštenosti i napuštenosti. U njemu se nalaze, sa stalnim boravkom ili samo dnevno stacionirana, djeca oboljela od opake i nedovoljno istražene bolesti koja je najčešći uzrok kljenuti i ostalih poremećaja motorike u dječjoj dobi. Osim medikamentozne i fizikalne terapije u Zavodu se provodi govorna terapija i specijalno osnovno školovanje djece, a organizirana je i socijalna služba. Iz toga jasno proizlazi da bi za rad ovog Zavoda morali biti zainteresirani svi faktori, a ne samo zdravstveni, iako se po svemu čini da u ovom trenutku baš nitko ne uzima u obzir ovaj urgentni zdravstveni i društveni problem. Osim što su već otprije djeca smještena na nekoliko mjesta u bivšim šupama i drugim neprikladnim i nehigijenskim prostorijama — koje bi objektivni i savjesni sanitarni inspektor zatvorio istog časa kad bi ih vidio — u najnovije vrijeme srušio se zid u kupaonici, pa je time stvoren preduvjet da se o boravku djece u Zavodu može govoriti samo emocijalnim rječnikom posuđenim iz najganutljivijih Dickensovih romana. Naime, djeca koja se jedva kreću, prisiljena su — po kiši, snijegu i poledici — prelaziti svaki čas iz jedne u drugu baraku, iz dnevnog boravka u školu, iz škole u blagovaonicu, iz blegovaonice u ambulante u gombaonu i fizikalnu terapiju. Sve se to, naime, nalazi u različitim, sasvim neprikladnim prostorijama umjesto pod jednim krovom! Koliko je time ugroženo zdravlje djece i onemogućeno pravo liječenje, za koje se toliko zalažu entuzijastički raspoloženi stručnjaci i specijalisti Zavoda, ne treba posebno naglašavati, ali kakva se to društvena nepravda svakodnevno nanosi ovim jadnim i bespomoćnim bićima, to može svatko sam zamisliti ukoliko se potrudi da sve to vidi vlastitim očima a ima još neokorjelo ljudsko srce. Sva ta bolesna djeca imaju potrebu, ali i pravo, na odgovarajuću zdravstvenu njegu, na specijalno školovanje, kao i na izuzetni socijalni tretman. Međutim, usprkos raspisanom samodoprinosu za školstvo (koji plaćamo svi mi dolje potpisani), ova djeca, da budemo jasniji: naša djeca, nemaju ni minimalne uvjete za školovanje; usprkos svim humanim načelima našeg socijalnog osiguranja ona su prepuštena snalažljivosti osoblja u Zavodu, a oni nisu nikakvi čudotvorci. Kao posebno zainteresirani, mi roditelji bolesne djece pokušavali smo u nekoliko navrata, u posljednjih godinu-dvije dana, učiniti nešto odlučnije, ali rukovodioci Zavoda uvjeravali su nas da pišu dopise i molbe na sve strane i da poduzimaju sve službene korake da se problem Zavoda riješi dodjelom prikladnijih prostorija. U obzir su dolazili objekti na različitim mjestima, ali kako je vrijeme teklo, od svih obećanja i nadanja ostale su samo lijepe riječi, a sad čak ni njih više nema. jer su se neki odgovorni faktori potpuno na sve molbe i apele oglušili.

Poštovani druže predsjedniče, ako neki faktori i nisu pokazali dovoljno osjetljivosti i brige za male jadne invalide, mi se nadamo da ćete Vi pokrenuti zaustavljeni mehanizam administrativog aparata i pomoći nam, svojom intervencijom, da ne padnemo u posvemašnji očaj. Ako neki birokratski faktori i mogu bezdušno odlagati sve to ad acta, mi se ne možemo i nećemo pomiriti sa sadašnjom situacijom, jer je riječ o našoj djeci, o djeci kojoj je potrebna briga našeg društva, koja imaju pravo na odgovarajuće liječenje i školovanje. Ali prije nego u svom roditeljskom uzbuđenju idemo dalje, i do kraja, obraćamo se, eto, s punim povjerenjem Vama, da pomognete, da kažete ljudsku, toplu i ujedno autoritativnu riječ koja će otvoriti vrata nekog prikladnijeg objekta za smještaj i liječenje oboljele djece od cerebralne paralize.

U tome smislu bio bi oduševljeno pozdravljen Vaš osobni dolazak u Zavod na Goljaku, jer se na licu mjesta najbolje može sve vidjeti i — od osoblja i djece — sve čuti. Osim toga, ovim biste gestom pred čitavom javnošću Zagreba pokazali da u socijalizmu privreda i komunalije nisu sve, da postoji i jedna visoka mjera ljudskosti koju paralelno s izgradnjom i tehničkim razvitkom moramo, svi zajedno, uvijek iznova potvrđivati, uvijek ponovno nadilaziti. Budući da ste upravo po tome svima poznati i cijenjeni, uzdamo se u Vaše razumijevanje, u Vašu odlučujuću riječ.

Unaprijed zahvaljujemo, u očekivanju Vašeg odgovora.

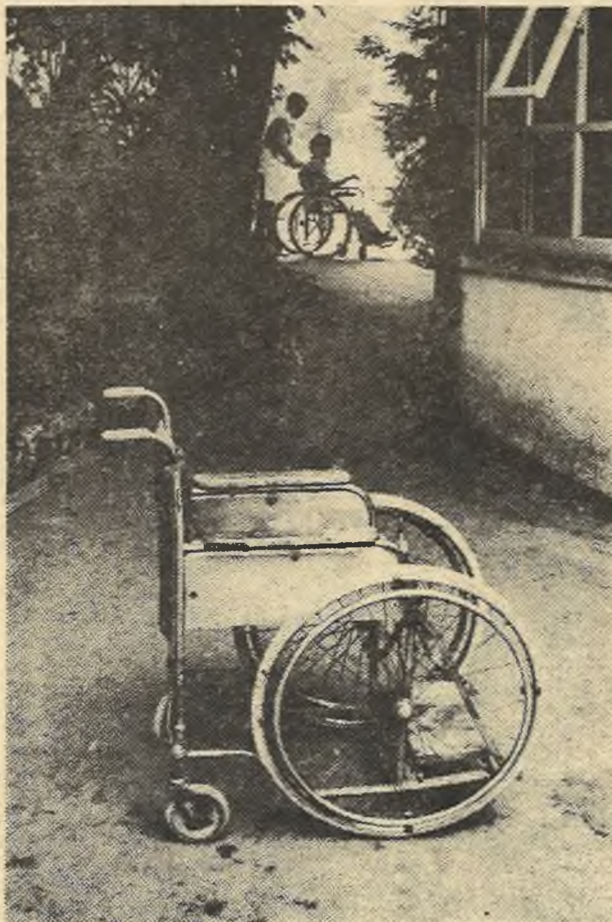
Roditelji djece bolesne od cerebralne paralize.
Zagreb, 20. I 1969.

KAKO ŽIVE I KAKO SE LIJ
CEREBRALNE

OBEĆA
OBEĆA

Društvo koje se ne brine za svoj
se ne brine za svoju

PRIREDIO: IV

Putovi nade

Prema približnim procjenama računa se da od (cerebralne paralize) u Jugoslaviji boluje 35 tisuća djece, a od toga na području Zagreba oko sedam stotina. »Zavod za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize«, na Goljaku jedina je ustanova toga tipa u Hrvatskoj. Tu, već godinama, životare djeca bolesna od cerebralne paralize bez osnovnih temeljnih preduvjeta za liječenje i rehabilitaciju. Središnja bolnička zgrada sagrađena je još 1895. godine i više joj nikakve adaptacije ne mogu vratiti mladost. Osim te trošne jednokatnice Zavod raspolaže trima montažnim prizemnim barakama sa starog Zagrebačkog velesajma — poklon Amerikanaca. Bolesna djeca moraju napustiti te ružne i tijesne barake. Po najljućoj zimi moraju se seliti iz barake u baraku, iz fizikalne terapije u učionicu, iz učionice u spavaonicu i blagovaonicu.

»Mi ovdje živimo u tako žalosnim uvjetima da bolesnicima ne možemo pružiti ni ono najosnovnije, iako nastojimo da im pomognemo onim što imamo« — rekao nam je ravnatelj bolnice, dr. Miroslav Klindić. »Teškoća imamo i u nastavi, a o rehabilitaciji da i ne govorimo«. U Zavodu se danas liječi 115 djece, od kojih pedesetak u stacionaru, a ostale jutrom prevoze kombijima u Zavod za školovanje i liječenje, a navečer ih vraćaju obiteljima.

Koliko je situacija kritična, najbolje pokazuju podaci: 100 učenika smješteno je u tri učionice s ukupnom površinom od 48,01 m^2, što znači da svakom djetetu pripada svega 0,54 m^2. U redovotim se školama, naprotiv, pazi da svakom djetetu pripadne najmanje 1,7 m^2. A u Zavodu su đaci-bolesnici na štakama i u ortopedskim kolicima. Trebalo bi im više prostora nego zdravoj djeci. U spavonicama je slična situacija. Dok bi po svjetskim normativima za svako dijete trebalo osigurati 5,2 m^2, u Zavodu raspolažu sa svega 2,53 m^2.

Ruše se zidovi

Zbog skučenog i neodgovarajućeg prostora u učionicama rade u tri smjene.
U blagovaonici jedu također u smjenama.
Ovdje je sve trulo.

Krovovi prokišnjavaju, a nedavno se srušio zid u kupaonici. Teškom mukom zid je popravljen, ali nije sigurno, da se može opet srušiti.Propao je i pod u čekaonici za ambulantnu terapiju. Srećom, nitko nije stradao. U posljenje vrijeme dobivena su sredstva za neke manje investicije. Tim sredstvima adaptirali su drvarnicu u sobe za dnevni boravak i biblioteku za đake-bolesnike.

Uzalud se već godinama bore roditelji te djece, zajedno s osobljem Zavoda, da nadležni poduzmu nešto, da nađu novu lokaciju, novi smještaj za male bolesnike. Zatajili su svi oni koji su mogli nešto učiniti. Birokracija je ostala hladna na sve pojave da se pomogne bolesnoj djeci.

Još 20 I. 1969. godine uputili su roditelji bolesne djece pismo predsjedniku Skupštine grada u kojem su ga pozvali da posjeti Zavod na Goljaku. Drug Kolar posjetio je Zavod već 6. II. 1969. Na žalost ni taj posjet nije urodio plodom.

Savjest izmjerena novcem

Kako se savjest može izmjeriti novcem, najbolje pokazuje način financiranja rada ovog Zavoda. Socijalno osiguranje plaća svako dijete točno prema određenom cjeniku. Za zagrebačku djecu plaća 85,40 dinara, a za djecu iz pokrajine 79.00 dinara na dan. Te su cijene precizno sastavljene od nekoliko elemenata, npr.: prehrana, medicinski rad, prijevoz, terapija itd.

Nevjerojatno zvuči podatak da Socijalno osiguranje plaća Zavodu za svakodnevnu prehranu pojedinog djeteta. 14.40 dinara, i to za pet obroka na dan. Ovdje se Socijalno osiguranje poziva na odluku SIV-a prema kojoj Zavod može podići cijene, u odnosu na cijene iz 1970. godine, za svega 10,8%. No, znamo da su troškovi života porasli mnogo više u odnosu na prošlu godinu. Zavod je dakle ostavljen da se snalazi kako zna i umije. Djeci je potrebna jaka i krepka hrana. Ona su izložena naporima terapije i škole. A Socijalno osiguranje čuva novac. Ta tko bi se još brinuo za bolesnu djecu!

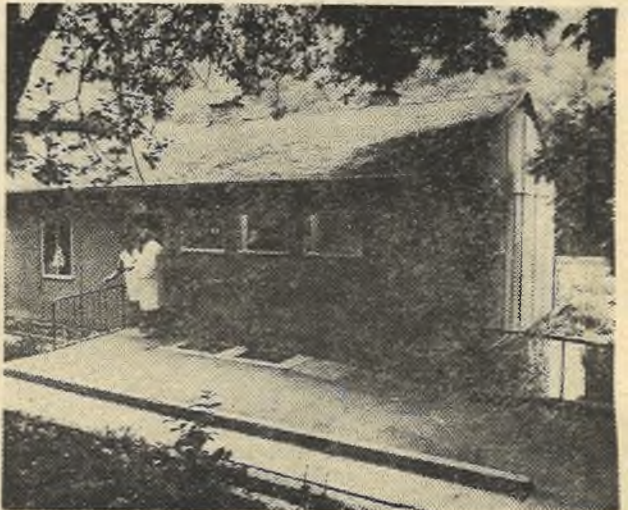
Škola se posebno financira. U zadnje dvije-tri godine prosvjetni organi Skupštine grada uvidjeli su teškoće Zavoda pa su dali nešto veća sredstva. No to je sve. 29. III. ove godine osoblje Zavoda uputilo je molbu za pomoć na adrese trinaest raznih institucija, i to na sekretarijate za zdravstvo, prosvjetu i socijalnu zaštitu grada i Republike.Bez uspjeha! Nitko nije smatrao potrebnim čak odgovoriti. Tako je to. I više nego žalosno.

Zatvorena vrata

Zavod za rehabilitaciju na Goljaku u više je navrata poduzimao inicijative za izgradnju novih objekata ili dobivanje drugih adekvatnih prostorija. Poznavajući teške probleme obitelji oboljelih, Zavod je tražio proširenje kapaciteta za pretprofesionalnu i profesionalnu rehabilitaciju cerebralno oštećene djece, a tako i za ranu fizikalnu terapiju male djece, ali se predložena rješenja nisu ostvarila. Sada se u Zavodu nalaze uglavnom djeca školske dobi. No trebalo bi mnogo više pažnje posvetiti najmanjoj djeci i dojenčadi. Bilo bi potrebno urediti prikladne prostorije u kojima bi majke naučile vježbati svoju djecu i kamo bi s njima dolazile samo na povremene kontrole. Trebalo bi povesti računa i o onima koji nakon petnaeste godine moraju napustiti Zavod. Neka su djeca nakon profesionalne rehabilitacije sposobna da se uključe u privređivanje. Mogla bi raditi u specijaliziranim radionicama. Spoznaja da obavljaju koristan posao bila bi psihološka terapija i rehabilitacija.

Sve je ovo poznato odgovornim forumima. I bilo je već obećanja. Nuđena su neka gradilišta, No ubrzo bi se našlo stotinu razloga da se promijeni lokacija.

Svi peru ruke i čekaju da oni »drugi« nešto poduzmu. Društvo koje se ne brine za svoju djecu zaslužuje prijekor,

Barake, kao i sve ostale...

EČE DJECA OBOLJELA OD PARALIZE

ANJA, ANJA...

u djecu zaslužuje prijekor, a koje bolesnu djecu – prezir

AN CEROVAC

a društvo koje se ne brine za svoju bolesnu djecu zaslužuje prezir.

Fond za zaštitu

Da bi se šira javnost i stručni forumi više i brže zainteresirali za oboljele od cerebralne paralize, inicijativom roditelja bolesne djece osnovan je »Fond za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize u Zagrebu«. U Pravilima Fonda određeni su i zadaci. Jedan od zadataka Fonda jest i briga za izgradnju novih kapaciteta Zavoda, pa Fond smatra svojom dužnošću da predloži da u srednjoročni plan zdravstvene izgradnje uđe i izgradnja prve etape suvremenog zavoda za rehabilitaciju djece s cerebralnim oštećenjima. Potrebna sredstva crpila bi se iz slijedećih izvora:

fonda za investicije u zdravstvu, fonda zajednice za izobrazbu, fonda socijalne zaštite, fonda profesionalne rehabilitacije KZ ZSO, iz vlastitih sredstava »Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize« te iz sredstava »Zavoda za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize« Goljak. Za normalan rad Zavoda bilo bi potrebno izgraditi 6000—7000 m^2 radnih prostorija koje bi obuhvaćale:

— medicinski trakt, koji bi imao svoju medicinsku gimnastiku i hidrogimnastiku za grupni i individualni rad, elektroterapiju, rad s malom djecom, rad liječnika specijalista, logoterapiju, radnu terapiju, socijalne radnike, psihologe i odgojitelje;

— školski trakt za redovnu i specijalnu, te za individualnu nastavu;

— prostorije za pretprofesionalnu i profesionalnu orijentaciju, a tako i prostorije za dnevnu okupacionu terapiju djece težih oštećenja i omladine — invalida I. kategorije (s područja grada);

— blagovaonice i prostorije za boravak djece;

— stacionar sa 40 kreveta;

— kuhinju i skladište, upravni i administrativni trakt, ložionice i garažu.

Planirana djelatnost sastojala bi se od:

— ambulantne rehabilitacije za djecu od rođenja do treće godine života;

— rehabilitacionog liječenja po tipu dnevnog stacionara, za predškolsku djecu;

Dnevni boravak

Naposljetku, učinite nešto...

— rehabilitacionog liječenja djece sa smetnjama u ponašanju;

— bolničkog rehabilitacionog liječenja za četrdesetak djece.

Sveukupni kapacitet novog zavoda omogućio bi liječenje 300 oboljele djece.

Kako postati članom Fonda

Fond je samostalna, dobrovoljna, humanitarna institucija kojoj je zadatak unapređenje zaštite i potpomaganje rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.

Član »Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize« može biti svaki građanin ili organizacija koji žele aktivno i dobrovoljno raditi ili surađivati na provođenju zadataka Fonda. Fond se sastoji od slijedećih članova: **članova suradnika**, koji svojim neposrednim dobrovoljnom radom ostvaruju i rade na zadacima Fonda, **podupirajućih članova**, građana koji podupiru djelatnosti i zadatke Fonda i plaćaju članarinu u iznosu od 50 n. d. godišnje, **kolektivnih članova**, tj. društvenih, političkih i radnih organizacija i ustanova koje podupiru djelatnost i zadatke Fonda i pomažu je godišnjom članarinom od najmanje 500 n. d., te **počasnih članova**, tj. fizičkih i pravnih osoba koje na prijedlog Savjeta Fonda izabire skupština Fonda.

Zadaci Fonda

Fond ima slijedeće zadatke:

1. Upoznati javnost, u prvom redu roditelje oboljele djece, s mogućnostima što ih današnja znanost pruža za rehabilitaciju te djece.

2. U suradnji sa stručnim radnicima uputiti roditelje oboljelih kako da aktivno sudjeluju u liječenju, rehabilitaciji i odgoju oboljele djece.

3. Okupljati i organizirati dobrovoljne radnike koji žele surađivati na ciljevima Fonda.

4. Poticati izgradnju novog Zavoda za medicinsku, odgojnu i profesionalnu rehabilitaciju djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.

5. Pomagati školovanje i osposobljavanje za rad i život, pronalazili oboljelima prikladna zaposlenja.

6. Pomagati u otklanjanju teškoća u odnosima između oboljelih i njihove okoline, radeći na osiguranju veće društvene skrbi i pomoći, a tako i na osiguranju njihovog položaja u društvenoj zajednici.

7. Organizirati evidenciju i praćenje oboljelih.

8. Pomagati stručno i znanstveno izobražavanje radnika — pribavljanjem i širenjem informacija iz domaće i iz inozemne literature, izdavanjem stručnih i popularnih publikacija.

11. Prikupljati materijalna sredstva koja će se upotrijebiti za ostvarivanje ciljeva Fonda.

Poziv čitateljima

Jedna od prvih akcija fonda za prikupljanje sredstava jest izdavanje prigodne markice i značke. Ubrzo će se ta markica i značka pojaviti u prodaji širom zemlje.

Pozivamo svoje čitatelje da potpomognu plemenite ciljeve Fonda ili kupnjom markice i značke, ili učlanjivanjem u Fond, ili dobrovoljnim prilozima u korist Fonda. Uredništvo Hrvatskog tjednika, također će se učlaniti u taj Fond prilogom od 1000 dinara.

Priloge valja slati na adresu: Fond za unapređenje zaštitite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize. Zagreb. Goljak 2 (žiro-račun: 301-8-6052).

PRIREDIO: IVAN CEROVAC

Što je cerebralna paraliza?

Govorne smetnje, poremećen vid i sluh, uzete noge i ruke, uzeta jedna ili obje strane tijela, teško gutanje kod jela, štake i ortopedska kolica – to je cerebralna paraliza. Nastaje zbog oštećenja dijelova mozga u dugotrajnim i teškim porodima, a i kod nedonoščadi, nastaje zbog bolesti i trovanja majke za vrijeme trudnoće, te zbog nesklada krvnih Rh-faktora. Razne zarazne dječje bolesti (difterija, ospice, gripa), upale mozga ili ozljede mogu također uzrokovati cerebralnu paralizu i nakon poroda, tj. kod sasvim malog djeteta. Poremećaji mogu biti veći ili manji, a najčešće se očituju u tri oblika: oduzetošću polovine tijela ili svih udova, nevoljnim pokretima udova, te psihičkim poremećajma. Dijete je najčešće ukočeno, a ako može hodati, onda to čini nespretno. Kretanje i uzbuđenja, pa čak i neočekivani jaki zvuk prouzrokuju grčenje mišića, često i nevoljne, neskladne pokrete prstiju i cijelih udova. Djetetu je teško ili nemoguće držati u rukama neki predmet. Grčenja mišića uzrokuju s vremenom izobličenje udova. Kod djece koja su oboljela od najtežeg oblika cerebralne paralize noge bivaju prekrižene, a dijete nepokretno. Inteligencija može biti normalna, no često postoji i manje ili više izražena duševna zaostalost, pa i karakterne promjene. Cerebralna paraliza ne može se izliječiti. Ipak, dugotrajnim i strpljivim liječenjem može se postići stanovit, često doduše skroman uspjeh. Kod liječenja mora sudjelovati skupina različitih stručnjaka: neurolog, psihijatar, ortoped, fizijator, kineziterapeut, psiholog i pedagog. Potrebno je izraditi poseban plan liječenja za svako dijete. Prakticiraju se posebne aktivne i pasivne vježbe, vježbe održavanja ravnoteže tijela, tople kupke, radna terapija itd. Osobito je uspješno liječenje u specijaliziranim ustanovama.

APEL ČITATELJIMA

Zahvaljujući razumijevanju i plemenitoj angažiranosti uredništva omogućeno mi je da preko »Hrvatskog tjednika« zamolim sve čitatelje da i oni svojim novčanim prilogom podupru humanu akciju Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.

PREDSJEDNIK SAVJETA FONDA: VLATKO PAVLETIĆ

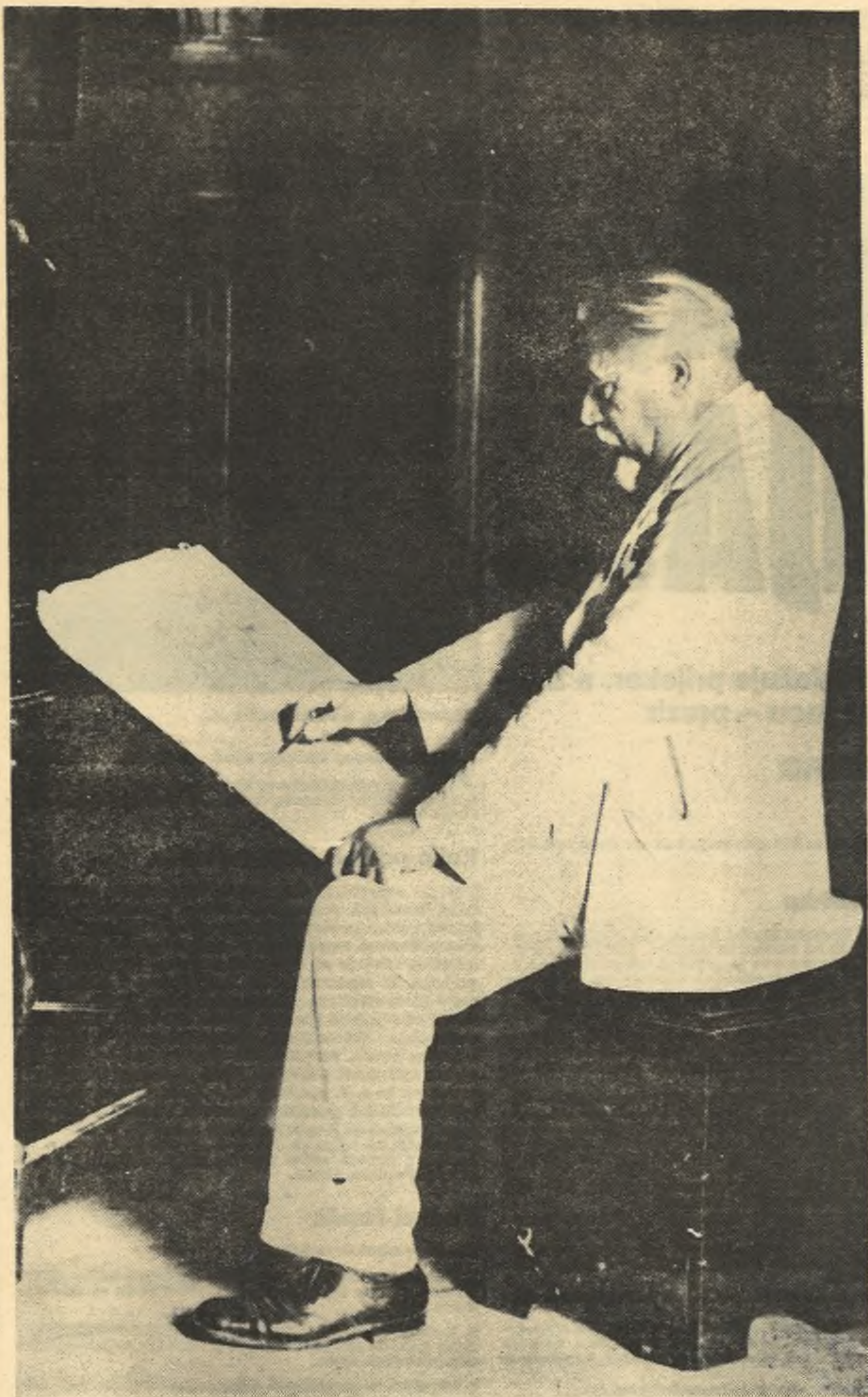
PROSLOV, objavljen na prvoj stranici prvog broja »Hrvatskog tjednika«, jasno je i odlučno istakao da je »integracija hrvatske kulture, svih njezinih slojeva, na cijelom narodnom prostoru, primarna zadaća njezinih djelatnika«, ali da »kulturna integracija Hrvatske, takva kakvoj smjeramo, ne predmnijeva stvaralačku unitarizaciju izraza«. »Hrvatska je jedna — Hrvata su milijuni!« »Hrvatska je jedna ali je mnogošta hrvatsko. I velikoj je zadaći integracije cilj da to bogatstvo brani i obrani. Hrvatska ne smije, vječno na svoju štetu, birati između dva zrna žita, između dva ploda s njive koja joj, u cijelosti, pripada.«

Tim uzbuđenim riječima mi smo prije pet mjeseci najavili programska načela kulturne politike ovoga lista i pozvali književnike, umjetnike, publiciste i ostale poslenike kulture da podrže izlaženje »Hrvatskog tjednika«, da se okupe oko njega i surađuju u njemu. Odziv na taj poziv bio je — paradoksalan. Nikad se još, naime, nije dogodilo da tako velik broj najuglednijih intelektualaca Hrvatske tako podržava i bodri jedan list, da tako strepi za njegovu sudbinu, a da tako mali broj u njemu piše.

Ne optužujmo olako naše prijatelje za kukavičluk, za licemjerje! Pa ni za lijenost! Imamo dovoljno dokaza da su mnogi od pozvanih, prihvativši poziv, klonuli pod teretom prevelikog osjećaja odgovornosti. Činilo im se da je, pisati za »Hrvatski tjednik«, svečana zgoda kad treba iščupati iz sebe one najdublje, najtajnije, zadnje riječi o Hrvatskoj. Lijepi osjećaji, kao što znamo, ne rezultiraju uvijek i dobrom literaturom. Pisac ima uspjeha samo kad djeluje u skladu s mogućnostima svog alata; nitko se ne može proslaviti u disciplini za koju njegov duh nije treniran. Kad netko silno želi učiniti nešto veliko i značajno za opću stvar, lako mu se može dogoditi da neprimjerena i nekritična pretenzija poklopi njegovo živo rodoljublje kao nadgrobna ploča; u ovoj, kako se to danas obično kaže, krajnje politiziranoj atmosferi našeg kulturnog trenutka malo je tko svjestan da može biti koristan i svakodnevnim rukotvorinama svoje radionice, neupadljivim proizvodima iskustva i dobro obavljenog zanata.

I zato danas, kada, ulazeći u prvu našu radnu jesen, obnavljamo poziv na suradnju, želimo da to udruživanje bude oko jednog živog i zanimljivog, svježeg i dinamičnog, radoznalog i raznolikog modernog i aktualnog lista. Želimo da svatko svojom izvornom snagom i neponovljivošću svoje osobnosti pokuša povećati i proširiti »ono bogatstvo misli i izraza tako karakteristično za život civilizacija i kultura na drevnom europskom tlu.« Ne treba tražiti tuđa poprišta da bi vojevali svoje bitke. Svatko bi na svom terenu i u granicama svojih ljudskih mogućnosti trebao realizirati sebe kao eksponenta istine, sebe kao funkciju slobode.

Jest, ovo je povijesni trenutak, kada se, kako smo to već u početku zapisali, »stjecajem mnogih okolnosti, hrvatski narod i danas mora boriti za osiguranje pretpostavki svoje opstojnosti u sadašnjosti i budućnosti . ..« Ali Hrvatska je imala i još će imati svoje povijesne trenutke, a svaki od nas živi samo jedan život. Mi nemamo prava (a ni razloga) poniknuti pogled i ograničiti ga obzorjem ove nespokojne zemlje. Mi ne smijemo nasilno stišavati živost našeg krvotoka koji pulsira ritmom europskog i svjetskog kulturnog bića. Gušiti svoju znatiželju, čemu to nama i Hrvatskoj? Uostalom, povijest nas uči da su svi veliki pokreti počeli propadati kada su previše tražili od svojih ljudi.

U petak 18. 9. otvara se u Umjetničkom paviljonu retrospektivna izložba slika Emanuela Vidovića. U 280 eksponata bit će izložena djela nastala u razdoblju od 1895. do 1953. Na ovoj reprezentativnoj izložbi prvi će put biti predstavljene i Vidovićeve karikature nastale u posljednjem i po općem sudu »najkvalitetnijem razdoblju Vidovićeva stvaranja«. Katalog izložbe, predgovor o slikarevu životu i radu napisao je i uredio likovni kritičar Igor Zidić.

Emanuel Vidović zasigurno spada među najznačajnije ličnosti modernog hrvatskog slikarstva. Osnovna opsesija i srž njegovog slikarskog rada bili su Split i Trogir, s kojima je počeo pun lirskih i sutonskih ugođaja, i kojima se, osobito u svom ciklusu gvaševa, uvijek vraćao.

Na slici: Emanuel Vidović slika u Trogirskoj katedrali 1940. god.

O JEZIČNIM ODREDBAMA U NACRTU HRVATSKOG USTAVA

Pravo jezika jedno je od temeljnih prava i naroda i pojedinca. Onaj kojemu je jezik obespravljen, samim je tim doveden u podređen položaj pri zahtijevanju, formuliranju ili obrani svih svojih ostalih prava. Zato je i načelno i praktički izvanredno važno što o jeziku kaže ustav, jer je, prema definiciji **Enciklopedije Leksikografskog zavoda** (1969), »Ustav (konstitucija), najviši pravno-politički dokument jedne države; obično sadržava načelne propise o društvenom, ekonomskom i političkom uređenju države; propisuje p r a v a (spac. D. B.) i dužnosti građana, određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose kao i odnose prema nižim organima i građanima«.

Nacrt amandmanâ ustavu SR Hrvatske, objavljen u **Vjesniku** 23. kolovoza i ubi?o zatim u posebnoj brošuri u nakladi NIP »Vjesnik«, govori o jeziku na nekoliko mjesta:

AMANDMAN IV, TOČKA 2: Radi ostvarivanja ravnopravnosti, Srbi u Hrvatskoj slobodno i ravnopravno upotrebljavaju i razvijaju svoj jezik i pismo, razvijaju svoju kulturu, organiziraju odgoj i obrazovanje na svojem jeziku i u tu svrhu stvaraju se potrebni uvjeti u odgovarajućim ustanovama i organizacijama.

Osiguravaju se uvjeti za slobodno izražavanje nacionalnih osobitosti Srba u Hrvatskoj.

Srbi u Hrvatskoj razmjerno su predstavljeni u predstavničkim i drugim organima koji obavljaju funkcije vlasti.

A. IV, t. 4: Pripadnici ostalih naroda i narodnosti Jugoslavije imaju u mjestima gdje žive pravo na odgojno-obrazovnu djelatnost na jeziku tih naroda, odnosno narodnosti. Zakonom se određuju uvjeti za organiziranje odgojno-obrazovne djelatnosti na jezicima tih naroda, odnosno narodnosti.

A. V, t. 1: Zakoni i drugi propisi i ostali opći akti republičkih organa i organizacija objavljuju se u »Narodnim novinama« na hrvatskom, odnosno srpskom jeziku (Srba u Hrvatskoj), latinicom i ćirilicom.

A. V, t. 2: U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj autentični su tekstovi saveznih zakona i drugih saveznih općih akata koji se objavljuju u Službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na hrvatskom jeziku.

A. V. t. 3: Postupak pred sudovima i drugim organima vodi se na hrvatskom, odnosno srpskom jeziku.

To je sve što se kaže u nacrtu amandmanâ, i mislim da je u biti sve što je u tim točkama sadržano za državljane SR Hrvatske prihvatljivo, ali sve što je potrebno nije još u njima izričito rečeno, a jedan pojam, pojam **jezik Srba u Hrvatskoj,** bojim se da još nikomu nije pravo jasan. Na oba se ta momenta moramo zadržati s najvećom ozbiljnosti.

Rečenica koja u Nacrtu nedostaje posve je jednostavna: »U SR Hrvatskoj službeni je jezik hrvatski.« Po svojoj naravi ona bi najbolje pristajala u I. amandman, onaj koji je temeljan i najopćenitiji. Ta nova točka ne bi bila u suprotnoti s t. 1. V. amandmana, jer one ne govore o istom predmetu: hrvatsko i srpsko izdanje **Narodnih novina** osiguravaju srpskim građanima SR Hrvatske ravnopravnost pri objavljivanju zakona i općih akata Republike, ali ti tekstovi nisu jedina uporaba jezika u republičkoj upravi, postoji još i administracija i sl, a sigurno je da se neće sve voditi dvostruko niti za to ima ikakve potrebe. Jezičnu ravnopravnost Srba u krajevima SR Hrvatske gdje žive, osiguravaju t 2. IV. amandmana i t. 3. V. amandmana. Nova točka ne bi dakle bila u suprotnosti s već postojećima, ali bi Nacrtu dala veću načelnu vrijednost, potpunost, dovršenost. Ona je, uostalom, implicite već sadržana u t. 2. V. amandmana, ali njezin je smisao potrebno i eksplicitno izraziti. Ne znam još, doduše, kakvi će biti pandani u ostalim republičkim ustavima, no možemo slobodno pretpostaviti da će sadržavati analogne formulacije pa bi bez točke koju predlažem ustav SR Hrvatske bio krnj, a krnj ustav znači i okrnjena prava onih za koje je pisan.

S novom točkom u tekstu ustava privolili bismo i neke pojedince i krugove izvan SR Hrvatske pa čak i izvan Jugoslavije da se u svojoj jezičnoj praksi na terenu SR Hrvatske jednostavno pristojnije ponašaju. Radi se, naravno, o ostacima velikodržavne jezične politike u raznim tiskanicama, u poluslužbenim izdanjima općejugoslavenskog karaktera izdanima u jednoj (srpskoj) ili tri verzije (srpskoj, slovenskoj i makedonskoj), ali ne radi se samo o tim već tako dobro poznatim unitarističkim diverzijama, izazovima i diskriminacijama. Zašto bi se naime stranci bolje ponašali u Hrvatskoj kad ne možemo domaće unitariste prisiliti na poštivanje naših prava? Tako su npr. na Velesajmu u gotovo polovici paviljonâ srpski natpisi. Najobičnije norme ponašanja zahtijevale bi ili hrvatske tekstove (po kriteriju gdje se sajam održava) ili četiri usporedna teksta (po kriteriju da je sajam općejugoslavenskoga značaja i značenja.)

Prvi je dakle problem lako riješiti jednostavno dodavanjem jedne nove točke. Drugi problem sâm nacrt amandmanâ uopće ne može riješiti, taj je nacrt mogao samo pokazati dobru volju da se jezična ravnopravnost srpskoga stanovništva u Hrvatskoj riješi na najbolji i najpotpuniji mogući način, mislim bez premca u ustavnom rješavanju takve materije u jugoslavenskim republikama i u svijetu. No nikakav ustav ne može propisati kakav je konkretno jezik Srba u Hrvatskoj.

Nekoliko je rješenja moguće. Teoretski bi bilo moguće reći da je hrvatski jezik ujedno i jezik Srba u Hrvatskoj, ali ne vidim da je među hrvatskim Srbima takvo raspoloženje, a smatram da im to shvaćanje najmanje smiju predlagati Hrvati, ne smiju ga dapače ni podupirati ako bi se i pojavilo, jedino bi ga mogli prihvatiti kada bi prevladalo. Jer odgovor na pitanje kakav je jezik Srba u Hrvatskoj pripada samo njima. Činjenica da su oni građani Hrvatske ne daje pravo Hrvatima da govore u njihovo ime, jednako kako činjenica da su oni srpske nacionalnosti ne ovlašćuje ni Srbijance da ih zastupaju u jezičnim ili bilo kojim drugim pitanjima. Razumije se, kad bi Srbi u Hrvatskoj prihvatili kao svoj upravo onaj srpski jezik kakav se formirao i afirmirao u SR Srbiji, Srbijanci bi to mogli samo prihvatiti kao svršen čin. No ni to mi se rješenje ne čini vjerojatnim s obzirom na postojeća raspoloženja i navike.

Preostaje prilično široka i iznija- rana skala ostalih mogućih shvaća npr. ćirilica i ijekavština s pokušaje da se u rječniku, oblicima i pravopisu kodificira prosječna dosadanja praksa, ili da se prihvati kao svoje sve što ulazi u okvir norme u bilo kojoj od četiriju jugoslavenskih središnjih republika. Moguće su razne varijacije unutar tih rješenja, no o tom bih radije govorio drugom prilikom. Jer koliko je to god ne samo načelan nego i praktičan problem, i to vrlo važan, ima i drugih neposrednije praktičnih.

Vrlo je ozbiljan problem konkretne realizacije onoga što predviđa prvi stavak 2. točke IV. amandmana. Ni mi ni Srbijanci ne smijemo se miješati u slobodno formiranje mišljenja Srba u Hrvatskoj o tom problemu, to je istina, ali mi Hrvati moramo sudjelovati u njegovu praktičnom rješavanju, jer u nečem što se tiče bilo kojih građana u hrvatskoj državi ne smijemo reći da nas se to ne tiče, neka to rješava onaj tko je za to zainteresiran i neka uradi kako zna i umije. Tu će se možda kao najteže pitanje pokazati činjenica da među samim Srbima u Hrvatskoj ima na žalost malo visoko kvalificiranih kadrova u lingvistici i srodnim disciplinama, a opet ponavljam, nitko nije ovlašten da govori u ime drugoga. Bojim se da postoji stvarna opasnost da nedovoljno sposobni ili nedovoljno osposobljeni pojedinci ne uzurpiraju monopol u tumačenju objektivnih interesa hrvatskih Srba, da te interese ne uspiju ili ne htjednu autentično tumačiti. Neodgovorni bi samozvanci mogli nametnuti srpskim masama politiku dobrovoljnoga geta ili kakve druge socijalizmu neprihvatljive oblike, a s hrvatske bi strane bilo vrlo teško pomagati, jer je takvu pomoć vrlo lako proglasiti nametanjem. Izostanu li razumna i autentična tumačenja, može doći do podvajanja u masama i do takve borbe raznih nekvalificiranih koncepcija koja bi paralizirala svaki konstruktivan napor.

O tim će svim temama trebati još dosta govoriti, ali dvije misli treba odmah bar posve ukratko izreći. Svim građanima socijalističke Hrvatske naškodit će svatko tko sa srpske strane bude htio ometati i usporavati izgrađivanje i usavršavanje hrvatskih jezičnih prava u Hrvatskoj, tj. izjednačivanje Hrvatske u tom pogledu s drugim republikama, i isto će tako škoditi svatko tko s hrvatske strane bude htio ometati i usporavati konstituiranje i reguliranje jezičnih prava Srba u Hrvatskoj. Kad se pojave **Narodne novine** ćirilicom, neće biti dočekane s neraspoloženjem. To neće biti novotarija, radi se o staroj obavezi — član 8. Odluke ZAVNOH-a od 8. svibnja 1944. glasi: »Sve zakonske odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske i njegova predsjedništva objavljuju se s potpisom predsjednika i tajnika Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske latinicom i ćirilicom«.

U vezi s time potrebno se podsjetiti na dvoje: **prvo,** hrvatska se državnost danas doduše upotpunjuje i usavršava na temelju tisućgodišnjega kontinuiteta, ali državnost naše konkretne republike koju danas realiziramo temelji se u prvom redu na državnopravim aktima ZAVNOH-a, i **drugo,** potiskivanje ćirilice u nekim razdobljima nedavne prošlosti, pa i u Hrvatskoj, ne može se upisati u grijeh Hrvatima, to je bila prvenstveno »zasluga« unitaristâ i njihove ofenzive na sve što je bilo kojem narodu specifično.

Dalibor Brozović

Odabrali smo ovu fotografiju sa »Zagrebačkog velesajma« — a evo zašto: SAD svjetska su supersila. U vremenu nadmetanja za svjetsku prevlast, očekivali smo u američkom izložbenom paviljonu dokaze moći: gospodarske, vojne, političke. Bili smo ugodno iznenađeni: čitav je izložbeni paviljon posvećen najsuvremenijim tehničkim pomagalima u službi odgoja i naobrazbe.
Razumije se, naš sustav naobrazbe ne može biti podržan ni približno tako bogatim pomagalima, što, međutim, još uvijek nije opravdanje za činjenicu da je u nas u porastu — nepismenost!

S RADOŠĆU JAVLJAMO ČITATELJIMA »HRVATSKOG TJEDNIKA« – PRVA HRVATSKA TISKANA KNJIGA OPET POSTOJI!

MISAL

1483

Knjiga koju će čitati samo ljubitelji i stručnjaci, ali svatko tko je bude imao bit će ponosan da mu u domu stoji jedan od najvećih spomenika hrvatske kulture!

Od najstarije tiskane hrvatske knjige — »Misala po zakonu rimskoga dvora« — sačuvano je svega 10 nepotpunih primjeraka. Kombinacijom foto-kopija iz zagrebačkih i vatikanskih primjeraka »Misala« uredništvo »Libera« ponovno je prvu hrvatsku knjigu kompletiralo u obliku u kojem je bila tiskana 1483. godine. Prva hrvatska knjiga nalazi se sada kompletna u »Grafičkom zavodu Hrvatske«, gdje su već u tijeku poslovi oko pretiska. MISAL iz 1483. godine izlazi u mjesecu studenom, pretisak u potpunosti vjeran originalu, prvi put obnovljen punih 488 godina nakon pojave prvog izdanja.

Knjiga će biti uvezana u pergamensku kožu, po uzoru na uvez starih misala. Pretisak je dvobojan, posve vjeran originalu, na 440 stranica formata 19,2 x 26,5 cm, na posebno izrađenom papiru koji se približava originalnom.

Pretplatnička cijena za MISAL 1483. u iznosu od 480 dinara na snazi je do izlaska knjige, ali samo pretplatnici koji se prijave do 1. listopada moći će biti uvršteni u pretplatnički popis u dodatku pretiska. Pobrinite se da vaša prijava stigne na vrijeme! Do 11. rujna 1971. prijavljeno je 436 pretplatnika. Knjiga se tiska u 2000 numeriranih primjeraka, a nakon izlaska cijena će biti 640 dinara.

NARUDŽBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na knjigu MISAL 1483 po pretplatničkoj cijeni od 480 dinara.

Pretplatu ću izvršiti u .... rata, a knjigu ću primiti po uplati punog iznosa i izlasku knjige iz štampe.

Ime i prezime ....

Zanimanje ....

Točna adresa ....

.... (Mjesto i datum) .... (Vlastoručni potpis)

IZDAVAČI

Zagreb, Đure Salaja 3

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

mladost

Zagreb, Ilica 30

NARUDŽBE ZA PRETPLATU PRIMAJU OBA IZDAVAČA DO IZLASKA KNJIGE. PRETPLATNIČKE PREDBILJEŽBE ZA PRETPLATNIČKI POPIS KOJI ĆE BITI PRILOŽEN KNJIZI PRIMAJU SE SAMO DO 1. LISTOPADA.

MUZEJ U POKRAJINI

PIŠE: ŽELJKO SABOL

Povijest sabiranja — djelatnosti kojom se pronalaze, prikupljaju, čuvaju, izučavaju i izlažu predmeti i spomenici različitog materijalnog, umjetničkog i drugog značenja — stara je gotovo kao i samo ljudsko društvo. Čovjek je još u svojoj pretpovijesti nastojao sačuvati o nošto je za nj (u »tjelesnom« ili »duhovnom« životu) predstavljalo izuzetniju vrijednost. Nakon Grčke, Rima i srednjega vijeka prava strast za sabiranjem javlja se u Europi u renesansi, kada se prve zbirke pojavljuju i u Hrvatskoj (Dalmacija, Dubrovnik), što govori o visokoj razini naših tadašnjih kulturnih središta. Prvi naši muzeji razvijaju se iz crkvenih riznica i privatnih zbirki, a osobito je povoljno doba za njihovo osnivanje bilo u prošlom stoljeću, u jeku preporodnih težnji i nacionalnog buđenja hrvatskog (i drugih slavenskih) naroda. Tada se utemeljuju nacionalni muzeji u mnogim zemljama. Najstariji hrvatski muzej, Arheološki u Splitu, osnovan je 1818. godine, a nakon toga pojavljuju se muzeji u Zadru, Zagrebu, Dubrovniku, Osijeku, Poreču, Rijeci, Puli i drugdje. Preporodne kulturne težnje povećale su opće zanimanje za povijesnu i umjetničku baštinu, pa je tada i politička uloga muzeja izuzetno značajna. Muzeji su uvijek predstavljali jedan od jasnih znakova narodne svijesti o sebi i svome povijesnom putu.

U našem stoljeću broj muzeja u svijetu naglo je porastao. Osobito je »plodno« razdoblje nastupilo nakon posljednjeg rata, kada se i u nas osnivaju mnogi muzeji, u prvom redu pokrajinski, gradski i zavičajni. U pojedinim se sredinama može čak govoriti o »modi« osnivanja muzeja (muzeomaniji), jer se muzejske ustanove pojavljuju i tamo gdje za njihov rad nema odgovarajućih uvjeta. Iz odredbe o cilju i sadržaju muzeja proizlazi zakonska postavka, koja kaže da su to ustanove »od posebnog društvenog interesa« i služe razvijanju i unapređivanju znanstvenih, tehničkih i drugih disciplina, sustavno popunjavaju svoje zbirke i služe kulturnom prosvjećivanju naroda. Ali, zakonski utvrđena potreba zajednice za muzejima i muzejskom službom često ostaje tek **slovo na papiru**, jer mnogi naši muzeji djeluju u krajnje nepovoljnim okolnostima. O tome se posljednjih godina često govorilo i pisalo, ali neki znatniji napredak u odnosu na ranija razdoblja nismo primijetili!

Pored središnjih i specijaliziranih muzeja u velikim gradovima, najveći broj muzeja u Hrvatskoj su kompleksni, pokrajinski muzeji koji posebnim muzeološkim sredstvima obrađuju i prikazuju prirodu, povijest, kulturu i društvo određenoga kraja i ubrajaju se u muzeje s raznorodnom građom. Ovisno o zemljopisnoj posebnosti ili kulturno-povijesnim značajkama, zavičajni muzeji u središtu pažnje imaju jedno ograničeno područje, što nikako ne znači da su oni zatvoreni prema drugim sredinama i kulturama.

Osnovna se dvojba nalazi u opredjeljenju za »znanstvenu« ili »odgojnu« ulogu u svojoj sredini. U prvim poratnim godinama favorizirana je politička i propagandna zadaća muzeja, a ne baš najsretnije preuzeta je i sovjetska formula o muzeju kao »moćnom instrumentu odgoja najširih narodnih masa«. Muzeji su se usmjeravali prema sporednim zadacima, a »najšire narodne mase« nisu pokazivale odveć veliko zanimanje za takav vid »odgajanja« i »preodgajanja«. Znanstveni pristup pomalo nestajao gubila su se istinska mjerila, a muzeji se pretvarali u poslušne izvršitelje birokratskih naređenja, vođenih nalozima dnevne politike. Na žalost, u mnogim mjestima u Hrvatskoj tako je i danas, mada je stanovit napredak (ipak) postignut.

U pojedinim zaostalijim sredinama, na primjer, još uvijek vlada neshvatljivo ignoriranje crkvene umjetnosti, tako da tek rijetki pokrajinski muzeji poklanjaju tom važnom dijelu naše kulturne baštine pažnju koju ona zaslužuje. Nedostaje čak osnovna evidencija o stanju spomenika na širem području djelovanja muzeja, pa vrijedna građa propada ili se nepovratno otuđuje. Financijska sredstva namijenjena otkupu smiješno su malena i ne mogu »pokriti« niti dio potreba i zadataka. U takvim se okolnostima mladi stručnjaci nerado odlučuju na rad u pokrajinskom muzeju, jer znaju da ih čekaju brojne zapreke, a »mogući ili »dopušteni«) rezultati ni izdaleka neće odgovarati vremenu i energiji koja će u njih biti uložena. Nužno je korjenito prekinuti s **činovničkim, nestvaralačkim mnetalitetom** koji vlada u nizu manjih muzejskih ustanova i nastojati da se popravi kvalifikaciono ustrojstvo i omogući stalno usavršavanje i izobrazba muzejskih radnika. O njihovu ponižavajućem materijalnom položaju gotovo i nije potrebno trošiti riječi, jer one ništa ne mogu promijeniti!

Materijalna obveza onnivača (najčešće su to društveno-političke zajednice) prema muzeju ne bi se smjela izroditi u nestručno utjecanje na rad ustanove, jer takvi odnosi prouzrokuju znatne štete. Samoupravljanje i društveno upravljanje moglo bi — kad bi se provodilo stvarno, a ne samo formalno — ispraviti (ili čak izravno spriječiti) mnoge zablude i promašaje. Pokrajinski muzeji u Hrvatskoj ne bi smjeli biti ostavljeni slučaju, samovolji i osrednjim improvizacijama pojedinaca, već su nužni njihovi neprestani dodiri sa središnjim muzejima, Sveučilištem, Zajednicom muzeja, zavodima za zaštitu spomenika kulture, restauratorskom i konzervatorskom službom itd. Od znatne je koristi suradnja i planiranje zajedničke djelatnosti s drugim srodnim muzejima i galerijama. Na taj način potvrđujemo ispravnost postavke o višesredišnjosti hrvatskog kulturnog bića i prostora.

Ne možemo mnogo pogriješiti ako kažemo da se osnovni razlog postojanja muzeja nalazi u sustavnom prikupljanju i čuvanju građe koja je nosilac muzealnih vrijednosti i obavještenja, a ne samo u bilježenju slučajnih ponuda i nalaza. Iz sabiračke se djelatnosti mogu izvesti svi ostali zadaci muzeja. Jedan od njih jest i **stalna postava**, koja ne može biti nešto konačno niti zauvijek oblikovano, jer novi rezultati znanstvenih istraživanja moraju djelovati na koncepciju i načela svake muzejske izložbe. Ni »mali« muzeji ne bi smjeli zaostajati za svojim vremenom! No, stvarnost je drukčija. Pogledajmo npr. samo uvodne naznake o pojedinim povijesnim i stilskim razdobljima u nekim našim pokrajinskim muzejima i vidjet ćemo koliko su one još i danas opterećene vulgarnim materijalizmom, dogmatskim, sociološkim pristupom koji je bio »aktualan« negdje prije dvadesetak godina! Zahtjev za modernizacijom muzeja ne može se odnositi samo na izvanjsku stranu njegove djelatnosti već i na sâm duh kojim je ona prožeta.

Zapušteni i neobrađeni spomenici — česta slika u našim muzejima

Važan je zadatak, također, čuvanje i zaštita cjelokupne muzejske građe od opasnosti, propadanja, uništavanja, krađe, »bolesti« predmeta itd. Svakom je muzeju potrebna (makar skromna) preparatorska i konzervatorska radionica u kojoj se mogu obaviti osnovni zaštitni radovi. Najveći broj hrvatskih muzeja smješten je u povijesnim zdanjima koja su u prošlosti služila najrazličitijim potrebama. Muzejske su zgrade često i same spomenici kulture, ponekad i prvorazrednog značenja (Dubrovnik, Sisak, Varaždin, Vukovar, Virovitica, Valpovo, Čakovec). I uz najveće napore vrlo ih je teško preurediti tako da mogu odgovoriti zahtjevima suvremene muzeologije. U takvim muzejskim prostorijama, napose u spremištima, neprestano traje borba s vlagom, prašinom i nepovoljnim klimatskim uvjetima. U toj borbi mnogi dragocjeni predmeti i dalje propadaju. Može li nas utješiti spoznaja da je tako i u našim većim, npr. zagrebačkim muzejima?

Pred muzejima se nalazi i zadatak saobraćanja s publikom, posjetiocima, uglavnom u obliku stalnih postava ili povremenih izložbi. Taj se aspekt muzejske priredbe pojavljuje kao rezultat dugotrajnijeg unutarnjeg istraživanja određene teme, pojave, razdoblja ili osobe zanimljive i značajne za pojedini grad ili kraj. Muzejskoj izložbi prethodi čitav niz poslova oko prikupljanja, inventiranja, zaštite i vrednovanja materijala, što nalaže i poznavanje većeg broja disciplina, makar u osnovnim okvirima. Povremene su izložbe čest oblik djelovanja pokrajinskih muzeja (negdje i jedini!), ali opravdane su tek kao rezultat ozbiljnog rada, a ne običnih »snalaženja«. Manje sretan (rekao bih čak: opasan) oblik djelatnosti jesu prigodne priredbe propagandnog karaktera koje se po nalozima »odozgo« obično upriličuju uz različite jubileje, državne blagdane, obljetnice itd. Često se temelje na nesigurnim mjerilima, izmišljaju bez odgovarajućeg materijala i neophodne obrade ili jednostavno posuđuju i kupuju. Stručni muzejski radnici opterećuju se sporednim poslovima (dok se osnovni zaboravljaju), a vrijednost takvih prigodnih »proslava« sasvim je neznatna. U nekim društvenim i političkim organizacijama vlada shvaćanje da su muzeji, zapravo, servisi za takve priredbe i u tome se spoznaje njihova »društvena« uloga i opravdanost. Krajnje je vrijeme da se s takvim odnosom prekine!

Ozbiljan, pak, muzejski rad na tim istim mjestima potcjenjuje se i ironizira. Složili smo se u tome da povijesne vrijednosti i kulturni spomenici moraju postati »općom narodnom svojinom«, ali smo učinili vrlo malo da ih doista sačuvamo, upoznamo, ocijenimo i potvrdimo. O tome je nedavno pisao i C. Fisković u članku »Zaštita likovne baštine« (Dubrovnik, br. 2/71), gdje se kaže:

»... branioci urbanističko-likovne baštine ostaju usamljeni, i njihova istupanja u zaštiti spomenika, iako se temelje na znanstvenim spoznajama a ne na samoljubivom ukusu i osjećaju pretjerane zaljubljenosti u prošlost. Omalovažava ih se i ne uvažava usprkos obrazloženja pa i postojanja zakona o zaštiti spomenika, pače smatra ih se i prikazuje štetnim, neprijateljima narodnih i korisnih pothvata.«

Današnji muzeji ulaze u novo razdoblje. Predviđanja o njihovoj »krizi«, »propadanju« ili »odumiranju« nikako se ne ostvaruju (zanimanje za muzeje i muzejsku službu u neprestanom je porastu), pa se može primijetiti da su posebne intelektualne i kulturne potrebe koje oni zadovoljavaju sve brojnije i raznovrsnije. Ne valja zanemariti ni ulogu muzeja u samopotvrđivanju i promicanju vlastite nacionalne kulture, što je u našim danima (ponovno) od osobite važnosti. Ljubav prema zavičaju i domovini očituje se i u stvarnoj brizi za očuvanje kulturnih dobara i povijesne baštine svakog našeg grada i svake pokrajine. Ta se briga, znatnim svojim dijelom, provodi upravo u »malim«, provincijskim muzejima. Ne bismo ih smjeli zaboraviti niti prepustiti onima kojima u **narodni kulturni interesi** nešto strano, nepoznato ili čak — opasno!

HRVATSKI JEZIK

PRAVOPIS JE VAŽAN – IZGOVOR JOŠ VAŽNIJI

Naša je javnost obaviještena da se sad ubrzano radi na izradi novoga pravopisa hrvatskog standardnog jezika. U planu su i izrade nekih drugih važnih priručnika u kojima će biti na suvremen način izneseno sadašnje stanje hrvatskog standardnog jezika, — to su u prvom redu rječnik, gramatika i stilistika, a zatim povijesna gramatika, dijalektološki atlas, rječnik sinonima i drugo. No, u tim se projektima ne spominje opis jedne važne dimenzije jezičnoga bića, a to je njegov izgovor, dakle, ne spominje se izrada fonetike standardnoga jezika. Ovo ispuštanje ortoepije (izgovora) u našoj primijenjenoj lingvistici u nas je već tradicionalno, kao što je, obratno, u nekih drugih naroda u tradiciji da opis i propis standardnog jezika upravo započinju s fonetikom. Ovome je razlog to što su se u nas uvriježile dvije čudne predrasude: smatra se da je naš izgovor jasan, jednostavan i lak, te je suvišno oko toga trošiti riječi; drugo, uzima se da pravopis dovoljno jednoznačno zadaje i sâm način izgovora. Na žalost, postoji i treće mišljenje, po kojemu nije ni važno za standardni jezik kako se on u govoru ostvaruje. Odmah pripomenimo da je izgovor i te kako važan, pa danas, kad postoje tako razgranata i moćna sredstva govornog komuniciranja kao što su radio, televizija i telefon, govor postaje pismu ravnopravan, ako ne i značajniji aspekt jezičnog ostvarenja.

Poimanje da je naš izgovor jednostavan naivan je, jer svaki je izgovor za sebe jednostavan i nema tako »teškog« izgovora koji onima koji se njime spontano služe ne bi bio najjednostavniji od svih mogućih. Tako onima koji u svom spontanom idiomu upotrebljavaju četiri naglaska, razlikuju dužine nenaglašenih samoglasnika, razlikuju **č od ć, dž od đ, ije od je** — sve ovo vrlo je lako i jednostavno, a drugima je to silno teško, rekli bismo: nesvladivo. Koliko je naš jezik »lak«, a npr. engleski »težak«, možemo opaziti onda kad Englezi uče naš jezik. Pa oni imaju dojam da je naš izgovor upravo »nemoguć«, podjednako kako se to nama čini za njihov. U vrijeme kad gotovo nitko nije učio hrvatski i kad se standardni jezik govorio samo u kazalištu, ova znanstvena, a osobito pedagoška nebriga za ortoepsku normu mogla je i proći, ali danas se taj stav ne smije dalje zadržati. Predrasuda da je izgovor zadan pravopisom, koji da je fonetski, jednako je naivna koliko i štetna jer odvraća od brige i napora za pravilnim govorom, a posljedica toga jest upravo neusporedivo niska razina govorne kulture u nas. Ponajprije, naš je pravopis samo donekle glasovni, a sve da je i potpuno, i opet bi valjalo precizno odrediti i znati kako koji grafički znak izgovoriti. To što piše **a, t, s** ili **l**, nipošto ne određuje i način njihova izgovora, jer se mogu izgovoriti na bezbroj različitih načina. Talijan, Englez ili Francuz, koji se u svom pismu služi ovim istim znakovima, pročitao bi ova slova svaki na svoj način, jer ne postoji jedan »pravi« **a, t, s** ili **l**. Koliko se samo raznih **a**-glasova govori u našim dijalektima! Neki tako misle da nemaju problema sa **č** i **ć**, jer ih — misle — dobro razlikuju, a to dokazuju time što ih u pisanju uvijek točno bilježe. Ovo je slučaj s većinom čakavaca. Međutim, razlikovati se može i ovako i onako, a u standardu može biti pravilan samo jedan način. Valja nadalje uzeti u obzir da se isti glas u različitim položajima različito i izgovara: na početku, u sredini, na kraju riječi; uz različite druge glasove glasovi dobivaju neke posebne nijanse. Pokušajte opaziti kako je različiti **v** u **vino** i **vući**, **d** u **dan** i **grad**, **n** u **naš** i **banka**, **k** u **kilo** i **kula**! To su tzv. pozicijske varijante glasa, koje ni jedan pravopis nikad sustavno ne označava, a upravo u tim varijantama razlike u raznim dijalektima i mjesnim govorima još su veće nego u samim glasovima. Uzmimo samo obezvučavanje u kajkavskom: **grat** (grad), **laf** (lav), **sat** (sad) itd; neutralizaciju razlike **m-n** na kraju riječi u čakavskom: **osan** (osam), **iman** (imam), **dan** (dam) itd; palatalizaciju **t** na kraju riječi u zagrebačkom: **sat', brat'**, itd.

Naš pravopis, rekli smo, nije ni blizu tome da bilježi i sâme glasove dosljedne govoru, a kamoli njihove varijante. Stoga ne može biti ni govora o doslovnom čitanju Razlike između pravopisnih znakova i izgovora glasova mnogo su brojnije no što se to na prvi mah čini. Prvo, te su skupine **ds** i **dš**, koje se izgovaraju **ts** i **tš** ili čak samo **s** i **š**; zatim izgovor kombinacije **io**, u kojoj se u govoru čuje i **j**; nadalje, izgovor riječi kao **adhezija, postdiplomski, jurisdikcija** itd. u kojima u govoru dolazi do jednačenja po zvučnosti, a isto vrijedi i za riječi kao **vanbračni, jedanput** itd, u kojima se u govoru ostvaruje jednačenje po mjestu izgovora (izgovara se: jedamput, vambračni). Ipak, najbrojniji su primjeri odstupanja u tzv. sandhi vezama. Pravopis tu ne bilježi ni jednačenja po zvučnosti (piše se: **s dragom, s bratom, iz kuće, kroz prozor, uz potok, k žalu, k djedu**, a izgovara se: **zdragom, zbratom, iskuće, krosprozor, uspotok, gžalu, gdjedu**), ni jednačenje po mjestu izgovora (piše se: **kroz čaršiju, iz čaše, s čovjekom**, a izgovara se: **kroščaršiju, iščaše, ščovjekom**) ni otpadanje suglasnika (piše se: **znat ćeš, dobit će** itd. a izgovara se: **znaćeš, dobiće**).

Naravno, ima i mnogo otvorenih pitanja unutar ortoepskog normiranja, čime se, s pravom, naš pravopis neće baviti. To je, primjerice, izgovor dvojnih suglasnika: **najjasniji, iz Zagreba, brat te**, izgovor jata (da li **je, ie** ili **ije** kad je jat u funkciji dugog vokala), izgovor vokalnog **r** (da li kao **rr** ili **ər**), izgovor **š** i **ž** (da li zaokružen ili nezaokružen), pa iz toga slijedi i pitanje: kakav izgovor za **č** i **dž**, a odatle i za **ć** i **đ**? Još se više problema javlja u akcentuaciji (npr. oko preskakivanja naglaska, pa u svezi s time i o mogućnosti normiranja silaznog akcenta u sredini riječi). Najviše pak nepoznatog i nejasnog ima u području intonacije, rečeničnog naglaska, pauzâ i uopće prozodije. Posao normiranja jezika i ne može biti nikada završen, a pogotovu mnogo toga preostaje za područje onoga jezika gdje je taj rad jedva i započet.

Mi se nadamo da će, zahvaljujući uočavanju ovog problema i naporima stručnjakâ, ipak svjetlo dana ugledati i ortoepija hrvatskog standardnog jezika, možda i ne tako kasno. Dotle neka se ipak ima na umu i u našim školama i drugdje gdje se njeguje pravilan jezik — da je pravopisna norma jedno, a pravilan izgovor drugo, jer je pisanje, kao što kaže Gaugenheim, »samo jedna od tehnika fiksiranja jezika, i to vrlo nesavršena tehnika koja bilježi samo neke elemente jezičnog kompleksa«. Stoga je objektivno pogrešno a pedagoški štetno pravilo: Piši kao što govoriš, a čitaj kao što je napisano. Bolje je prihvatiti drugo pravilo: Piši kao što je propisano, a govori pravilno! Ponavljam još jednom: čudno je da se mi i danas odnosimo prema svom jeziku kao prema mrtvom jeziku, jeziku knjige, koji onda svatko može po svom nahođenju govoriti kako hoće. Paradoksalno je da se narodi s visokom pismenom kulturom i sa zbilja kompliciranim pravopisom jedva i bave njime, a za uzvrat posvećuju toliko pažnje izgovoru i u znanstvenim i stručnim radovima i u pedagoškim nastojanjima. Kao plod te brige za govor oni imaju veoma razvijenu i pismenost i zavidnu kulturu govora. Nama bi i na jednom i na drugom rijetko tko mogao pozavidjeti!

Ivo Škarić

PODLISTAK S PREDUMIŠLJAJEM

GORAN ILI UMJETNIKOVO POSLANJE

Tragična smrt Goranova izmijenila je u svijesti živih pravi smisao njegove cjelokupne poetske objave, njegova djela i puta što ga je izabrao. Proročke riječi u pjesmi »Moj grob«, nadahnuti stihovi iz poeme »Jama«, gorčina i britkost socijalne prosudbe u novelama ne doimlju nas se poput mladenačkog razmetanja čak i kad ima u njima neobuzdana ushita i ljute poruge više no u djelu kojega smirenijeg prozaika, njegova vršnjaka; opravdao ih je i tumačio i djelom i životom. Razbuktan, preosjetljiv, bolestan, ne rijetko i jedak, on je svakim nervom svoga umjetničkog osjeta slutio kako je književnikovo mjesto na barikadama, kako je njegovo poslanje i riječ što je ispisuje ali i djelo kojim osmišljava napisanu riječ. **Za mene je hrvatstvo bilo otkriće**, govorio je Barcu. **Sve dotad, dok nisam shvatio seljačkog pokreta, ja nisam imao određenoga pravca. Ono, što su nam davali u školi bilo je hladno, apstraktno. Hrvatstvo je za me značilo pobunu malenih, dajući mi cilj i smisao radu.** Lako, osobito u posljednje vrijeme, dijelimo naljepnice: između strašnih riječi »šovinist« ili »unitarist« često i nema mjesta za cjelovita čovjeka i baš su zato Goranove riječi i danas nadasve poučne. Njegovo je hrvatstvo ono iz pripovijesti, hrvatstvo Jure Grešnika, Tuče, Jačice, Franine, a ne ono iz polemika, iz sukoba s Petrom Valićem, ne ono ogorčeno traženje i najmanjeg prostora u kojem bi mogao lagodnije disati. To je uostalom i potvrdio odlaskom u partizane. I smrću

No, to plemenito Goranovo hrvatstvo često se, a gotovo uvijek zlonamjerno, niječe, zamjenjuje s hrvatovanjem, pa i vrijeđa. I ne pomišljam opovrći i prisutnost hrvatovanja. Ima, i uvijek je bilo, takvih komaraca kojima je važno da zuje, pa i ubodu iz zasjede ako uzmognu hrabrosti; čeka takav pogodnu priliku da se »busa u prsa« i kad pomisli da je pravi trenutak, postat će preko noći veći katolik od pape, zazujati zlobivo i opet nestati negdje u vlažnoj noći odakle je i došao. Ostat će dojam nelagode: umjesto iskazivanja hrvatstva bit će potrebno dijeliti namjeru od zlonamjernosti, istinu od laži, ljepotu osjećaja od prazne fraze. Dugo smo slušali kako živimo u zemlji radnika, seljaka i poštene inteligencije. (A bilo je, to se podrazumijeva, i one druge.) Čini mi se kao da se sada na kušnju poštenja stavlja hrvatstvo. »Ono drugo« — to je odmah i šovinizam i neprijateljstvo i zločin. I to bi bilo u redu kad bi presuditelji bili uvijek u pravu. Goran je, i mnogi drugi, životom dokazivao plemenitost svoga poimanja hrvatstva. Pa zar da zato što neki umobolnik sa zločinačkim nagonima revolverom dokazuje strahote zabludâ stoljećima nagomilavanih, zar da zato oduzmemo ljepotu zvuku i čuvstvo osjetu, zar da uvijek sumnjamo i samo sumnjamo?

Piše Barac u spomenutom štivu (Mrak na svijetlim stazama, Republika 45, 1/2): »U isto vrijeme, kad je važio kao izrazit pristalica Mačekova pokreta, oduševljavao je svoje Gorane za borbu republikanaca u Španjolskoj, pa su neki mladići pod njegovim utjecajem i pošli u španjolski građanski rat«. Istražitelj istine u neprestanom grču da proumi svijet u kojem živi, da pronađe rješenja dostojna čovjekova nastojanja u životu. Goran je osjetom umjetnika birao pravi put. Ne želim reći da je bio nepogrešiv, da se nije koji put i zalijetao, pa vraćao i počinjao iz početka, ali i te pogreške i ta lutanja dio su njegove samosvojnosti, način da se dokaže umjetnikovo poslanje u društvu u kojem živi. Tragična smrt zaokružila je tu istinu, ostavila krvavu ranu, osmislila riječi prisutnoga književnika, ali nije izmijenila svijest o mjestu za koje se kao književnik borio i koje je kao čovjek izborio. Biti prisutan za Gorana je značilo (a to se vidi iz svakoga retka njegove književnosti) biti odgovoran i uvjeren u svoje pravo i u svoju dužnost da bude i ostane na vjetrometini. Često to zaboravljamo i često umjetnikovo poslanje dijelimo od vremena u kojem živimo i svrstavamo ga negdje po strani, kao suputnika. A mjesto je njegovo — kako nam je to Goran primjerom dokazao — na poprištu, u prvim borbenim redovima. Tada je i njegovo poslanje glasno, tada odjekuje i hrabri.

Duško Car

stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi stihovi

ADRIANA ŠKUNCA

NEKI JAKI LIŠAJI

sagnjila zemlja
sama od sebe
ali ne lakomo
i brzo
kako biva s lešinama
načimana danima
iznutra i izvana
podupirana
nekim šupljim ranama
kušana ralom
izdignuta
kako bi brazda s brazdom
prikrila početak
oboljela zemlja
ni iz čega
preobrazila se
jakim lišajima
u početku se činila voda
zatim magla
pa sjena
sivozelena mlačna mrlja
zarasla u nedogled
kada se potom vidjelo
da dosiže i stabla
više se nije dvoumilo
premda su lišaji
bili nalik gljivama
čak je nebo napuklo
otežalo pticama
ostala zvjerad
ležala je posvuda
u dugu nizu
s nogama
prema gore
gdje se nije moguće
poduprijeti

CISSA

s ruševina
ocijeđeno more
ravninu žala
ispunja pjenom
povrh
otopljen kostur vapnenca
s proplanka
bura otkida guštere
za nama
vinogradi
urezani
u maglinu podneva
kamariži dubu pijesak
lubanja
pod korijenom
potiskuje mrak

PUNTA VRTIĆA

oslabljeni valovi
motre nas
iz plitkih škrapa
more
njiše
prazne ljušture
pučina
namreškava obzor
kojim nam je krenuti
na duga putovanja
s ranama
na licu
pristajati
u tuđa sidrišta
srcem
uvijek na početku
pod rukama
oštra voda
blijesak vesla
proširen šarama
oko pramca
ljuske
spaljena neba
dubina
skvrdnuta koraljima

ZABAVA NIJE GRIJEH

»Smiješna djevojka«. Redatelj: William Wyler. U glavnim ulogama: Barbra Streisand i Omar Sharif

Pisati danas o nekakvoj glazbenoj komediji, ili kako se to kaže: »musicalu«, može ispasti veoma neozbiljno; pogotovo ako imamo na umu da je svijet oko nas postao nekako krući, napetiji i političniji. I, na kraju krajeva, ozbiljniji. Sav taj zamršeni splet politike, zločina (i to ne samo u »klasičnom« smislu), prijevarâ i očajničkih pokušaja da svi zajedno ne odletimo u zrak — urodio je i odgovarajućim tematskim zaokupljenostima u svjetskom suvremenom filmu. Granice političnosti, egzistencijalnosti i, ako hoćete, metafizičnosti toliko su se ispremiješale i prožele da više ni najzadrtiji pristaša »reda« i razgraničavanja u filmskim vrstama i rodovima nije u stanju »popu reći pop. a bobu — bob«. Nekadašnje polunaivne socijalno-psihološke filmske drame s neizbrijanim i zabrinutim junacima iz građanskih i malograđanskih sredina ustupile su mjesto dinamičnim i tjeskobnim odrazima neurotičnih, frustriranih i proganjanih pojedinaca, koji svaki trenutak »preskaču« ogradu što ih dijeli od najnevjerojatnijih, najmaštovitijih i najčudovišnijih zbivanja. Nekada je to bio Jules Verne, danas su to Armstrong i ostali. Kada je gospođa Mary Shelly izmislila doktora Frankensteina, nije ni slutila da je napisala potvrdu o rođenju doktora Barnarda. **A propos**, doktor Frankenstein nije zapravo ono čudovište iz filmova strave i užasa. nego je on izmislio i stvorio svoje čudovište. Da se ne bismo krivo razumjeli. Dakle, kako god okrenuli, svijet iz nekadašnje naivne literature polako postaje svijet krute stvarnosti. Sve se nekako obrnulo glavačke Moć anticipacije, bez obzira na svoje intelektualno ili intuitivno podrijetlo i osnove, pretvorila je suvremeni svijet u hrpu čudesa na koja smo već nekako navikli. I tzv. musical, odnosno glazbena komedija. prokušani filmski rod tridesetih godina kada je carevao proslavljeni plesačko-pjevački par Ginger Rogers i Fred Astair, tijekom godina doživio je niz promjena. Od nekadašnjeg »pravolinijskog« njihanja u ritmu swinga i pjesama koje su pričale o mjesečini, nesretnoj ili malo sretnijoj ljubavi i palmama iz Palm Beacha — nije ostalo gotovo ništa. Reskoća »big-beata« i slobodnije zamišljenih »šlagera« širom je otvorila vrata suvremenim svjetskim strujanjima. To veća je hrabrost redatelja Williama Wylera (autora veoma poznatih i kritički obojenih filmova o američkom društvu) da se upusti u nešto takvo kao što je film »Smiješna djevojka«.

Mogao bih odmah reći da su gotovo tri četvrtine toga filma prava rijetkost u svojoj vrsti. Ne samo zato što u njemu sjajno glumi, pleše. pjeva i oponaša »čudo od djevojke« Barbra (ne Barbara!) Streisand. Zapravo to i nije pravi »musical«. To je više komedija s melodramskim dijelovima (koji su i najslabiji dijelovi filma) i s točkama plesa i pjevanja. Wyler, prekaljeni redatelj iznimne inteligencije i posebne nadarenosti. nije dopustio da ga do kraja ponese prilično melodramatizirana nit priče, nego je, pogotovo u pravome dijelu. razvio niz komično-satiričnih situacija, briljantno režiranih, koje u nekom svom maglovitom i nejasnom podtekstu mogu podsjećati na stanovita rješenja i stilizacije iz »modernih«, pomalo anarhoidnih ostvarenja mlađeg naraštaja američkih redatelja. I kao kruna svega, ona velebna scena izrugivanja poznatih »Ziegfeldovih ludorija« (broadwayskih glazbenih revija s kraja dvadesetih i sredine tridesetih godina) u kojoj Barbra Streisand s ispupčenim trbuhom veoma jednostavno razbija jednu od mnogobrojnih američkih mitomanijskih sklonosti prema beskrvnom koreografskom »geometrizmu«, prema hladnoj raskoši i ujednačenoj, »serijskoj« ljepoti plesačica i plesača. To možda i nije ključna scena toga filma, ali sigurno više govori i o skrivenijim namjerama Williama Wylera.

Za razliku od Barbre Streisand, koja svoju relativnu ružnošću pretvara u apsolutnu draž i simpatičnost, Omar Sharif više djeluje kao utjelovljeni »šlagvort« te sjajne glumice, nego kao ozbiljniji partner na istoj glumačkoj razini.

Vladimir Vuković

I PRIJE PODNE NEŠTO SE ZBIVA

Navikli smo da televiziju gledamo i shvaćamo kao nešto što je samo po sebi namijenjeno za poslijepodnevnu i večernju »konzumaciju«. Gledati televiziju ujutro. izgleda nam kao nešto smiješno i nelogično. Jutarnji raspored, pa i nedjeljni. koji nije posvećen školskim emisijama — od kojih odrasli bježe kao vrag od tamjana, kao da bi im škodilo malo više znanja — svima ili barem većini televizijskih potrošača izgleda kao nešto protuprirodno. I tako. svi zajedno bagateliziramo jedan cijeli raspored što se odvija prije podne i o čemu nitko ne vodi računa osim onih kojima je namijenjen u najužem smislu. Televizijski će potrošač na večer radije gledati dva sata dosadnog rasporeda. samo zato što je to vrijeme »za gledanje«, kada on sam sebe poziva u kino bez većeg troška i »štrapaca«. Jednostavno, gledati predstavu pri danjem svjetlu (na velikom ili malom ekranu) izgleda nam kao nešto od čega se dobije hunjavica. Premda cijeli svijet već gleda televiziju i prije i poslije podne. To je zanimljivo, ali nije zdravo. Ja to i ne želim našim gledaocima. pa čak ni onima koji ne rade od šest do dva. kao većina TV-gledateljstva. Ali red je da se malo zaviri i u taj zanemareni prijepodnevni raspored. Onako. iz čiste znatiželje.

Poljoprivredna emisija – ne samo za seljake

Emisija namijenjena poljoprivrednim stručnjacima i nestručnjacima — koju. čini mi se. Televizija-Zagreb emitira svake druge nedjelje, a uređuje inž. Ružica Trauber — zanimljiva je emisija. Možda veći dio veoma uskih poljoprivrednih problema mi nestručnjaci i ne možemo shvatiti. ali stil, način i metoda prikazivanja poljoprivrednih zanimljivosti veoma su često pristupačni i nama koji smo pravi laici baš na tom području. Ne mislim da poljoprivredna grana gospodarstva i u širemu smislu javnog obavještavanja ne bi mogla naći svoje mjesto među ostalim zanimljivostima. Zašto bi mene (i kao najobičnija vijest) moralo više zanimati, recimo, to kako pingvini plešu rumbu, od slabog uroda kukruza. suše. faktičnog rasula našega sela i ostalih tužnih stvari koje samo gledamo kroz prozor vlaka ili čitamo u friziranim novinskim izvještajima. Jer, problem sela i te kako nas zanima. I baš takva kritička upozorenja o veoma opasnom stanju našega sela i naše poljoprivrede nedostaju u toj inače dobroj emisiji. Premalo je etnosociologijskih ispitivanja. studija i analiza, koje bi pravo stanje stvari pokazale onima što iz svojih ministarskih fotelja brinu navodnu brigu o našemu selu a ne mogu razlikovati žarulju od plasta sijena. Sva ta ispitivanja ne bi možda bila za ljude o kojima se radi (napokon, zašto ne!?). ali bi — naravno, ako se zaodjenu u pravi žurnalistički oblik — mogla stati uz bok ostalim vijestima i obavijestima. Misleći stalno na konkretnu emisiju (od nedjelje, 5. rujna) koja je i povod ovom malom izletu u jednu zapostavljenu temu. držim da bi spomenuta poljoprivredna emisija Zagrebačke televizije morala u svom većemu dijelu i nadalje ostati praktična i savjetodavna. ali jedan bi dio trebalo posvetiti i kritičkom mišljenju, o selu, za selo i za sve nas koji ništa ne znamo i ne razumijemo. A željeli bismo i znati i razumjeti. Valja razmisliti.

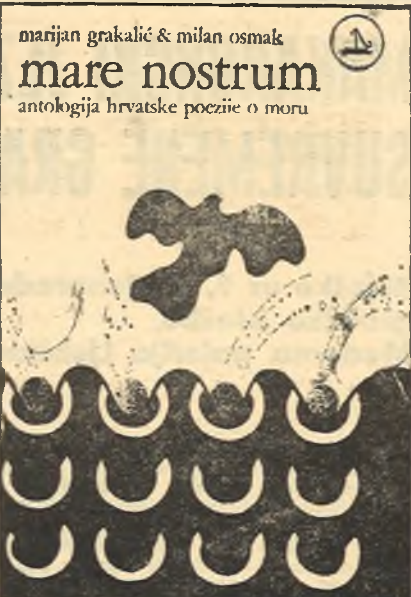
Film, teatar i ostale grozote

Najprije. ne razumijem zašto bi činjenica da Jean Sorel ne poznaje ili ne želi poznavati Ljubišu Samardžića bila tako presudna za hrvatsku kulturnu javnost, pa se o tome mora snimiti reportaža! Ili, a to je već svojevrsni mazohizam, što naša radnička klasa ima od toga ako joj Ljubiša Samardžić (ili bilo tko drugi od glumaca) »šapne« koliko novaca dobiva za jednu ulogu? Ili, zašto Mani Gotovac i Saša Zalepugin nisu svoj izvještaj iz Dubrovnika ilustrirali i scenama iz Kušanova komada »Svrha od slobode«, tako da i mi vidimo nešto od predstave o kojoj se dosta govorilo? Ili, čemu poludebilna »modna fantazija« s nesretnim Ibricom Jusićem? Tko to plaća? Da nije bilo korektnog i dosta zanimljivog priloga o redatelju Bogdanu Žižicu, cijela emisija ne bi vrijedila ni prebijene pare.

Vladimir Vuković

BRODOLOM JEDNE »MORSKE« ANTOLOGIJE

Marijan Grakalić & Milan Osmak: MARE NOSTRUM, antologija hrvatske poezije o moru, Nakladni zavod »Znanje«, Zagreb 1971. Urednik: Zlatko Crnković Likovna oprema: Boris Dogan

Broditi vodama poezije sasvim je nešto drugo do listanja poezije, već s razloga što je brodarenje jednostavno vožnja brodom po vodama i morima, a listanje površan odnos prema pisanoj riječi u bilo kojem obliku. No, kako je jedan od autora vičan brodarenju po oceanima. a drugi listanju poezije. sudeći bar po sebi uvrštenoj pjesmi, to ova simbioza nije slučajna, pa ni moja opaska zlonamjerna jer odgovara pravom stanju stvari: antologiju sastaviše jedan »pjesnik« i jedan »pomorac«, dakle i brodareći i listajući, držeći to za jedini pravovaljani metodološki postupak.

Pa ipak. njih su dvojica, kako oni drže, ispravili propust hrvatske kulture »što tijekom proteklih godina, od oslobođenja do danas, već nije tiskana ovakva antologija«, a pisac predgovara kavalirski spominje i »vjeruje da je inicijativa bilo. ali kako je to u nas već uobičajeno. nisu naišle na dovoljno razumijevanja«. A sad. oni su nakon »tijeka proteklih godina« naišli na razumijevanje, pa je. eto. hrvatska kultura obogaćena još jednom antologijom, štoviše, antologijom poezije o moru.

Dakle, knjigu kao takvu treba pozdraviti. ali — odmah se ograđujem! — više kao ideju nego njenu realizaciju. Bez obzira na sve njene propuste, nedosljednosti i površnosti, autori su nam ipak dali pozamašnu knjigu stihova, ako ne baš uvijek o moru, onda bar stihova u kojima se more spominje. Nadalje, autorima treba odati priznanje da su se uopće uhvatili u koštac s takvom »morskom« temom koja bi svojom plimom odnijela, vjerujem. i daleko snažnije i »opremljenije« brodove neto što je to ovaj put bila krhka sandolina s veslačima Grakalić & Osmak.

Kao prvo, Grakalić & Osmak nasukali su svoju sandolinu na dvije hridi: željom da u antologiju uđe što više pjesnika — uvrštavajući tako pjesnike, a ne njihove pjesme — izbjegli su proždrljivim ustima Scile. ali su ih zato dočekale ništa nježnije ralje Haribde — uvrštavajući pjesme u kojima je more spomenuto tek kao pjesnička figura — ili se pak pjesnik poslužio simbolom mora kao eksplikacijom svojih sasvim »kopnenih« preokupacija, što. dakako. nikako ne možemo zvati »poezijom o moru«. Drastičan je primjer Šimićeva pjesma »Ljubav« (istina-bog. oduvijek antologijska pjesma) čiji su zadnji stihova (Kroz noć /kose moje drage duboko šumore/ kao more) bili autorima dovoljni da je uvrste u antologiju hrvatske poezije **o moru.** Ili. Krležina »Krčma u luci«, pjesma što će je svaki gimnazijalac interpretirati i doživjeti kao brodolom ljudskih sudbina, a nikako kao ambijentiranu, »morsku« pjesmu.

Tragikomičan kuriozum jest i ulomak iz »Judite« u kojem se izrijekom spominje »Črljeno more« i biblijska epizoda koja ni s Jadranom ni s Hrvatima nikakve sveze nema, pa se s pravom pitamo. između ostaloga, znaju li autori elemente zemljopisa? Ispada da je »kriva« veličina Marulićeva, koju ni jedna tematski koncipirana antologija ne može mimoići.

Svaka antologija nastaje iz potrebe ponovnog revaloriziranja, vrijednosti baštine i novog, korigiranog odnosa prema njoj. opterećenog trenutnom vizijom svijeta, ali i rezultatima literarno-historijskih istraživanja u trenutku njezinoga objavljivanja. Grakalić & Osmak o tome nisu vodili računa. Štoviše, zanemarili su današnja dostignuća i rezultate hrvatske književne historije, svrstavajući Šenou, Harambašića i Kranjčevića medu »stare i starije«, pjesnike, a da bi u slučaju Mede Pucića izvršili pravi faktografski zločin. Naime. njih su dvojica uz ime Mede Pućića »seriozno« prepisali iz Enciklopedije Jugoslavije i datume njegova rođenja i smrti (1458. ili 1461. do 1522.) i njegovu »karakteristiku«: »Pjesme odaju humanistički naobraženog pisca koji se elegancijom latinskog izraza katkad približava svojim klasičnim rimskim uzorima.« Razumije se, to su podaci o zaista »značajnom dubrovačkom latinisti« Karlu Puciću, **a ne** o Medi Puciću koji se rodio 360 godina poslije svog prezimenjaka i nije se odlikovao latinizmom, nego »slovinstvom« (kao takav bio je neko vrijeme odgajatelj mladome knezu Milanu Obrenoviću). Sumnjam da bi i jedan ozbiljan gimnazijski profesor oprostio takvu pogrešku svojim učenicima: jer čak i oni koji nikada nisu čuli ni za Karla ni za Niku ni za Medu Pucića, morali bi bar instiktivno osjetiti da pjesnik »Cvijete« nema što tražiti u »Zlatnoj baštini«, stranicama gdje su smješteni najstariji naši pjesnici. Kao što čovjek ne treba biti stručnjak za pomorstvo pa da mu se učini čudnim ako bi mu netko htio podvaliti parni brod za galiju!

Inzistirajući na nekonvencionalnosti i neobveznosti, autori su, stvarajući bilješke-natuknice (ne znam uopće kako to nazvati) o svakom od 139 uvrštenih pjesnika, zapali u neoprostivu površnost. Većina tih natuknica mogle bi konkurirati kakvoj antologiji nonsens-humora, kao npr. ova o Zvonimiru Majdaku: »Diplomirao jugoslavenske književnosti, pa sada kao 'ukleti tip na zelenoj livadi' stvara da bi i on ostao zabilježen u toj ilteraturi (Zrinjska, 1938). 'Kužiš stari moj' — to mu i uspijeva.« No, ako smo se zbog ovoga nasmijali (ili zacrvenili), natuknia o Maruliću morala bi nas već zabrinuti: »Najveći hrvatski pjesnik svoga doba (Split, 1450—1524). Sputan odgojem i životom **na periferiji evropske civilizacije** (istakao F. M.), uspio je postići visok pjesnički domet **unatoč tome što je uvijek bio vezan za rodno tlo** (istakao F. M.). Da su Grakalić & Osmak zavirili u bilo koji priručnik, vidjeli bi da su Marulićeva djela prevedena, ili izdavana ponovno, koju godinu nakon prvog izdanja, ili da je »De institutione bene vivendi ...« bilo prevođeno još gotovo dva stoljeća nakon pjesnikove smrti, sveukupno dvadeset jedan put. Mislim da bi nakon toga sumnjali da je Marulić djelovao »na periferiji evropske civilizacije« i da je njegovom pjesničkom geniju u evropskoj afirmaciji štetila »veznost za rodno tlo«. I još nešto, ali bez komentara:

Dnevno izdanje »Vjesnika« srijedom već otprilike godinu i pol dana redovito donosi u rubrici »Tako je govorilo more« pjesme — moram reći — u nepretencioznom izboru Marka Grčića. Većina tih pjesama koje smo mogli čitati u »Vjesniku« našle su se u knjizi »Mare nostrum«, u kojoj Marko Grčić nije spomenut niti inicijalima.

»More melje i mrvi. Pred njegovom veličinom, snagom i veličanstvenošću sve sićušnosti i prolaznosti od vajkada drhte u vlastitoj ništavnosti« — piše u predgovoru knjizi jedan od autora, prejudiciravši tako nehotice vlastitu »sićušnost«, »prolaznost« i »ništavnost« spram ideje kojoj Grakalić & Osmak dorasli nisu. Doslovce, njih je more »samljelo« i »smrvilo« već prije prvog zaveslaja.

I na kraju, misleći o knjizi MARE NOSTRUM ne mogu se osloboditi duhovito ispaljenog anagrama jednog od uvrštenih pjesnika — MARE **MONSTRUM.**

Franjo Marinković

MAKARONSKI JEZIK SUVREMENE GRAFIKE

Bilješke uz 9. međunarodnu grafičku izložbu, Moderna galerija Ljubljana

Prikazujući pred jedno desetljeće u uglednom međunarodnom likovnom časopisu »Quadrum« ljubljansku bijenalnu grafičku izložbu (tada po četvrti put postavljenu), francuski kritičar Jean Leymarie pohvalio je organizatora zbog »održavanja zanatske tradicije u našem sve više mehaniziranom društvu i zbog odbijanja hibridnih otisaka što ne potječu izravno od umjetnikove ruke«. Međutim, u knjizi **Modern prints**, tiskanoj prošle godine u Londonu, Pat Gilmour odaje povijesno priznanje Ljubljanskom bijenalu što je, kratko vrijeme nakon toga, praktički odstupio od teško održive koncepcije »originalnog« grafičkog lista.

Sasvim nam je razumljivo da se ovakva izložba, vođena ambicijom svjedočenja, praćenja i poticanja grafičke djelatnosti u čitavom svijetu, nije mogla zatvoriti pred brojnim tehničkim inovacijama. Često su i organizatori i kritika upravo u njima naslućivali i nove razvojne pravce grafičkog izražavanja ili barem zanimljive »granične« slučajeve koje je također trebalo registrirati zbog potpunosti panorame i objektivnosti uvida. Ali nije slučajno ni da se baš u povodu ove najnovije izložbe prisjećamo nekoć čvršćih tehničkih i zanatskih određenja.

Tehnološka »eksplozija«, naime — vidljiva u velikom broju eksponata — razbila je ovoga puta još neke od preostalih specifičnosti grafičkih disciplina. Zapitamo li se sasvim jednostavno: što je grafika, moći ćemo na temelju recentnih iskustava jedva aproksimativno odgovoriti, svjesni da gotovo sva tradicionalna konstitutivna svojstva mogu biti mimoiđena. U mnogo slučajeva, na primjer, ploča ne pokazuje nikakve tragove izravne (ručne) izvedbe; podloge odveć kapriciozno variraju ne samo u dimenzijama i formatima (sve do uskih svitaka papira) nego i po upotrijebljenim materijalima (od tkanina do pleksi-stakla), a zapletene kombinacije s uračunatim udjelom slučaja i s čestom naknadnom doradom ne omogućuju uopće ponovljivost, umnoživost predloška, što je pak bitan i nuždan atribut grafike kao takve.

Ne poričemo pri tom stanovitu izražajnu snagu što se upravo ovakvim »slobodama« katkad znade izmamiti, ali dokinu li se, predvidljivim slijedom, sve karakteristike izdvojenog, posebnog grafičkog područja, dolazi u pitanje i motivacija ove i svih njoj sličnih izložbi. Nije li, osim toga, težnja prema miješanim oblicima (prema **više ne** grafici ali **još ne** reljefu ili slici) tek ponavljanje (ili čak primjena) tipičnog razvojnog luka drugih likovnih vrsta. Bilo kako bilo, interdisciplinarno »istraživanje« trebalo je nagristi autonomiju lijepih vještina i zaoštriti pitanje stvaralačke preobrazbe.

Usporedimo li ovu izložbu kao cjelinu s prethodnom, održanom pred dvije godine, nećemo naći oštru cenzuru među njima niti neka sasvim nova traženja. Štoviše, Zoran Kržišnik, tajnik izložbe, u predgovoru tvrdi da ovogodišnja manifestacija predstavlja stanovito smirenje i razradu preklani naznačenih i pokretnih »mladenačkih« tendencija. Ta tvrdnja jedan je od prihvatljivih eufemizama za očigledno zatvaranje civilizacijskog kruga i nemogućnost daljnjeg sezonskog obnavljanja likovnog esperanta. Ako smo na 8. ljubljanskoj grafičkoj izložbi kao najkarakterističnije mogli zapaziti narativnost, eksplicitnost i pokušaj političkog profiliranja većeg broja izložaka — a na morfološkoj baštini pripitomljenoga pop-arta (prikaz u »Telegramu« od 1. VIII. 1969.) — i ove ćemo godine prepoznati narativnost i eksplicitnost likovnog govora kao dominantno usmjerenje, ali sa smanjenom udarnom žestinom (i s još razblaženijom pop-artističkom potkom). Kao naličje visokih programatskih zahtjeva sve više nam se ukazuje puki tehnološki ekshibicionizam.

EDO MURTIĆ: KOMPOZICIJA I., 1970, LINOREZ U BOJI

Činjenica bez presedana jest da se, razmjerno lako, **sve može otisnuti**. Postupcima fotografskog prenošenja ili čak izravnog otiskivanja, »životni podaci« mogu po volji biti dozirani na grafičkim listovima, dok litografski ili serigrafijski nanesene boje osiguravaju zvučnu čistoću površine. Stvar je same kombinatorike — koja i ne pretpostavlja bogzna kakvu empiriju — da se pronađu i iznude što efektniji srazovi naturalističkih rečenica (odnosno fotografski fiksiranih elemenata prizora) sa stiliziranim, retoričkim sintagmama (to jest osjetljivo obrađenim plohama). Stilski dakle pluralizam, evidentan u cjelini izložbe, ušao je i u pojedine grafike, govoreći — kad već ništa drugo, ništa samostalnije i određenije — kako je slojevit i kompleksan ovaj naš »trenutak sadašnjosti«.

Eklekticizam i manirizam suvremenih grafičara posvaja neuobičajeno brzo i široko: od enformela do op-arta u jednom mahu. Stoga nije rijetkost da na istoj površini nađemo ne samo sasvim raznorodne elemente nego i svjesno diferencirane postupke različita ishodišta, različite sintakse. Tipični su slučajevi kad je preko rasprostrta predmeta prebačena iluzionistička prostorna rešetka; kad je, isto tako, mrlja uhvaćena u mrežište nekog koordinatnog sustava, ili pak kad su slova ili brojevi položeni po obojenim trakama da bi barem oni svjedočili konceptualnu intervenciju autora. Osim kod evidentnih nesporazuma, lagana podrugljivost i samoironija uobičajeni je predznak tih postupaka: vještina **ni za što** preobraća se tako u razumljivije, neobvezatnije, gotovo kolokvijalno čavrljanje, upućujući gledaoca na stvari neposredne okoline, već nesumnjivo asimilira i poznate, doprinose tako, ako ništa drugo, širenju stanovite likovne pismenosti. Nameće nam se paralela s takozvanim »makaronskim« pjesništvom, pjesništvom što je u svoje stihove utkivalo čitave pasuse pisane na drugom jeziku (najčešće latinskom), parodirajući istodobno uzvišenost (ili pak prizemnu intonaciju) drukčijeg načina kazivanja. To se pjesništvo — važno je napomenuti — osobito razvijalo u trenucima iscrpljivanja određenih stilskih formacija, kada se (da bi se moglo ostati u istom tematskom krugu) drugi — bliski, slični, poznati — jezik ukazivao kao jedini akumulator nepotrošenih izraza i značenja.

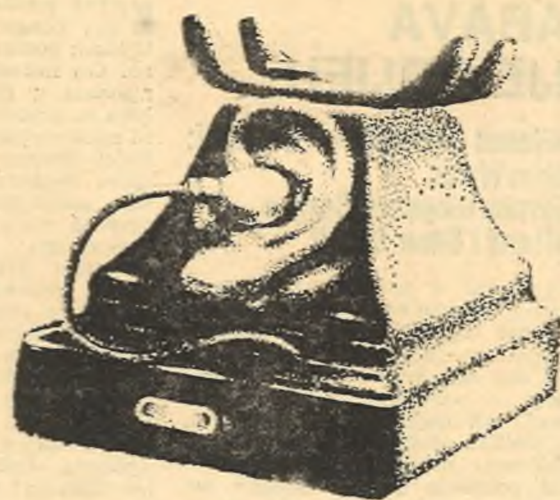

PAVEL NEŠLEHA: POVIJEST RUKE V.

* * *

Kompetentni i autoritativni izbor ljubljanske izložbe nije se, naravno, mogao zaustaviti samo na problemskim najzanimljivijim i najprovokativnijim djelima. Načelo koegzistencije potvrđuje golem broj od preko tisuću izložaka najrazličitijih tradicija i razvojnih slojeva. Nesumnjivo najsnažniju opoziciju prevladavajućoj tendenciji predstavljaju djela čistih vizualnih struktura (povremeno oplođena i jezgrovitim plastičkim tvrdnjama minimal-arta), zastupljena u brojnim nacionalnim selekcijama diljem svijeta. U srednjoevropskom kulturnom krugu zamjetljiva je još uvijek relativno snažna ekspresionistička predaja. Predstavnici Sovjetskog Saveza oslobađaju se pomalo svoje krute, »simboličke« grafičke stilizacije, u najrazličitijim smjerovima sve do nadrealizma i neke prvotne apstrakcije. Američka i engleska sekcija, premda zanimljive i nadasve poticajne, ne dostižu ono prevratno značenje što su ga imale na prethodnim bijenalima, jer su Japanci — univerzalni majstori asimiliranja i prefabriciranja — iskočili u prvi plan kao pravi i autentični protagonisti sadašnje stilsko-povijesne konstelacije. Premda apostrofirani glavnom nagradom — Velikom premijom — oni ne daju nikakva remek-djela, nego paradoksalno uvjerljiv izbor dilema i parafraza, od vlastite klasike do Rauschenberga, Warhola i Vasarelyja. Jugoslavenska selekcija, u kojoj brojčano daleko prevladavaju domaći, slovenski grafičari, bez svake je sumnje među najzanimljivijima. Izboru hrvatske grafike, međutim — mjerimo li proklamiranim kriterijima vrijednosti ili pak novosti — nedostaje nekoliko nezaobilaznih pojava.

Tonko Maroević

MILIVOJ SLAVIČEK?

Vratih se iz Poljske prije nekoliko dana. Bio sam ondje devet mjeseci kao stipendist poljskog Ministarstva kulture i umjetnosti. Osim u Warszawi, boravio sam u Krakowu, Wroclawu, Poznanju, Toruńu, Gdańsku, Koszalinu i drugdje. Stekao sam među poljskim pjesnicima i piscima mnogo novih prijatelja. Da, bio sam primljen s mnogo susretljivosti i prisnosti. Posjetio sam i najznačajnije poljske izdavače. Donio sam u Zagreb i mnogo poljskih knjiga. Vi znate, pripremam antologiju suvremene poljske poezije (1939–1969). Ukratko: vjerujem da se tradicionalne veze i suradnje što postoje već više stoljeća između hrvatskog i poljskog kulturnog i književnog kruga mogu ovakvim susretima još više produbiti. Imao sam razgovora na Radio-Warszawi, na poljskoj televiziji, govorio sam o hrvatsko-poljskim kulturnim vezama o suvremenom hrvatskom i jugoslavenskom pjesništvu i o svojoj antologiji, govorio sam zatim sa studentima i profesorima i suradnicima Slavističkog odjela Poljske akademije nauka. Nosim nezaboravna sjećanja! Kažem Poljskoj: do viđenja!

SREĆKO DIANA?

Upravo kompletiram knjigu soneta koju mislim ponuditi nekom od zagrebačkih nakladnika. U današnjem pjesništvu sve su rjeđa obraćanja sonetnoj formi koju ja njegujem. Moji soneti imaju jednu sasvim modernu građu. O njihovoj vrijednosti ne bih želio ništa reći osim da ja u njih vjerujem. Knjigu bih želio opremiti nečijim dobrim crtežima.

NIKOLA VONČINA?

Za početak sezone »Zagrebačkog kazališta mladih«, nadam se, izići ćemo s premijerom »Romea i Gulietta« u prijevodu akademika JOSIPA TORBARINE. Svaki prijevod Shakespearea prvorazredan je kulturni događaj svakog naroda, a sam komad primjeren je našem kazalištu. Naslovne uloge tumačit će kao gost, TONI LAURENČIĆ, sin velikog preminulog hrvatskog glumca Joze Laurenčića i TANJA KNEZIĆ. Dakako, opet nam je u pitanju izvedbeni prostor, ali postoje izgledi da predstavu damo u jednom nesvakidašnjem ambijentu, što bi odgovarao redateljskoj koncepciji PETRA SELEMA. Usporedo pripremamo komad za djecu, u prijevodu i režiji VLADIMIRA GERICA, »Tri trbonje« JURJA OLJEŠE, jednog od najistaknutijih književnika SSSR-a, poznatog kao pobornika umjetničke osobnosti i slobode stvaralaštva u teškim 30-tim godinama.

IVAN RAOS?

Za koji dan dovršavam roman »Prosjaci & sinovi« i predajem ga nakladniku Nakladnom zavodu Matice hrvatske. Po tom romanu krajem godine započinje snimanje tv-serije (RTV-Zagreb), upravo nekako kad očekujem i sam izlazak knjige. »Prosjaci & sinovi« romansijerski je povijesni presijek kroz Imotsku krajinu unatrag stotinu i nešto godina s čestom retrospektivom i u ranija razdoblja, sve do kralja Zvonimira. To je u stvari roman o privređivanju u Imotskoj krajini; od hajduka koji su s puškama na ramenima privređivali za goli život, sve do 1717. kad ih je uništila Venecija pa su kasnije svoje puške zamijenili torbama o ramenu, a svoje hajdučke staze prosjačkima. Njihovi sinovi postaju »galantari«, s vrećama o ramenu, putnici, sitni trgovčići.

IVAN SLAMNIG?

Za otprilike mjesec dana završit ću s knjigom »Pregled svjetske književnosti zapadnoga kruga« koju će izdati Školska knjiga. Kada? Ne znam, to ovisi o izdavaču. Knjiga obuhvaća razdoblje od srednjeg vijeka do 60-tih godina našeg stoljeća. Za suradnike uzeo sam ALEKSANDRA FLAKERA (ruska književnost) i svoga brata SVEVLADA (francuski realizam). Inače, dosta radim. Pripremam izbor pjesama kojeg sam ponudio »Znanju«; do kraja godine završavam s jednom radio-dramom, a ujedno pripremam i kraći roman kojeg bih dovršio na proljeće.

VLADIMIR RUŽDJAK?

S Hamburškom operom od 21. do 25. rujna gostujem u Nizozemskoj u »Čarobnoj fruli«. Nakon toga se vraćam u Hamburg i počinjem s pokusima za svjetsku praizvedbu opere »Ashmedai« izraelskog skladatelja **Jozefa Tala**, u kojoj pjevam glavnu ulogu.

POKUŠALI STE UTJECATI NA MLADI NARAŠTAJ . . . ?

IVAN KUŠAN: Priznajem i kajem se . . .

Tada sam još naivno mislio da me budna javnost ne može raskrinkati ako se služim ezopovskim šiframa

Priznajte: kad ste se počeli baviti tom rabotom?

Počeo sam pisati za vrijeme okupacije. Moj prvi roman, napisan 1943. nije nikada objavljen. Zvao se ŽIVOT DVOJICE DJEČAKA U LAVLJOJ GUDURI i opisivao je krvave ratne sukobe na Divljem zapadu.

Na kojim pozicijama ste dočekali dan Oslobođenja?

U trećoj klupi Ia razreda III muške, kraj prozora. Imao sam 33 kilograma sve do ljeta 1947. Onda je krenulo, mislim: s kilogramima.

Tko je najodgovorniji što ste pošli ovakvim putom?

Moj otac. Nije mu bilo dosta što je sâm pisac, nego je i mene zatrpavao knjigama, učio me ruski. Majka je htjela da učim njemački. Tek se poslije vidjelo tko je imao pravo.

Je li istina da je vaše podrijetlo monarhističko?

Na žalost, istina je. Dinastija Kušanā je prije tisuću i pet stotina godina vladala Indijom i današnjim Afganistanom. Poslije smo došli u Sremske Karlovce, ali mi Mihiz jednom reče da ondje nije bilo katolika, pa sad više ne znam.

Koliko škola imate?

Imam tri škole: osnovnu, gimnaziju i Akademiju likovnih umjetnosti. Ne znam gdje sam završio školu za pisca. U vojsci su me kratko zvali: »umetnik«, ali sam poslije dobio upalu zglobova.

Zašto ste napustili svoje osnovno zanimanje kad vas je zajednica školovala za slikara?

Dok sam ja farbao platna, drugi su počeli farbati mene. Boje su onda još bile skupe i nisam se mogao braniti samo kistom. Otkrio sam da je riječ bolja obrana. Svemu je kriv odgoj. Kajem se.

Koliko jezika govorite?

Engleski, francuski i ruski. Natucam još talijanski, njemački i hrvatski, ali s ovim posljednjim nije lako, neprestano ga mijenjaju.

Budite opširniji u svojim odgovorima! Jeste li osuđivani?

Nisam, bar ne u užem smislu. Jednom su me optužili — ali tome je davno — za šverc automobilima. Kupio sam, naime, za svoj honorar, od prvog romana koji je izišao u inozemstvu, polovan automobil. Platio sam globu i izgubio namještenje, naime: dao ostavku. Časopis »**Književnik**« je u isto vrijeme prestao izlaziti pošto u njemu nas desetorica bijasmo potpisali nekakvu smiješnu rezoluciju (Slobodan Novak, Ivan Slaming, Vlado Gotovac, i drugi, sve neki takvi ljudi). Svaka veza između dva događaja je, naravno, slučajna. Kako neko vrijeme nisam mogao objavljivati, zapravo sam bio osuđen, mislim: na pisanje. Tako sam i počeo . . .

Budite kraći! Izdajte svog najboljeg prijatelja.

Pitanje sam razumio. Moj najbolji prijatelj je Zlatko Crnković, ne, ne glumac, nego prevodilac. Za njegovu sudbinu smatram se također odgovornim. Moja obitelj i ja već od djetinjstva smo ga trovali knjigama, pa je sad postao naš najugledniji profesionalni književni prevodilac. Kajem se i zbog njega. imao je perspektiva.

Izbjegavate odgovor. Poznato je vaše prijateljstvo s ozlogašenim Antunom Šoljanom.

Tonka se odričem. On je zločesti dečko koji je već kao mali imao nastrane ideje. naime: piskarao je i prevodio čudne pjesnike dok sam ja još mirno kod prof. Filakovca crtao bizone u zoološkom vrtu. Od njega sam učio kako se govori ono što se misli, a znate kamo to vodi . . . Kajem se zbog tog prijateljstva.

Kad ste pristupili tim krugovima?

Časopis »**Krugovi**« bio je autsajder u našoj bogatoj kulturi pedesetih godina, a ja, kao slikar i vanjski suradnik, tek autsajder autsajdera . . .

Ne pretvarajte se da niste razumjeli pitanje, vi dobro znate o kakvim krugovima je riječ! Priznajte: za koje ste službe radili, osobito strane?

Razumio sam pitanje. Priznajem da sam radio za anglo-američku službu T.S.E. (Eliota, naime, svojataju i Englezi i Amerikanci), za rusku službu F.M.D. (zbog ostavštine Dostojevskoga čak sam putovao u SSSR), a od domaćih, u ono vrijeme, najviše za A.G.M. (mi u gimnaziji nismo gotovo uopće spominjali Matoša).

I tu ste svoju aktivnost nastavili do današnjih dana?

Priznajem i kajem se. Prevodio sam pisce. na primjer, koji su se, na ovaj ili onaj način, ogriješili o društveni moral. Dosta je da spomenem samo H. Millera i A. Solženicina.

Svojim romanima za djecu, koji su stekli popularnost u zemlji i izvan nje, pokušali ste utjecati na mladi naraštaj. Priznajete li svoju krivicu i na tom području?

Priznajem. Danas sam svjestan koliko je poguban utjecaj knjiga koje se čitaju. za razliku od onih drugih, pravih. koje nitko ne čita. Ali sam za ovaj dio svoje aktivnosti već kažnjavan. U početku su budni moje knjige za djecu smatrali nepedagoškima, a danas su one ušle u obaveznu školsku lektiru, pa sve češće srećem mlade ljude koji mi kažu kako su u školi »morali« čitati moje knjige. Ne znam ima li teže kazne za pisca.

Kako možete objasniti svoje izlete u zoologiju?

Nisam razumio pitanje. Mislite li one bizone koje sam u . . .

Vi ste odlično razumjeli pitanje! Riječ je o vašoj tobože satiričkoj noveli MOJ PRIJATELJ PET u kojoj tobože govorite o sudbini miševa i štakora.

Ah. da, to spada u onaj kratki period moje suradnje s grčkom službom preko gospodina Ezopa. Tada sam još naivno mislio da me budna javnost ne može raskrinkati ako se služim ezopovskim šiframa. Na žalost, brojna tumačenja mojih prozirnih šifri premašila su sva moja očekivanja. Ne samo što su razotkrivene sve političke aluzije teksta, nego je otkriveno da se moja pripovijest odnosi na toliko osoba da bi mi pozavidio i Tolstoj, koji ni u četiri sveska RATA i MIRA nije uspio ubaciti toliko povijesnih ličnosti koliko sam ih ja, i ne znajući, uključio u svoju pričicu. (Jedan dobronamjerni prijatelj, koji mi je revno prenosio sva tumačenja i dešifriranja mog teksta, kojim su se bavili moji neprijatelji, na kraju mi je rekao. crven u licu, da mu je jedino žao što sam i njega umočio!) Inače danas MOJ PRIJATELJ PET ulazi u sve antologije. pa su me i tu . . .

Iako ste svjesni svoje prethodne aktivnosti, vi ste se, poslije zoologije, usudili baviti i građevinom i prošle godine ste, bez nadležne građevinske dozvole. neodgovorno izgradili TORANJ. Priznajete li?

Djelomično priznajem. Ali napominjem da sam sve dozvole pokupio naknadno. Ne samo što mi ih je dala šira. neodgovorna publika, u čije kompetencije možemo sumnjati. nego

Sumnjiv do te mjere da čak sumnja i u samog sebe , opasan po društvo, a subotom za vreme vikenda po njegovu blizu i dalnju okolinu.

Dok bi drugi svjesni gradjani voljeli umrijet za domovinu Kušan tvrdi da bi volio živjeti ju domovinu. Ispitati porijeklo njegove imo jer je sagradio čitav jedan toranj dok dr dgani jedva uspiju sagraditi vilu. Iz nje ~~gradjani jedva uspiju sagraditi vilu~~ pr vidi da sumnja u profil društva.

sam ih dobio i od svih vrsta tiska. od žutog do crvenog. Sad se pitam. ako dopuštate, može li se aktualnom satirom smatrati građevina čijoj izgradnji svi aplaudiraju? Netko je tu pogriješio, ili Byron, ili Engleska.

Opominjem vas da budete jasniji! Vaša rabota ovoga ljeta poprimila je nove provokativne oblike. Priznajte: kome ste iz Dubrovnika slali S.O.S. signale?

S.O.S.? Znači da je već poznato i treće značenje naslova moje predstave SVRHA OD SLOBODE? Onda zbilja više nema smisla ništa tajiti . . . Da, priznajem: htio sam izazvati skandal.

U tome ste, čini se, uspjeli! Registriran je aplauz kakav se dvadeset godina nije čuo na Ljetnim igrama u Dubrovniku. Priznajete li da ste, uvlačeći druga Ionesca u svoju igru, pokušali skandal prenijeti i na međunarodni plan?

Priznajem i kajem se. Ionesco je bio upozoren od nadležnih da ne dolazi na skandaloznu predstavu i došao je na vlastitu odgovornost. Uostalom, nigdje nije zabilježeno da je gledao S.O.S., niti što je rekao, pa se nadam da je tako bar taj incident zataškan. Njegovom će se odgovornošću zacijelo pozabaviti le deuxième bureau.

Jeste li svjesni da je nadležna Uprava zajedno s dobronamjernim pojedincima pokušala vašu ekipu i vas u više mahova i na više načina spasiti od posljedica skandala?

Da, sad sam svjestan. ali sam tada još bio zaslijepljen. Zbilja su učinili mnogo: preselili su predstavu iz Gradske luke na skučeni prostor Bunićeve poljane. iz »objektivnih razloga«, nagovorili su me da izmijenim najskandaloznije dijelove teksta; prijateljski su porazgovorili s nama o mogućnosti da se predstava skine na dan premijere; skinuli su treću predviđenu predstavu; pedagoški su djelovali na ansambl, koji je već počeo umišljati sebi da je **Old Vic**, proglasivši ga diletantskim; pokušali su skinuti konferenciju za tisak; zamjeravali pojedinim kritičarima što pišu odviše povoljno o predstavi (jedan reče da u životu nije doživio da ga uprava kazališta prekorava zbog pozitivne kritike o predstavi istog kazališta!); stvorili takvu umilnu atmosferu oko predstave da očito ni kulturnim stručnjacima na Televiziji nije bilo jasno da li je predstava uopće odigrana, pa su za svaki slučaj sve snimljene priloge o SVRSI pobacali iz emisija; ostavili javnost, zaslijepljenu publiku i cijelu diletantsku ekipu u neizvjesnosti da li će se predstava igrati i iduće godine . . .

Dobro, dobro, o tome mi imamo svoje podatke. Mnogi od onih koji nisu predstavu vidjeli znaju mnogo bolje od vas što se ondje zapravo odigravalo, imamo mi svoje kanale. Nego, vaša rabota, kako i sami priznajete, obuhvaća više područja djelatnosti: pisali ste propovijetke, romane, knjige za djecu, kritike, feljtone, radio-drame, TV-drame i serije, satiru, kazališne komade, slikovnice, filmske scenarije, ostavke, eseje, polemike, slikali ste, ilustrirali svoje knjige za djecu, radili plakate, tekstove za songove, prevodili s više jezika, sudjelovali u prijevodima na strane jezike, bili prevođeni na tri kontinenta, radili kao urednik na Radio-televiziji, u novinama, na filmu, izdavačkom poduzeću, sastavljali antologije, sudjelovali u žirijima, držali predavanja, obilazili škole i navijali za »Građanski« i »Dinamo«; Možete li u svojoj djelatnosti navesti bar jednu olakotnu okolnost?

Mislim da mogu. Već u svom prvom romanu, s Divljeg Zapada, koji sam pisao s deset godina, zalagao sam se za potpunu ravnopravnost Indijanaca i bijelaca.

U slijedećem broju:

NA PRESLUŠAVANJU

GEORGIJ PARO

OBLJETNICA

Pedagoško-književni zbor – opet hrvatski!

U povodu 100. obljetnice hrvatskog Pedagoško-književnog zbora

Školsko-pedagoški život u Hrvatskoj, kao sastavni i aktivno djelujući dio hrvatske stvarnosti, nudi svojom prošlošću niz tema, koje je vrijedno obrađivati (sa stajališta znatiželje suvremenog čitateljstva). U prošlom stoljeću, kad je naše probuđeno nacionalno biće stremilo afirmaciji i razvoju na svim područjima vlastite opstojnosti, to stremljenje je došlo do punog izražaja i na školsko-pedagoškom području života i rada. Teški su bili okovi habsburške monarhije, koja je — među potlačenim narodima u svom državnom sklopu — sputavala i hrvatsko nacionalno biće politikom odnarodnjavanja, policijskom stegom, onemogućavanjem gospodarskog prosperiteta i drugim vidovima tlačenja. Naši otpori — bili su mukotrpna borba, koja je stalno trošila ponajbolje snage, ali koja je ipak postepeno donosila i rezultate u obrani i promicanju naših narodnih interesa. U borbi za hrvatski jezik kao nastavni jezik u školama, kao i u borbi za hrvatski duh koji je trebao prožimati odgoj mladih naraštaja — isticali su se ne samo politički, nego i školsko-pedagoški radnici Hrvatske. Učitelji i profesori, svijesni svojih zadataka, nastojali su da se što bolje organiziraju, te da i u stručno-pedagoškom pogledu budu na nivou svoje misije. To je bila njihova temeljna misao vodilja i kad su prišli osnivanju svog **pedagoškog društva,** kojem su dali ime: **Hrvatski pedagoško-književni zbor.**

Hrvatski pedagoško-književni zbor osnovan je 1871. u Zagrebu, dakle **prije stotinu godina,** a njegovi osnivači bili su tada najistaknutiji hrvatski prosvjetni radnici: Ivan Filipović, Stjepan Basariček, Marija i Skender Fabković, Tomislav Ivkanec, Sebald Cihlar, Franjo Stepanek, Mijat Stojanović, Ante Truhelka, Bartol Francelj, Mijat Vrbanec i Ljudevit Modec. Glavni zadaci Hrvatskog pedagoško-književnog zbora bili su: da potiče stvaralački razvoj hrvatske pedagoške misli, da objavljuje razna djela s područja pedagogije, didaktike i psihologije, i — u interesu hrvatskog podmlatka — da potiče razvoj dječje i omladinske književnosti, te da objavljuje razna književna djela namijenjena djeci i omladini.

Već 1873. g. Hrvatski pedagoško-književni zbor preuzima pedagoški časopis »Napredak« (koji je počeo izlaziti još 1859.) i pokreće »Smilje« — časopis za djecu i omladinu, oko kojih je uspio okupiti velik broj agilnih suradnika. U toku daljnjih početnih godina rada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, izašli su u njegovoj nakladi i prvi hrvatski pedagoški udžbenici (koje je napisao Stjepan Basariček), kao i više književnih djela s područja dječje i omladinske književnosti.

Hrvatski pedagoško-književni zbor potaknuo je i osnivanje Saveza hrvatskih učiteljskih društava (1885.), organizirao izgradnju Hrvatskog učiteljskog doma (1889.) — one lijepe i velebne zgrade na današnjem Trgu Maršala Tita u Zagrebu (suprotno od Hrvatskog narodnog kazališta), pokrenuo izdavanje »Pedagogijske enciklopedije« (1895.), osnovao Hrvatski školski muzej (1901.) itd. Iako je Hrvatska bila raskomadana (banska Hrvatska pripadala je ugarskom, translajtanijskom, a Dalmacija i Istra austrijskom, cislajtanijskom dijelu monarhije) — **Hrvatski pedagoško-književni zbor povezivao je prosvjetne radnike sa cjelokupnog hrvatskog teritorija, te je u njihovim srcima i svijesti Hrvatska stalno živjela kao cjelina!**

U počasne redovne idopisne članove Hrvatskog pedagoško-književnog zbora primani su samo najzaslužniji za ostvarivanje zadataka ovog društva. U popisu članstva do kraja prvog svjetskog rata nalazimo, između ostalih, i ova istaknuta imena iz hrvatskog književnog, kulturnog i političkog života: Ivan Kukuljević Sakcinski, August Šenoa, Ivan Trnski, Bogoslav Šulek, Dragojla Jarnević, Franjo Kuhač, Miho Klaić, Vjekoslav Spinčić, Silvije Strahimir Kranjčević, Janko Leskovar, Josip Eugen Tomić, Janko Jurković, Tadija Smičiklas, Franjo Marković, Davorin Trstenjak, Vjenceslav Novak, Vladimir Nazor, Viktor Car Emin, Rikard Katalinić Jeretov i dr.

Za vrijeme stare Jugoslavije rad Hrvatskog pedagoško-književnog zbora odvijao se u teškim prilikama, a za vrijeme okupacije i još težim okolnostima. Radilo se ipak i uradilo koliko je to bilo moguće. Tek poslije oslobođenja (od 1945. g. i dalje) ponovno je snažno oživio rad Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, u čijoj nakladi je izašlo niz pedagoških djela. Pod štetnim uplivom unitarističkih strujanja, koja su, nažalost, kao i nekad u predratnoj praksi, pritskivala i hrvatski duh i hrvatsko nazivlje, desilo se da je i Hrvatski pedagoško-književni zbor ostao bez bitnog dijela svoga imena — izostavljeno je ono »hrvatski«, pa je, evo, dočekao i svoju stogodišnjicu kao: **Pedagoško-književni zbor.** Možemo biti zadovoljni što je došlo vrijeme da se i ta nepravda ispravi!

Hrvatski pedagoško-književni zbor je u Hrvatskoj i u Jugoslaviji, i jedno od najstarijih društava te vrste u svijetu. Njegove zasluge su goleme i izazivaju najiskreniji respekt. Istina, ono u nas nije više jedini nakladnik pedagoške literature i književnosti za mladež. Život i stvaralački rad u sadašnjosti postali su dinamičniji i bogatiji. U ovim dinamičnijim i bogatijim stvaralačkim tokovima ima svoje akciono mjesto i Hrvatski pedagoško-književni zbor. Bez njega bismo bili osjetno osiromašeni i zato mu i u ovoj prigodi, kao slavljeniku, želimo daljnje uspjehe i ustrajnost u stručnom pedagoško-organizatorskom i cjelokupnom nakladničkom djelovanju.

IVO PERIĆ

Neproslavljena obljetnica

Još 1721. god. u Pečuhu je otvorena prva hrvatska škola

Zgrada škole Belvárosi, na mjestu gdje se prije 250 godina nalazila prva hrvatska škola

Predaja kaže: Baranja je teško nastradala od Turaka. I mađarski i naš dio te pokrajine Osobito onaj koji je danas u sastavnom dijelu Mađarske. Tadašnje žiteljstvo mađarskog dijela Baranje pobjeglo je pred najezdom Turaka ili poubijano u ratovima koji su se u to vrijeme vodili. Pokrajina je ostala bez žiteljstva a neobrađena polja pružala su žalosnu sliku. To je bilo negdje početkom 1687. godine. Veliki župan i biskup Baranje Matija Radonaj gledao je sve to zabrinut. I baš tada kad se katoličko žiteljstvo mađarskog dijela Baranje počelo rasipati, biskup je sa zadovoljstvom počeo primati doseljenike iz Hrvatske. Oni su se počeli naseljavati u Baranju već potkraj 1687., a dolazili su sve do konca 1715. godine. Možda i kasnije... Tako kaže predaja. A službeni povijesni dokumenti ne opovrgavaju tu tvrdnju. Povijest dalje navodi u svojim dokumentima: Hrvati, predvođeni franjevcima, doselili su se u Baranju iz okolice Srebrenice. I danas u Mohaču živi oko 150 obitelji Hrvata podrijetlom iz tog kraja. No, vratimo se povijesti: Hrvati su se u tom razdoblju naseljavali uz obale Dunava. A glavna središta bila su Mohač i Pečuh.

I baš u to vrijeme, ili nešto kasnije, franjevci su u Mohaču otvorili hrvatsku gimnaziju.

Drugi hrvatski centar u Mađarskoj bio je Pečuh. Koliko je Hrvata u samom početku živjelo u Pečuhu, ne zna se točno Ali prema podacima knjige »Historia Parochiae Augustinum« u 1840. u Pečuhu je živjelo 10.000 Hrvata. Još tada su Hrvati u školama učili hrvatski jezik i nastava je bila na hrvatskom, koji se upotrebljavao i u javnim službama i crkvama, dok je bogoslužje u crkvama bilo na staroslavenskom.

U samom početku svog postojanja i u vrijeme dolaska Hrvata Pečuh je imao samo tri pučke škole. Jedna od njih bila je hrvatska.

Osnivač te hrvatske škole bio je barum de Makar, a svečano ju je otvorio 7. lipnja 1721. u tada već napuštenoj Mehmed-aginoj kući. Kuća se nalazila iza džamije, koja i danas strši na glavnom trgu grada, ali bez minareta, koji je u to vrijeme postojao.
Hrvatski povjesničari nastojali su doznati i točnije podatke o toj prvoj hrvatskoj školi u Pečuhu, ali se ni dan-danas ne zna tko su bili prvi učitelji, koliko je učenika imala škola i do kada je stvarno djelovala u zgradi gdje je bla osnovana. Zna se jedino da su poslije u Pečuhu djelovale dvije, a možda čak i tri hrvatske škole

Činjenica je da se na mjestu nekadašnje prve hrvatske škole u Pečuhu i danas nalazi škola, u susjedstvu Sveučilišne biblioteke. To je opća škola Belvárosi.
Ove godine mnoge pučke i više škole slave godišnjice svoga postojanja. Najviše je onih, među njima i nekoliko hrvatskih, koje slave 25. godišnjicu postojanja.

I baš zbog toga čudno je da se nitko u Pečuhu nije sjetio 250. obljetnice prve hrvatske škole u tom mađarskom gradu.
U Pečuhu i danas postoji škola za hrvatske učenike. No, sigurno nitko od njezinih polaznika ne zna da je i prije te njihove škole u tom gradu postojala hrvatska škola. I to prije punih 250 godina.

Nekoliko listova u Mađarskoj, pišući o jubilejima škola, usput je spomenulo i ovaj jubilej, ali nitko ga nije proslavio. Hrvati u Mađarskoj doznali su za taj jubilej iz »Narodnih novina« koje izlaze u Budimpešti, a odražavaju mišljenje svih južnoslavenskih naroda u Mađarskoj i nisu namijenjene isključivo Hrvatima u Mađarskoj. Te novine se tiskaju na ćirilici i latinici, na ekavštini i ijekavštini, koja nije baš bogzna kako uzorna u pogledu hrvatskog književnog jezika.
A ta vijest, iako kratka i neupadljiva, upozorila je Hrvate u Mađarskoj da je hrvatski narod oduvijek gajio svoju kulturu na domaćem i stranom tlu, gdje je god bilo Hrvata.

Ovaj članak neka bude mali prilog proslavi 250. obljetnice osnivanja prve hrvatske škole u Pečuhu.

MATE TALIJANČIĆ

Hercegovac

Polet i složnost Hrvata i Čeha

Uz 50. obljetnicu »Hrvatske čitaonice« u Hercegovcu

Zgrada u kojoj se nalazi »Hrvatska čitaonica«

U moslavačkom selu Hercegovcu, pod pokroviteljstvom Antuna Krajnovića, tajnika Republičke Konferencije SSRNH, održana je 21. i 22. kolovoza velika proslava u povodu 100. obljetnice rođenja Stjepana Radića, 50 obljetnice plodonosnog rada »Hrvatske čitaonice« i 30. obljetnice Revolucije.

Na zgradi doma »Hrvatske čitaonice« otkrivena je spomen-ploča, a zatim je izveden kulturno-umjetnički program kakav se i po kvaliteti i masovnosti rijetko vidio u amaterskom izvođenju na pozornicama područja općine Garešnica.
Dosljedni svojoj polustoljetnoj djelatnosti, Hercegovčani su još od zimus počeli s pripremama za tu proslavu, a od početka kolovoza sve živo u ovom naprednom selu stavilo se na raspolaganje organizacionom odboru, da manifestacija što bolje uspije, da gosti i mnogobrojni posjetioci budu što zadovoljniji i da odu iz Hercegovca s dojmovima koji se dugo pamte.

Dojmovi su bili vrlo ugodni i ohrabrujući za sve nas koji često jadikujemo za danima kad su stanovnici garešničkog kraja bili svestrano aktivni na polju amaterskog kulturno-prosvjetnog rada.
Članovi »Hrvatske čitaonice«, uz svesrdnu pomoć Čeha iz Hercegovca, vodili su računa i o najsitnijim detaljima u toku organiziranja proslave. Tiskali su na tisuće plakata i dva tjedna prije proslave izvjesili ih u selima i većim mjestima od Kutine do Bjelovara i Daruvara. U većim mjestima postavili su velike panoe s pozivom građanstvu da prisustvuje proslavi značajnih obljetnica.

Na plakatima, panoima, prospektima, pozivnicama i prigodnim značkama u crvenom tisku, isticao se hrvatski grb s petokrakom u prvom kvadratu, i tekstom preko ostalih polja: »50. godina Hrvatske čitaonice u Hercegovcu«. Bilo je dirljivo vidjeti tisuće posjetilaca s prigodnim značkama na grudima.
Te nedjelje, 22. kolovoza — osobito poslije podne — selo je bilo preplavljeno posjetiocima, pa se činilo da domaćini objektivno nisu mogli ugostiti tolike goste. Međutim, privrženost odboru čitaonice i već poznata snalažljivost Hercegovčana pridonijele su uspješnom rješenju pitanja smještaja i namire gostiju.

Program je promatralo nekoliko tisuća posjetilaca i oduševljeno pljeskalo izvođačima-amaterima iz ogranka »Matice hrvatske« iz Donjeg Desinca, »Seljačke sloge« iz Spišić Bukovice, »Seljačkog pjevačkog društva« iz Kuzminca, Hrvatskog radničko-obrtničkog pjevačkog društva »Golub« iz Bjelovara, KUD »Moslavac« iz Volodera, »Seljačkog umjetničkog društva« iz Koprivnice, KUD iz Velike Trnovitice i Tomašice i folklorne grupe »Češke besede« iz Hercegovca.
U predahu bogatih sadržaja svečane proslave prelistali smo spomen-knjigu »Hrvatske čitaonice« u kojoj ima mnogo zanimljivih podataka. Vidi se da su pravila čitaonice odobrena u Povjereništvu unutrašnjih poslova Kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade 12. siječnja 1921 g. U knjizi su pažljivo upisana imena osnivača, od kojih je 9 još živih, pa su oni na proslavi 50. obljetnice dobili zahvalnice, zatim imena utemeljitelja, začasnika, izvršujućih i podupirajućih članova.
Među brojnim nastupima, priredbama i proslavama opisanima u spomen-knjizi pročitali smo i bili ganuti slijedećim: »Dne 17. prosinca 1935. g. prvi puta u svom vlastitom 'Hrvatskom seljačkom domu' priredila je »'Hrvatska čitaonica' proslavu stote godišnjice hrvatske himne — »'LIJEPA NAŠA DOMOVINO'.«

Sada »Hrvatska čitaonica« u Hercegovcu ima 228 članova (cijelo selo broji 1.388 stanovnika), među kojima uz Hrvate ima i dvadesetak Čeha i pripadnika drugih narodnosti. Svi oni odvajaju mnogo vremena radeći u dramskoj, folklornoj i tamburaškoj sekciji i mješovitom pjevačkom zboru ove kulturne institucije.
Uz mnogobrojna dosad primljena priznanja, izvanredan uspjeh u organiziranju 50. obljetnice rada dat će im poticaja da još predanije nastave bogatu tradiciju kulturno-prosvjetne djelatnosti. I ovo izvješće neka bude prilog priznanjima i pohvalama.

MIRKO TODORIĆ

SUSRETI

Metković

Mladi pisac i tradicija

Treći neretvanski skup mladih pisaca Jugoslavije

U Metkoviću i Opuzenu od 1. do 3. rujna, u organizaciji Narodnog sveučilišta grada Zagreba, Narodnog sveučilišta u Metkoviću i Republičke konferencije Saveza omladine Hrvatske, održan je III. neretvanski skup mladih pisaca Jugoslavije. Ovogodišnjem skupu prisustvovalo je tridesetak književnika iz Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine, dok se pisci iz Srbije, AP Vojvodine, Kosova, Makedonije i Crne Gore nisu odazvali pozivu. Radni dio: čitanje referata i diskusija o temi »Mladi pisac i tradicija« — održan je sva tri dana u prijepodnevnim satima, a sudionici skupa održali su po jedno književno veče u Metkoviću i Opuzenu.

Referati

Svi referati: »Tradicija kao aspekt i kao sadržaj književnog djela« Pavla Pavličića, »Pisac i tradicija« Bože V. Žige, »Tradicija, kontinuitet, ideologija, instrument, jezik« Drage Jančara — bavili su se nekim aspektima zadane teme. Treba odmah reći da su referati bili na zavidnoj razini i da su, u okviru pretenzija autora, koji su svoja izlaganja usredotočili na određena pitanja, mogli biti dobar poticaj za razgovor.

Za Pavličića je tradicija neki stalni poredak u kojem nam nije vremenski sve jednako blisko, ali nam je, danas, gotovo sve jednako dostupno, tako da književna ostvarenja iz prošlosti primamo uvijek s osjećajem njihove minulosti, ali i s osjećajem za ono što možemo uključiti u svoju viziju književnosti. Na primjeru Ujevićeve pjesme »OPROSTAJ« on je pokušao ispitati način i mogućnost odnošenja suvremenog pisca prema tradiciji, i to vrlo argumentirano i nadahnuto, zaključivši da je »... u suvremenoj književnosti tradicija ne samo aspekt nego i sadržaj književnog djela, odnos prema tradiciji odlučujući je elemenat za shvaćanje djela«.

Književnik i kritičar Bože V. Žigo pokušao je govoriti o problemu gledajući »sa strane«, iz perspektive »strojo-pegaza«. Polazeći od perspektive da je u književnom djelu bitno i racionalno, on je zaključio da bi strojo-pjesnik morao izgubiti prirodu stroja i težiti tome da postane (nadahnuti) čovjek, ukoliko, naravno, ne bi bila stvorena neka potpuno nova estetika i novo viđenje tradicije. S druge strane, pjesnik (ljudsko biće) koji želi stvoriti potpuno objektivno djelo morao bi eliminirati iracionalno i težiti tome da postane stroj. Što se tiče europske tradicije, ona postoji kao »skup djela u kojima se mogu naslutiti neke zajedničke kulture i estetičke značajke ... kojem se kao nešto tradicionalno mogu uvjetno podvesti pod neke zajedničke nazivnike«, a tradicija je »neprestana smjena onoga što se u tradicionalnom skupu književnih djela smatra čvrstim i racionalnim«.

Drago Jančar, književnik iz Maribora, pokušao je odrediti odnos ideologije prema književnoj tradiciji, uzimajući kao primjer slovensku književnost. Jančar polazi od pretpostavke da je potpuno slobodan, neopterećen bilo kakvom funkcijom ili namjerom kad govori o tom problemu. On odbacuje mogućnost da je nacionalno u slovenskoj književnoj tradiciji (koja je strogo funkcionalistička bilo u kojem pogledu: ideološkom, prosvjetiteljskom ili nekom trećem) ikako utjecalo na njegovo vlastito stvaranje.

Razgovori

Ne znam kako je bilo proteklih godina, ali diskusije su ove godine bile, najblaže rečeno, najslabija točka susreta. Bilo je doduše nekoliko pismenih koreferata među kojima valja spomenuti koreferat Josipa Brkića (premda bi se i njemu moglo predbaciti niz načelnih zamjerki i prigovoriti da je bio odviše maglovit). Mislim da je time skup u dobroj mjeri izgubio od onoga što bi, po mome mišljenju, trebala biti njegova osnovna značajka: izmjena raznih mišljenja u tolerantnom duhu. Činjenica je da tu nitko nikoga neće preobratiti ili uvjeriti u nešto što on ne prihvaća ili ne želi, i to treba imati na umu. Ove godine, na žalost nije to svima bilo sasvim jasno, pa je dolazilo do mučnih situacija. Razgovor se stoga nije mogao razviti, ona prava vatra osoba je prigušena. Zato smatram da su najveći prilog skupu referati (iako vjerujem da bi se u tolerantnom razgovoru moglo polemizirati i dovesti u sumnju neka stajališta, i da bi to bilo vrlo korisno).

Organizatori skupa iskazali su se kao vješti i sposobni (kao i prethodnih godina) i na njih ne treba bacati krivnju za očit neuspjeh razgovora. I domaćinima također treba odati priznanje za izuzetnu gostoljubivost.

Skup je na kraju donio odluku da se od iduće godine naziva Neretvanskim skupom pisaca Jugoslavije, ali će težište, dakako, ostati i dalje na mladima. Odlučeno je da se formira međurepublička redakcija skupa, da se pokrene bilten, te da se promotri mogućnost da budu pozivani i pisci iz inozemstva.

S. PRIMORAC

PROSLAVE

Kuna

Spomenik i spomen-ploča slikaru Medoviću

U malom pelješkom selu Kuni, rodnom mjestu hrvatskog slikara Celestina Mate Medovića (1857—1920), dva je dana trajala veličanstvena proslava u povodu otkrivanja njegova spomenika — rada kipara Ivana Meštrovića.

U tom malom mjestašcu okupilo se 4. i 5. rujna više tisuća građana Pelješca, Korčule i cijelog dubrovačkog kraja. Svečanosti su prisustvovale društveno-političke ličnosti komune Dubrovnik, a kao gosti Svečanog zavičajnog odbora za podizanje slikareva spomenika sudionici proslave bijahu Ivan Supek, rektor Hrvatskog sveučilišta, dr. Hrvoje Iveković, podpredsjednik Matice hrvatske, dr. Frane Franić, metropolit splitski i brojni drugi kulturni i politički radnici.

Prvog dana proslave otvorene su dvije izložbe: izložba spašenih radova Celestina Medovića (sačuvanih od njegove rodbine i pojedinaca na otoku Pelješcu) i izložba naivnih slikara, njegovih suseljana, kojima je Medovićev rad bio poticaj i uzor u njihovim slikarskim nastojanjima. Glavninu Medovićevih djela koja je stvorio od 1900., kad se vratio iz Zagreba u rodnu Kunu, pa do smrti — 1920., spalili su i sa svom dokumentacijom uništili njemački fašisti 1943., istodobno s njegovom Kunom i zaseokom Crkvice u kojem se nalazio Medovićev ljetnikovac.

Izložbu kojoj je u ime DKH bio prisutan Petar Šegedin, otvorio je dr. Cvito Fisković, a dr. Vera Kružić-Uchytil održala je neobično iscrpno i poučno predavanje o značenju slikarskog djela Medovića u povijesti novovjeke hrvatske umjetnosti.

Drugi dan svečane proslave otpočeo je budnicama, koje je sviralo nekoliko domaćih sastava. Zatim je održana svečana misa koju je vodio dr. Franić. U perivoju crkve kraj staroga Guba, gdje je nekada i sâm Medović slikao, otkriven je — kao vrhunac proslave — Meštrovićev spomenik ovom značajnom hrvatskom slikaru. Tom prigodom, nakon uvodnog govora predsjednika Svečanog odbora, govorili su: prof. Pero Portolom — u ime Matice hrvatske Dubrovnik (koja je bila suorganizator proslave), dr. Cvito Fisković u ime JAZU, te Miroslav Vaupotić u ime DKH.

Pošto su gosti razgledali izložbe i posjetili slikarov grob u vrtu franjevačkog samostana, dr. Cvito Fisković održao je predavanje: »Zavičaj u djelu Celestina Medovića«. Nakon toga, Gradski orkestar iz Dubrovnika, pod ravnanjem Nikole Debelića, izveo je Beethovenovu uvertiru »Egmont«. Burno pozdravljen od brojnih sudionika proslave, uz orkestar je nastupio Vice Vukov, otpjevavši arije iz opera »Nikola Šubić Zrinjski« i »Traviata«. Na svečanu ručku za uzvanike don Ante Salazan, jedan od inicijatora akcije za podizanje spomenika franjevcu, župniku i slikaru Medoviću, predao je Svečanom odboru u Kuni svu dokumentaciju, između ostaloga autografe pisama kipara Meštrovića iz 1954. i 1955. godine, kad je započeta ova akcija što je nakon niza poteškoća konačno okrunjena opisanim slavljem u slikarovu zavičaju. Navečer je na rodnoj kući slikarevoj otkrivena spomen-ploča, koju su podigli Odbor za podizanje spomenika iz Kune i Matica hrvatska iz Dubrovnika. Ta velebna proslava završena je koncertom Vice Vukova uz VIS »Batali«, a nakon toga uslijedilo je narodno veselje duboko u noć.

M. V.

IZ OGRANAKA

Koprivnica

Primjer koji raduje

Na posljednjoj sjednici Radničkog savjeta kombinata »Bilo-Kalnik« u Koprivnici našao se na dnevnom redu i zahtjev Ogranka Matice hrvatske za dodjelu prostorija u zgradi gdje je živio i radio prvi humorist u novijoj hrvatskoj književnosti — Antun NEMČIĆ. Ogranak Matice u Koprivnici, između ostaloga, svoj je zahtjev potkrijepio slijedećim argumentima:

Dvogodišnjim planom Ogranak Matice hrvatske u Koprivnici predvidio je svoje djelatnosti u razvoju likovnog života Podravine, održavanje izložbi i književnih večeri, ali se ideje ne mogu ostvariti zbog nedostatka odgovarajućeg prostora.

Radnički savjet kombinata »Bilo-Kalnik« razmotrio je ovaj zahtjev i jednoglasno donio odluku: da se prostorije u Nemčićevoj ulici br. 8 dodijele Ogranku Matice hrvatske u Koprivnici. Jer, riječ je o važnom objektu u gradu koji, napokon, treba racionalno iskoristiti, da bude svrsishodan. Ova humana gesta Radničkog savjeta kombinata »Bilo-Kalnik« ostavila je veoma ugodan dojam.

Z. M. JATIĆ

Pakrac

Prvi »koraci« Jadranke Kosor

Usprkos teškoćama na koje Ogranak Matice hrvatske u Pakracu svakodnevno nailazi, rad niti jednog trenutka nije posve zamro. Upravo ovih dana iz tiska je izašla zbirka pjesama »Koraci« sedamnaestogodišnje Jadranke Kosor, da potvrdi nesumnjivu nadarenost jedne mladosti o kojoj će se u suvremenoj hrvatskoj lirici još čuti.

Jadranka Kosor nije »čudo od djeteta«, već skromna djevojka s ozbiljnim shvaćanjem života, svijeta i književnosti. Rođena je u Pakracu 1. srpnja 1953. godine. Originalne radove objavljuje od V. razreda osnovne škole.

Dosad je osvojila tri književne nagrade: prvu nagradu na općinskom natjecanju mladih stvaralaca (Pakrac, 1967), prvu nagradu na natječaju »Desankino proljeće« (u povodu 70-godišnjice života značajne srpske pjesnikinje Desanke Maksimović — Beograd, Valjevo 1968) i treću nagradu na smotri »Prosinački susreti« mladih pisaca sjeverne Hrvatske u Grubišnom Polju, 1970.

Danas je Jadranka Kosor svršena učenica III razreda Gimnazije u Pakracu. Da je odličan učenik, razumije se samo po sebi. Treba pripomenuti i to, da je Jadranka Kosor sa šesnaest godina postala stalni suradnik »Večernjeg lista« (Zagreb) i vjerojatno je najmlađi suradnik izdavačke kuće »Vjesnik«. Do danas o izlasku njezine zbirke »Večernji list« nije napisao ni jedne riječi?!

Murter

Pripreme za osnivačku skupštinu

Na otoku Murteru osnovati će se ogranak Matice hrvatske — zaključeno je 29. kolovoza 1971. g. na sjednici Inicijativnog odbora. Još prije godinu dana nekoliko mještana (uglavnom studenata) pomišljalo je da osnuju ogranak Matice hrvatske u Murteru. Toj ideji pridružili su se i brojni mještani-seljaci, oduševljeno je prihvaćajući. Mnogi od njih učlanili su se već u MH, tako da broj članova MH u Murteru sada prelazi 50. Također se očekuje da će do osnivačke skupštine i na dan same skupštine u članstvo pristupiti još bar toliko ljudi. Na sjednici Inicijativnog odbora zaključeno je između ostaloga:

— da se osnivačka skupština održi do kraja ove godine (ako pripreme budu normalno tekle, osnivačka skupština održat će se na Dan Republike, 29 studenog 1971. g.).

— da se do osnivačke skupštine izvrše sve potrebne tehničke pripreme za njezino održavanje.

— da se za osnivačku skupštinu pripremi program rada ogranka, koji treba dati na uvid i široj društvenoj javnosti, prije svega u samom mjestu: posebno je naglašeno da se na osnivačku skupštinu pozove što veći broj istaknutih ličnosti iz znanstvenog i društveno-političkog života otoka Murtera i cijele Južne Hrvatske.

Predviđeno je da, za sada, zajednički ogranak Matice hrvatske sačinjavaju sela: Murter (2000), Betina (1000), Jezera (800), Tijesno (2000), Pirovac (2000) i T. Dubrava (200). Dakle, područje s oko 8000 stanovnika.

Za Inicijativni odbor:
IVAN MATANOVIĆ

VIJESTI

Vinkovci

»Vinkovačke jeseni«

Već šestu jesen uzastopno Vinkovci su mjesto gdje se u cijelom gradu kao na kakvoj velikoj pozornici odigrava intenzivan program kulturnih, uglavnom folklornih priredbi pod nazivom »Vinkovačke jeseni«. Ovogodišnje počinju 10. a završavaju 19. rujna, dok je pet dana prije pravog početka bilo posvećeno po jednom amaterskom društvu iz okolnih sela (Starih Mikanovaca, Vođinaca, Ivankova, Prkovaca i Rokovaca). U razdoblju od 10. do 19. rujna bit će dnevno po pet do osam priredbi, među kojima i tako zanimljive kao što su Pjesme i običaji rodnoga kraja, gdje će se izvesti tri stara narodna običaja, nove skladbe na stihove slavonskih pjesnika i novi tekstovi na slavonske narodne melodije, zatim koncert Radio-Osijeka, smotra folklora Slavonije i Baranje, otkrivanje poprsja Jozi Ivakiću, otkrivanje spomen-ploče Ivanu Filipoviću uz svečanu akademiju u povodu stote obljetnice Hrvatskog književno-pedagoškog zbora, a posebice valja naglasiti izložbu u Gradskom muzeju gdje će biti prikazani stolnjači, prekrivači i ponjavci iz cijele Slavonije.

S.

Osijek

Smotra kulturno-umjetničkih društava

Otkako su u lipnju prestale radom profesionalne kulturne organizacije (kazališta, koncerti, a ubrzo zatim i izložbene dvorane), osječko je »kulturno ljeto« osvanulo prazno kao i svake godine. I ostalo bi to još otprilike cio rujan, da nisu priskočili Zajednica kulturnih djelatnosti (kao organizator) i Osječka pivovara (kao pokrovitelj i mecena) i zajedno s osječkim amaterima okupljenim u kulturno-umjetničkim društvima stvorili program promenadnih priredbi koje su počele u nedjelju 29. kolovoza i trajat će do polovice listopada.

Niz od 12 promenadnih priredbi, na otvorenim prostorima, bit će ujedno i smotra djelatnosti osječkih kulturno-umjetničkih društava pa će se i na taj način vidjeti što koje od njih radi. Ako pobrojimo društva koja su dosad nastupila ili će još nastupiti, vidjet ćemo odmah koje je od njih zaista činilac na koji se mora računati, a za ostala se može reći da su više »društva na papiru«.

Promenadnu sezonu otvorilo je na Gornjodravskoj obali, na budućoj osječkoj promenadi koja se upravo uređuje, KUD »Milica Križan« s jednosatnim programom pjesama i plesova Jugoslavije, naredne nedjelje slijedilo je veče u Donjem gradu na Trgu Vladimira Nazora, a zatim će svake nedjelje (ili srijede, bude li vrijeme nepogodno u nedjelju) nastupiti ovi amateri: KUD željezničara »Srđan Petrov«, Hrvatsko pjevačko društvo »Lipa«, harmonikaški zbor »Lipe«, Slavonsko tamburaško društvo »Pajo Kolarić«, pjevački zbor gimnazije »B. Maslarić«, Gradska glazba »Marko Orešković«, vojni orkestar garnizona Osijek i pionirski tamburaški orkestar Hrvatskog tamburaškog društva »Zrinski« kojemu je pokrovitelj Osječka pivovara. Sve priredbe počinju u 18 sati.

Dakle u mjesec i pol dana niz od dvanaest priredbi: svakako lijep prilog ljetnom kulturnom životu grada, premda se dva mjeseca bez ikakvih priredbi ipak time ne mogu nadoknaditi.

I. S.

karte na stol

PITANJA

Drugu Džemalu Bijediću, predsjedniku SIV-a

Ne znamo je li Vam kao novom predsjedniku savezne vlade poznato da, prema postojećim propisima, poduzeća za unapređenje vanjske trgovine (reeksporteri) svoja poduzeća u inozemstvu osnivaju tako da kao privatni vlasnici fungiraju rukovodioci tih poduzeća u zemlji, a oni o svom poslovanju i isplatama nisu dužni polagati računa ni jednom organu u našoj zemlji, te njihovo poslovanje u inozemstvu ne ulazi u bilancu poslovanja jugoslavenskog gospodarstva, niti ga ima pravo kontrolirati bilo koji naš organ, osim sasvim formalnog prava devizne inspekcije da konstatira je li dio dobiti što je unesen u zemlju proknjižen u poslovnim knjigama.

Ovakav oblik poslovanja reeksportera svakako je nespojiv sa samoupravnim socijalizmom i s obvezom da se polaže račun o raspolaganju društvenom imovinom, makar ona bila i u inozemstvu. Osim opasnosti da se ta društvena imovina pretvori i stvarno u privatnu ostanu li pojedini rukovodioci trajno u inozemstvu, još je veća opasnost u tome što nitko nije dužan polagati računa o imovini i izdacima tih poduzeća u inozemstvu, a to znači da se može LEGALNO bogatiti sve veći broj ljudi na račun firmi koje su stvarni dio našeg gospodarstva iako su u inozemstvu.

Da bi se prekinulo s ovim raspolaganjem socijalističkom imovinom kao privatnom bez polaganja računa, pitamo Vas, da li novo Savezno izvršno vijeće namjerava donijeti ili predložiti odgovarajuće propise kojima će se postojeća praksa najhitnije ukinuti?

Članovima Udruženja pomorskog brodarstva SFRJ

Organizacija neposredne radne djelatnosti trgovačke mornarice SFRJ odvija se na području tri naše primorske socijalističke republike, i to SR Hrvatske — s globalnim sadržajem i učinkom od preko 70%; SR Crne Gore — s oko 20%; i SR Slovenije — s oko 10%. Udruženje POMORSKOG brodarstva SFRJ ima sjedište u Beogradu!

Budući ustavni amandmani gotovo sve gospodarske i institucionalne nadležnosti, a u prvom redu razvojnu politiku, prenose na socijalističke republike, postavljamo pitanje svima onima koji su pozvani da o tome vode računa, prije svega radnicima — pomorcima, ne bi li Udruženje pomorskog brodarstva SFRJ trebalo imati drugu, u gospodarskom pogledu, logičniju lokaciju; bliže proizvođačima, tamo gdje su pretežno usredotočene brodarske, lučke, brodograđevne i ostale gospodarske i upravne djelatnosti pomorskog brodarstva? Također, ne bi li najprirodnija lokacija za sjedište Udruženja bila naša najveća luka Rijeka? Ova pitanja — posebno nakon usvajanja ustavnih amandmana — smatramo neodvojivim dijelom i prvim koracima u pravcu društveno-gospodarskog preporoda uopće a posebno u pravcu uspješnijeg razvitka trgovačke mornarice triju republika, pa time i SFRJ u cjelini.

Drugu Antunu Borčilu, generalnom direktoru Zagrebačkog velesajma

I ove godine znatan dio informativnog materijala i natpisa na Zagrebačkom velesajmu napisan je srpskim jezikom. Smatrate li takvu jezičnu praksu primjerenom?

U protivnom, molimo Vas da nam odgovorite: što ste poduzeli, ili kanite poduzeti, da propagandni materijali i natpisi na Zagrebačkom velesajmu budu pisani hrvatskim jezikom?

U stilu »Oslobođenja«

Novinsko izdavačko preduzeće »Oslobođenje« uputilo nam je ovaj dopis:

»Ustanovili smo da u nekim mjestima Vaš list rasturate besplatno. Pošto ovakav način distribucije isključuje trgovačke aranžmane, molimo Vas da našim poslovnicama ubuduće ne šaljete Vaš list.«

Prvo: Podatak da u »nekim mjestima« Hrvatski tjednik »rasturamo« besplatno — jednostavno je izmišljen.

Drugo: Istina je, naprotiv, da je »Oslobođenje« otkazalo ugovor o distribuciji — Hrvatskog tjednika nakon što smo se kritički osvrnuli na kampanju koju u posljednje vrijeme »Oslobođenje« vodi protiv našeg tjednika, hrvatskih sveučilištaraca, Matice hrvatske i nekih drugih hrvatskih ustanova. Razumijemo da je u tim okolnostima bilo nezgodno navesti pravi razlog zbog kojeg je otkazana daljnja distribucija našeg tjednika. Ali pitamo se: zašto ugovor nije otkazan jednostavno bez obrazloženja? Zar su drugovi iz »Oslobođenja« baš morali i ovom prilikom pribjeći izmišljotinama?

Internacionalni »Genex«

Nedavno je u luci grada Hvara boravila luksuzna jahta »Laura Land«. Za većinu namjernika bila je to tek jedna od brojnih jahti koje su se ovog ljeta zatekle u hvarskoj luci. Upućeniji su znali da je jahta vlasništvo »Genex«-a. Njih je na jahti privukla jedna »zanimljivost«: na njoj se vijorila PANAMSKA ZASTAVA!

Populaciona politika i »otsutni«

Sredinom kolovoza ove godine tiskano je u »Vjesnikovoj« rubrici »Tribina čitalaca« razmišljanje jednog čitatelja iz Rijeke u svezi s najavljenim populacionim mjerama hrvatske vlade. Evo kako, prepričano i sažeto, on »meditira«:

Pozitivna populaciona politika velika je opasnost za čovječanstvo. Ionako nas je previše a nismo riješili cijeli niz egzistencijalnih pitanja i problema. Veći porast stanovništva mogao bi imati katastrofalne posljedice. U kontekstu o kojem je riječ ispada po čitatelju »Vjesnika« da bi jednaku (jasno, negativnu) populacionu politiku trebale, primjerice, voditi Indija, Kina, i Hrvatska (sic!).

Nekako istodobno imali smo prigodu u Tučepima pročitati osmrtnicu u povodu smrti Kate Mravičić (80g.). Na osmrtnici se, među ožalošćenima, navodi dvadeset imena (sinova, kćeri, zetova, nevjesta i unučadi), a uz polovicu njih stoji i oznaka »otsutan«. Svi »otsutni« žive u prekomorskim zemljama.

Obavijesti o smrti ovakvog i sličnog sadržaja nisu nikakva rjetkost u primorskim naseljima i gradovima Hrvatske. One rječito govore kakva je populaciona (i ne samo populaciona) politika potrebna Hrvatskoj.

U osječkom PTT-u — dosljedni...

U jeku poznate afere na osječkoj pošti, PTT poduzeće iz Osijeka dalo je narudžbu tiskari u Đakovu da mu otiska nekoliko tisuća komada formulara za slanje brzojava. Unatoč tome što je u SR Hrvatskoj prestao važiti takozvani Novosadski dogovor, i što se svakog dana očekuje izlazak iz tiska rječnika hrvatskog književnog jezika, ipak je — prema narudžbenici — otiskano nekoliko tisuća tih formulara na srpskom jeziku, ali — dakako — latinicom.

Naravno, ti će s formulari upotrebljavati na području koje pokriva PTT poduzeće iz Osijeka, a to znači u Hrvatskoj — politički i zemljopisno podudarno!

...u Novom Sadu — također

»Kulturni centar« iz Novog Sada širom zemlje je razaslao narudžbenicu za svoje izdanje: »Jugoslavija na 1200 dijapozitiva«. Iz nje se vidi da u dijapozitivima koji se odnose na Hrvatsku ne postoji Hrvatsko Primorje, nego — umjesto njega — »JUGOSLOVENSKO PRIMORJE«! Pri tom, Crnogorsko primorje — o kojem je također riječ u spomenutoj narudžbenici — nije »jugoslovensko«. Prezentirano je — poslije naznake »Crna Gora« — — imenima gradova i mjesta s tog područja.

Bilježimo to, ali ne kao novost, već kao upornost koja koliko zabrinjava toliko i dosađuje.

SKLADIŠTA I SKLADIŠTARI

Trgovačko poduzeće »Baćina« iz Ploča svojim mušterijama kupljenu robu pakuje u papirnate vrećice na kojima piše:

»BAĆINA« TRGOVAČKO PREDUZEĆE — PLOČE

Na vrećicama se nalazi i crtež raznih uzoraka robe s ćiriličnim natpisima: kafa, čaj, džem, i tsl.

Vrećice su uvedene u upotrebu prije pola godine. Ljudi koji su upozorili na naznačene anomalije i tražili da se ove vrećice izbace iz upotrebe bili su proglašeni nacionalistima i šovinistima. Ostavljamo čitateljima da sami prosude u koja skladišta spadaju odgovorni drugovi iz »Baćine«!

Lakše je nama, mi smo navikli...

Kad su i najokorjeliji skeptici bili uvjereni da je usvajanje Općeg i nastavnog plana i programa za osnovne škole u Hrvatskoj tek pitanje dana, »Školske novine« donijele su vijest da je to usvajanje odgođeno još za godinu dana, tako da bi primjena novog nastavnog plana i programa mogla u najboljem slučaju uslijediti tek školske godine 1973/1974. »Školske novine« daju slijedeće obrazloženje za tu odgodu: »Posljednji broj 'Prosvjete', mjesečnika Srpskog kulturnog društva Prosvjeta, izvještavajući s radnog savjetovanja održanog 10. VII u svom Glavnom odboru, oštro se okomljuje na prijedloge nastavnih planova i programa za osnovne i srednje škole, a također i na sugestiju da promjene provode sami nastavnici sve dok se ne usvoje novi programi. Kolike su i kakve primjedbe lako je zaključiti po naslovu izvještaja s radnog savjetovanja, objavljenog na prvoj strani, koji glasi: 'Prijedlozi nastavnih planova i programa za osnovne i srednje škole jednodušno ocijenjeni kao neprihvatljivi za srpski narod u Hrvatskoj'.« (Savjetovanje je bilo »radno« jer Glavni odbor nije imao kvoruma.)

Po kakvim će nastavnim programima hrvatski daci i dalje učiti, najbolje se vidi iz riječi Ante Marina, direktora »Školske knjige«, koji je u raspravi o nastavnim programima za škole drugog stupnja i za gimnazije rekao i slijedeće: »Ako izuzmemo razdoblje humanizma, renesanse, zatim 17. i djelimice 18. stoljeće, kad su na ovom tlu jedino Hrvati imali znatniju umjetničku riječ, u ovim je programima očita zapostavljenost hrvatske književnosti. U svakom razdoblju od prosvjetiteljstva pa do suvremene književnosti hrvatski đak uči, na primjer, daleko više srpske književnosti nego svoje vlastite.« Na sličan se način đacima predaje i nacionalna povijest.

Ne osporavajući Srbima u našoj zajedničkoj domovini pravo da odlučuju o nastavnim programima za svoju djecu — preostaje nam da se složimo s »odgovornima« koji su donijeli odluku o odgađanju usvajanja i provođenja novog Općeg i nastavnog plana i programa za osnovne škole u Hrvatskoj. Jer, doista, kada smo mogli više od 20. godina raditi po starom, nehrvatskom programu, zašto se njime ne bismo mogli služiti i naredne dvije godine?

Pismo gradonačelniku

Ovo je pismo upućeno predsjedniku Skupštine grada. Drug Kolar posjetio je Zavod 6. II. 1969. No, ni nakon toga posjeta ništa se nije promijenilo.

Poštovani druže predsjedniče,
Oprostite što Vam se izravno obraćamo, ali to je jedini način da pokrenemo s mrtve točke rješavanje jednog teškog i žalosnog slučaja o kojem naša javnost još ništa ne zna, a i bolje bi bilo da ništa ne sazna jer bi se sigurno zgrozila nad nemarom i ravnodušnošću među djecom Zagreba i Hrvatske — prema malim invalidima obuhvaćenim zdravstvenom njegom i školskom obukom u Zavodu za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize u Zagrebu, Goljak br. 2.
Spomenuti je Zavod jedini takve vrste, po zadacima i kadrovima, ali bez sumnje i jedinstven u svijetu po zapuštenosti i napuštenosti. U njemu se nalaze, sa stalnim boravkom ili samo dnevno stacionirana, djeca oboljela od opake i nedovoljno istražene bolesti koja je najčešći uzrok kljenuti i ostalih poremećaja motorike u dječjoj dobi. Osim medikamentozne i fizikalne terapije u Zavodu se provodi govorna terapija i specijalno osnovno školovanje djece, a organizirana je i socijalna služba. Iz toga jasno proizlazi da bi za rad ovog Zavoda morali biti zainteresirani svi faktori, a ne samo zdravstveni, iako se po svemu čini da u ovom trenutku baš nitko ne uzima u obzir ovaj urgentni zdravstveni i društveni problem. Osim što su već otprije djeca smještena na nekoliko mjesta u bivšim šupama i drugim neprikladnim i nehigijenskim prostorijama — koje bi objektivni i savjesni sanitarni inspektor zatvorio istog časa kad bi ih vidio — u najnovije vrijeme srušio se zid u kupaonici, pa je time stvoren preduvjet da se o boravku djece u Zavodu može govoriti samo emocijalnim rječnikom posuđenim iz najganutljivijih Dickensovih romana. Naime, djeca koja se jedva kreću, prisiljena su — po kiši, snijegu i poledici — prelaziti svaki čas iz jedne u drugu baraku, iz dnevnog boravka u školu, iz škole u blagovaonicu, iz blegovaonice u ambulante u gombaonu i fizikalnu terapiju. Sve se to, naime, nalazi u različitim, sasvim neprikladnim prostorijama umjesto pod jednim krovom! Koliko je time ugroženo zdravlje djece i onemogućeno pravo liječenje, za koje se toliko zalažu entuzijastički raspoloženi stručnjaci i specijalisti Zavoda, ne treba posebno naglašavati, ali kakva se to društvena nepravda svakodnevno nanosi ovim jadnim i bespomoćnim bićima, to može svatko sam zamisliti ukoliko se potrudi da sve to vidi vlastitim očima a ima još neokorjelo ljudsko srce. Sva ta bolesna djeca imaju potrebu, ali i pravo, na odgovarajuću zdravstvenu njegu, na specijalno školovanje, kao i na izuzetni socijalni tretman. Međutim, usprkos raspisanom samodoprinosu za školstvo (koji plaćamo svi mi dolje potpisani), ova djeca, da budemo jasniji: naša djeca, nemaju ni minimalne uvjete za školovanje; usprkos svim humanim načelima našeg socijalnog osiguranja ona su prepuštena snalažljivosti osoblja u Zavodu, a oni nisu nikakvi čudotvorci. Kao posebno zainteresirani, mi roditelji bolesne djece pokušavali smo u nekoliko navrata, u posljednjih godinu-dvije dana, učiniti nešto odlučnije, ali rukovodioci Zavoda uvjeravali su nas da pišu dopise i molbe na sve strane i da poduzimaju sve službene korake da se problem Zavoda riješi dodjelom prikladnijih prostorija. U obzir su dolazili objekti na različitim mjestima, ali kako je vrijeme teklo, od svih obećanja i nadanja ostale su samo lijepe riječi, a sad čak ni njih više nema, jer su se neki odgovorni faktori potpuno na sve molbe i apele oglušili.

Poštovani druže predsjedniče, ako neki faktori i nisu pokazali dovoljno osjetljivosti i brige za male jadne invalide, mi se nadamo da ćete Vi pokrenuti zaustavljeni mehanizam administrativog aparata i pomoći nam, svojom intervencijom, da ne padnemo u posvemašnji očaj. Ako neki birokratski faktori i mogu bezdušno odlagati sve to **ad acta**, mi se ne možemo i nećemo pomiriti sa sadašnjom situacijom, jer je riječ o našoj djeci, o djeci kojoj je potrebna briga našeg društva, koja imaju pravo na odgovarajuće liječenje i školovanje. Ali prije nego u svom roditeljskom uzbuđenju idemo dalje, i do kraja, obraćamo se, eto, s punim povjerenjem Vama, da pomognete, da kažete ljudsku, toplu i ujedno autoritativnu riječ koja će otvoriti vrata nekog prikladnijeg objekta za smještaj i liječenje oboljele djece od cerebralne paralize.

U tome smislu bio bi oduševljeno pozdravljen Vaš osobni dolazak u Zavod na Goljaku, jer se na licu mjesta najbolje može sve vidjeti i — od osoblja i djece — sve čuti. Osim toga, ovim biste gestom pred čitavom javnošću Zagreba pokazali da u socijalizmu privreda i komunalije nisu sve, da postoji i jedna visoka mjera ljudskosti koju paralelno s izgradnjom i tehničkim razvitkom moramo, svi zajedno, uvijek iznova potvrđivati, uvijek ponovno nadilaziti. Budući da ste upravo po tome svima poznati i cijenjeni, uzdamo se u Vaše razumijevanje, u Vašu odlučujuću riječ.
Unaprijed zahvaljujemo, u očekivanju Vašeg odgovora.

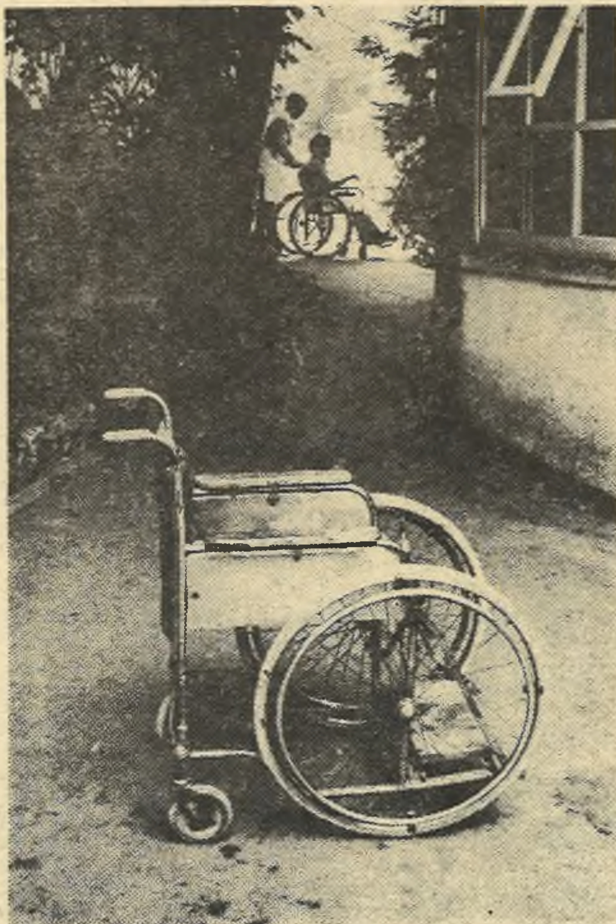
Roditelji djece bolesne od cerebralne paralize.
Zagreb, 20. I 1969.

KAKO ŽIVE I KAKO SE LIJEČE DJECA OBOLJELA OD CEREBRALNE PARALIZE

OBEĆANJA, OBEĆANJA...

Društvo koje se ne brine za svoju djecu zaslužuje prijekor, a koje se ne brine za svoju bolesnu djecu – prezir

PRIREDIO: IVAN CEROVAC

Putovi nade

Prema približnim procjenama računa se da od (cerebralne paralize) u Jugoslaviji boluje 35 tisuća djece, a od toga na području Zagreba oko sedam stotina. »Zavod za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize«, na Goljaku jedina je ustanova toga tipa u Hrvatskoj. Tu, već godinama, životare djeca bolesna od cerebralne paralize bez osnovnih temeljnih preduvjeta za liječenje i rehabilitaciju. Središnja bolnička zgrada sagrađena je još 1895. godine i više joj nikakve adaptacije ne mogu vratiti mladost. Osim te trošne jednokatnice Zavod raspolaže trima montažnim prizemnim barakama sa starog Zagrebačkog velesajma — poklon Amerikanaca. Bolesna djeca moraju napustiti te ružne i tijesne barake. Po najljućoj zimi moraju se seliti iz barake u baraku, iz fizikalne terapije u učionicu, iz učionice u spavaonicu i blagovaonicu.

»Mi ovdje živimo u tako žalosnim uvjetima da bolesnicima ne možemo pružiti ni ono najosnovnije, iako nastojimo da im pomognemo onim što imamo« — rekao nam je ravnatelj bolnice, dr. Miroslav Klindić. »Teškoća imamo i u nastavi, a o rehabilitaciji da i ne govorimo«. U Zavodu se danas liječi 115 djece, od kojih pedesetak u stacionaru, a ostale jutrom prevoze kombijima u Zavod za školovanje i liječenje, a navečer ih vraćaju obiteljima.

Koliko je situacija kritična, najbolje pokazuju podaci: 100 učenika smješteno je u tri učionice s ukupnom površinom od 48,01 m^2, što znači da svakom djetetu pripada svega 0,54 m^2. U redovotim se školama, naprotiv, pazi da svakom djetetu pripadne najmanje 1,7 m^2. A u Zavodu su đaci-bolesnici na štakama i u ortopedskim kolicima. Trebalo bi im više prostora nego zdravoj djeci. U spavonicama je slična situacija. Dok bi po svjetskim normativima za svako dijete trebalo osigurati 5,2 m^2, u Zavodu raspolažu sa svega 2,53 m^2.

Ruše se zidovi

Zbog skučenog i neodgovarajućeg prostora u učionicama rade u tri smjene.
U blagovaonici jedu također u smjenama.
Ovdje je sve trulo.

Krovovi prokišnjavaju, a nedavno se srušio zid u kupaonici. Teškom mukom zid je popravljen, ali nije sigurno, da se može opet srušiti. Propao je i pod u čekaonici za ambulantnu terapiju. Srećom, nitko nije stradao. U posljenje vrijeme dobivena su sredstva za neke manje investicije. Tim sredstvima adaptirali su drvarnicu u sobe za dnevni boravak i biblioteku za đake-bolesnike.

Uzalud se već godinama bore roditelji te djece, zajedno s osobljem Zavoda, da nadležni poduzmu nešto, da nađu novu lokaciju, novi smještaj za male bolesnike. Zatajili su svi oni koji su mogli nešto učiniti. Birokracija je ostala hladna na sve pojave da se pomogne bolesnoj djeci.

Još 20. I. 1969. godine uputili su roditelji bolesne djece pismo predsjedniku Skupštine grada u kojem su ga pozvali da posjeti Zavod na Goljaku. Drug Kolar posjetio je Zavod već 6. II. 1969. Na žalost ni taj posjet nije urodio plodom.

Savjest izmjerena novcem

Kako se savjest može izmjeriti novcem, najbolje pokazuje način financiranja rada ovog Zavoda. Socijalno osiguranje plaća svako dijete točno prema određenom cjeniku. Za zagrebačku djecu plaća 85,40 dinara, a za djecu iz pokrajine 79.00 dinara na dan. Te su cijene precizno sastavljene od nekoliko elemenata, npr.: prehrana, medicinski rad, prijevoz, terapija itd.

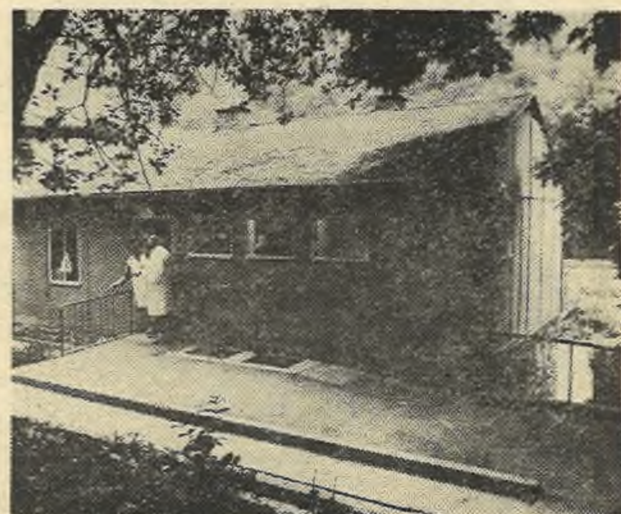
Nevjerojatno zvuči podatak da Socijalno osiguranje plaća Zavodu za svakodnevnu prehranu pojedinog djeteta 14.40 dinara, i to za pet obroka na dan. Ovdje se Socijalno osiguranje poziva na odluku SIV-a prema kojoj Zavod može podići cijene, u odnosu na cijene iz 1970. godine, za svega 10,8%. No, znamo da su troškovi života porasli mnogo više u odnosu na prošlu godinu. Zavod je dakle ostavljen da se snalazi kako zna i umije. Djeci je potrebna jaka i krepka hrana. Ona su izložena naporima terapije i škole. A Socijalno osiguranje čuva novac. Ta tko bi se još brinuo za bolesnu djecu!

Škola se posebno financira. U zadnje dvije-tri godine prosvjetni organi Skupštine grada uvidjeli su teškoće Zavoda pa su dali nešto veća sredstva. No to je sve. 29. III. ove godine osoblje Zavoda uputilo je molbu za pomoć na adrese trinaest raznih institucija, i to na sekretarijate za zdravstvo, prosvjetu i socijalnu zaštitu grada i Republike. Bez uspjeha! Nitko nije smatrao potrebnim čak odgovoriti. Tako je to. I više nego žalosno.

Zatvorena vrata

Zavod za rehabilitaciju na Goljaku u više je navrata poduzimao inicijative za izgradnju novih objekata ili dobivanje drugih adekvatnih prostorija. Poznavajući teške probleme obitelji oboljelih, Zavod je tražio proširenje kapaciteta za pretprofesionalnu i profesionalnu rehabilitaciju cerebralno oštećene djece, a tako i za ranu fizikalnu terapiju male djece, ali se predložena rješenja nisu ostvarila. Sada se u Zavodu nalaze uglavnom djeca školske dobi. No trebalo bi mnogo više pažnje posvetiti najmanjoj djeci i dojenčadi. Bilo bi potrebno urediti prikladne prostorije u kojima bi majke naučile vježbati svoju djecu i kamo bi s njima dolazile samo na povremene kontrole. Trebalo bi povesti računa i o onima koji nakon petnaeste godine moraju napustiti Zavod. Neka su djeca nakon profesionalne rehabilitacije sposobna da se uključe u privređivanje. Mogla bi raditi u specijaliziranim radionicama. Spoznaja da obavljaju koristan posao bila bi psihološka terapija i rehabilitacija.

Sve je ovo poznato odgovornim forumima. I bilo je već obećanja. Nuđena su neka gradilišta, No ubrzo bi se našlo stotinu razloga da se promijeni lokacija.
Svi peru ruke i čekaju da oni »drugi« nešto poduzmu. Društvo koje se ne brine za svoju djecu zaslužuje prijekor, a društvo koje se ne brine za svoju bolesnu djecu zaslužuje prezir.

Barake, kao i sve ostale...

Fond za zaštitu

Da bi se šira javnost i stručni forumi više i brže zainteresirali za oboljele od cerebralne paralize, inicijativom roditelja bolesne djece osnovan je »Fond za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize u Zagrebu«. U Pravilima Fonda određeni su i zadaci. Jedan od zadataka Fonda jest i briga za izgradnju novih kapaciteta Zavoda, pa Fond smatra svojom dužnošću da predloži da u srednjoročni plan zdravstvene izgradnje uđe i izgradnja prve etape suvremenog zavoda za rehabilitaciju djece s cerebralnim oštećenjima. Potrebna sredstva crpila bi se iz slijedećih izvora:
fonda za investicije u zdravstvu, fonda zajednice za izobrazbu, fonda socijalne zaštite, fonda profesionalne rehabilitacije KZ ZSO, iz vlastitih sredstava »Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize« te iz sredstava »Zavoda za rehabilitaciju djece oboljele od cerebralne paralize« Goljak. Za normalan rad Zavoda bilo bi potrebno izgraditi 6000—7000 m^2 radnih prostorija koje bi obuhvaćale:

— medicinski trakt, koji bi imao svoju medicinsku gimnastiku i hidrogimnastiku za grupni i individualni rad, elektroterapiju, rad s malom djecom, rad liječnika specijalista, logoterapiju, radnu terapiju, socijalne radnike, psihologe i odgojitelje;

— školski trakt za redovnu i specijalnu, te za individualnu nastavu;

— prostorije za pretprofesionalnu i profesionalnu orijentaciju, a tako i prostorije za dnevnu okupacionu terapiju djece težih oštećenja i omladine — invalida I. kategorije (s područja grada);

— blagovaonice i prostorije za boravak djece;

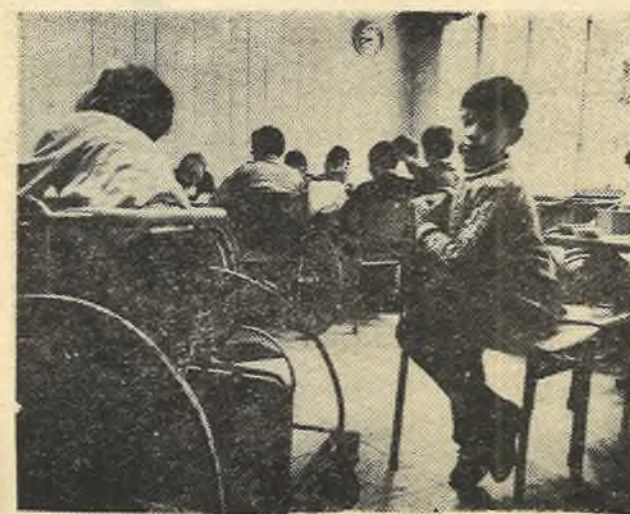
— stacionar sa 40 kreveta;

— kuhinju i skladište, upravni i administrativni trakt, ložionice i garažu.

Planirana djelatnost sastojala bi se od:

— ambulantne rehabilitacije za djecu od rođenja do treće godine života;

— rehabilitacionog liječenja po tipu dnevnog stacionara, za predškolsku djecu;

Dnevni boravak

Naposljetku, učinite nešto...

— rehabilitacionog liječenja djece sa smetnjama u ponašanju;
— bolničkog rehabilitacionog liječenja za četrdesetak djece.
Sveukupni kapacitet novog zavoda omogućio bi liječenje 300 oboljele djece.

Kako postati članom Fonda

Fond je samostalna, dobrovoljna, humanitarna institucija kojoj je zadatak unapređenje zaštite i potpomaganje rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.
Član »Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize« može biti svaki građanin ili organizacija koji žele aktivno i dobrovoljno raditi ili surađivati na provođenju zadataka Fonda. Fond se sastoji od slijedećih članova: **članova suradnika**, koji svojim neposrednim dobrovoljnom radom ostvaruju i rade na zadacima Fonda, **podupirajućih članova**, građana koji podupiru djelatnosti i zadatke Fonda i plaćaju članarinu u iznosu od 50 n. d. godišnje, **kolektivnih članova**, tj. društvenih, političkih i radnih organizacija i ustanova koje podupiru djelatnost i zadatke Fonda i pomažu je godišnjom članarinom od najmanje 500 n. d., te **počasnih članova**, tj. fizičkih i pravnih osoba koje na prijedlog Savjeta Fonda izabire skupština Fonda.

Zadaci Fonda

Fond ima slijedeće zadatke:

1. Upoznati javnost, u prvom redu roditelje oboljele djece, s mogućnostima što ih današnja znanost pruža za rehabilitaciju te djece.

2. U suradnji sa stručnim radnicima uputiti roditelje oboljelih kako da aktivno sudjeluju u liječenju, rehabilitaciji i odgoju oboljele djece.

3. Okupljati i organizirati dobrovoljne radnike koji žele surađivati na ciljevima Fonda.

4. Poticati izgradnju novog Zavoda za medicinsku, odgojnu i profesionalnu rehabilitaciju djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.

5. Pomagati školovanje i osposobljavanje za rad i život, pronalazili oboljelima prikladna zaposlenja.

6. Pomagati u otklanjanju teškoća u odnosima između oboljelih i njihove okoline, radeći na osiguranju veće društvene skrbi i pomoći, a tako i na osiguranju njihovog položaja u društvenoj zajednici.

7. Organizirati evidenciju i praćenje oboljelih.

8. Pomagati stručno i znanstveno izobražavanje radnika — pribavljanjem i širenjem informacija iz domaće i iz inozemne literature, izdavanjem stručnih i popularnih publikacija.

11. Prikupljati materijalna sredstva koja će se upotrijebiti za ostvarivanje ciljeva Fonda.

Poziv čitateljima

Jedna od prvih akcija fonda za prikupljanje sredstava jest izdavanje prigodne markice i značke. Ubrzo će se ta markica i značka pojaviti u prodaji širom zemlje.
Pozivamo svoje čitatelje da potpomognu plemenite ciljeve Fonda ili kupnjom markice i značke, ili učlanjivanjem u Fond, ili dobrovoljnim prilozima u korist Fonda. Uredništvo Hrvatskog tjednika, također će se učlaniti u taj Fond prilogom od 1000 dinara.

Priloge valja slati na adresu: Fond za unapređenje zaštitite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize. Zagreb, Goljak 2 (žiro-račun: 301-8-6052).

PRIREDIO: IVAN CEROVAC

Što je cerebralna paraliza?

Govorne smetnje, poremećen vid i sluh, uzete noge i ruke, uzeta jedna ili obje strane tijela, teško gutanje kod jela, štake i ortopedska kolica – to je cerebralna paraliza. Nastaje zbog oštećenja dijelova mozga u dugotrajnim i teškim porodima, a i kod nedonoščadi, nastaje zbog bolesti i trovanja majke za vrijeme trudnoće, te zbog nesklada krvnih Rh-faktora. Razne zarazne dječje bolesti (difterija, ospice, gripa), upale mozga ili ozljede mogu također uzrokovati cerebralnu paralizu i nakon poroda, tj. kod sasvim malog djeteta. Poremećaji mogu biti veći ili manji, a najčešće se očituju u tri oblika: oduzetošću polovine tijela ili svih udova, nevoljnim pokretima udova, te psihičkim poremećajma. Dijete je najčešće ukočeno, a ako može hodati, onda to čini nespretno. Kretanje i uzbuđenja, pa čak i neočekivani jaki zvuk prouzrokuju grčenje mišića, često i nevoljne, neskladne pokrete prstiju i cijelih udova. Djetetu je teško ili nemoguće držati u rukama neki predmet. Grčenja mišića uzrokuju s vremenom izobličenje udova. Kod djece koja su oboljela od najtežeg oblika cerebralne paralize noge bivaju prekrižene, a dijete nepokretno. Inteligencija može biti normalna, no često postoji i manje ili više izražena duševna zaostalost, pa i karakterne promjene. Cerebralna paraliza ne može se izliječiti. Ipak, dugotrajnim i strpljivim liječenjem može se postići stanovit, često doduše skroman uspjeh. Kod liječenja mora sudjelovati skupina različitih stručnjaka: neurolog, psihijatar, ortoped, fizijator, kineziterapeut, psiholog i pedagog. Potrebno je izraditi poseban plan liječenja za svako dijete. Prakticiraju se posebne aktivne i pasivne vježbe, vježbe održavanja ravnoteže tijela, tople kupke, radna terapija itd. Osobito je uspješno liječenje u specijaliziranim ustanovama.

APEL ČITATELJIMA

Zahvaljujući razumijevanju i plemenitoj angažiranosti uredništva omogućeno mi je da preko »Hrvatskog tjednika« zamolim sve čitatelje da i oni svojim novčanim prilogom podupru humanu akciju Fonda za unapređenje zaštite i rehabilitacije djece i omladine oboljele od cerebralne paralize.

**PREDSJEDNIK SAVJETA FONDA:
VLATKO PAVLETIĆ**

HRVATSKI TJEDNIK br. 22. / 17. rujna 1971.